

Javaslat
a hitoktatás és a katekézis
módszertani megújítására

- TDK-pályamunka

Készítette: Csima Zsolt (H3QKY9)
Veszprémi Érseki Főiskola
hittanár-nevelőtanár MA, levelező szak, II. évf,

Témavezető: Bognárné Dr. habil Kocsis Judit
tanszékvezető
Veszprémi Érseki Főiskola, Pedagógia Tanszék

Veszprém, 2022. szeptember 30.

TARTALOMJEGYZÉK

TARTALOMJEGYZÉK	2
TÉMA MEGJELÖLÉSE	4
Subject - in English.....	4
PROBLÉMA BEMUTATÁSA:.....	5
KUTATÓI KÉRDÉSEK	5
KUTATÁSMÓDSZERTAN BEMUTATÁSA.....	6
1.) SZAKIRODALMI HÁTTÉR BEMUTATÁSA	6
Szakirodalmi háttér felosztása	6
1.1. Az agyműködés szerepe a tanulás folyamatában	8
1.2. Az érzelmek (viszonyulás, majdan az attitűd) és a tapasztalás jelentősége a (hit)tanulás folyamatában	12
1.3. Az ismeretek relevanciáját a tanulók mindennapi életéhez viszonyítva	15
1.4. A tanulók motiválhatóságát	15
1.5. Az oktatás módszereinek, a fejlődés lehetséges útjainak vizsgálata	17
1.6. Megfontolandó elméletek, rendszerek.....	17
2.) TANANYAG-KÍNÁLAT SZEMLÉZÉSE	20
3.) KÉRDŐÍVES KUTATÁS.....	22
3.1.) Kérdőíves kutatás a tanulók körében	22
3.1.1.) A vizsgálati csoport bemutatása	22
3.1.2.) A kérdőív kiértékelése	23
3.2.) A kérdőív a szülők körében.....	26
3.2.1) A vizsgált csoport bemutatása	26
3.2.2.) A kérdőív elemzése.....	27
3.3.) Kérdőív a hittant tanítók körében.....	31
3.3.1.) A vizsgált csoport bemutatása	31
3.3.2.) A kérdőív kiértékelése	32
4.) EMPIRIKUS TAPASZTALATOK	38
5.) A FEJLESZTETT METÓDUS BEMUTATÁSA.....	40
5.1.1.) TAPASZTALAT	43
5.1.2.) REFLEXIÓ - ÉRZELMI („MÉLYFÚRÁS”) SZEMLÉLÉS	43
5.1.3.) MEGOSZTÁS – KONKLÚZIÓ (interiorizáció megalapozása)	45
5.1.4.) ÉRTÉK – a téma kollektív megfogalmazása natív szinten	45
5.1.5.) PÉLDA – MANIFESZTUM	45

5.1.6.) SZENTÍRÁSI SZAKASZ	46
5.1.7.) EPIPHANIA – LITURGIA	47
5.2.) SZÜKSÉGES FEJLESZTÉSI TERÜLETEK	49
5.2.1.) VEZÉRFONAL	49
5.2.2.) HÁTTÉR	49
5.2.3.) MÉDIA-HÁTTÉR	51
6.) KONKLÚZIÓ	53
6.1.) Mennyire tudja a hitoktatás a tantárgy tanítása során a használt fogalmakat érthetőbbé tenni?	53
6.2.) Elégedettek-e a hitoktatás tartalmával a hitoktatásban résztvevő felek?	54
6.3.) Milyen irányú változtatásokat igényel a hitoktatás / katekézis?	54
6.4.) Miként lehet hatékonyabban motiválni a feleket a hitoktatásban?.....	54
FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM:.....	57
Hittankönyvek, segédanyagok:.....	63
MELLÉKLETEK	66
I. sz. Melléklet: a tankönyvkínálat áttekintése	67
1.) Az Ecclesia Szövetkezet alsó tagozat számára készült hittankönyvei.....	67
2.) Szent István Társulat alsó tagozatos hittankönyvei	69
3.) Szent István Társulat felső tagozatos hittankönyvei.....	70
4.) Szent István Társulat gimnáziumi sorozata	72
5.) (t)rend-sorozat a felső tagozat számára	72
6.) PAX-sorozat	73
II. sz. Melléklet: „Hitem a világban” - a gyerekeknek szóló kérdőív	75
III. sz. Melléklet – „Hit – szülőként” - a szülőknek szóló kérdőív.....	77
IV. sz. Melléklet: „Hitre – hogyan?” – a hittanároknak szóló kérdőív.....	82
V. sz. Melléklet: a kérdőívek néhány kiemelt grafikonja	87

TÉMA MEGJELÖLÉSE

Egy, a felnőtt katolikus hitoktatásban, beavatásban – a kateketikában – formálódott metódust fog ismertetni a kutatás. Újdonsága, hogy az értékekkel kapcsolatos, mindennapi életben tapasztalt érzelmeket vizsgálja az érzékelés, tapasztalás folyamatán keresztül. Magának a megközelítésnek az újdonsága, hogy a háttérét képező érzelmi dimenzió kutatása a modern klinikai vizsgálati módszereknek köszönhetően igazolt, feltárható, egzakt módon is levezethető folyamat, így már jogos az a megközelítés, hogy a tapasztalásnak és az érzékelésnek a folyamata irányított és körültekintő legyen. A szimpátia, vagy éppen antipátia okait feltárva meghatározza a fontos értékeket és ezek elvonatkoztatása segítségével vezeti be a tanulókat a hitbe. A kutatás a probléma megértésének érdekében ismerteti az oktatás/tanulás háttérében álló problémákat, kezdve az érzékeléstől, tanulástól egészen a motiválhatóságig és gyakorlat-orientált tanuláshoz. Bemutatja magát a metódust és alátámasztásként áttekinti a jelenleg rendelkezésre álló tananyag-kínálatot, valamint empirikus tapasztalatokat hasonlóképpen elvont területekről. A megújítás és szakmai szempontú igényt kérdőíves kutatás elemzése is reprezentálja (hitoktatók, hittanárok véleménye a hitoktatásról, ill. a katolikus egyház helyzetéről).

Subject - in English

The research will describe a method developed in adult religious education and initiation - catechetics. Its novelty is that it examines the emotions experienced in everyday life related to values through the process of perception and experience. The novelty of the approach itself is that the research of the emotional dimension that forms its background is a process that can be proven, explored and deduced in an exact way thanks to modern clinical examination methods, so the approach that the process of experience and perception should be guided and careful is justified. By revealing the reasons for sympathy or antipathy, he defines the important values and introduces the students to faith by abstracting them. In order to understand the problem, the research describes the problems behind education/learning, from perception and learning to motivation and practice-oriented learning. It presents the method itself and, as a support, reviews the currently available curriculum, as well as empirical experiences from similarly abstract areas. The need for renewal and a professional perspective is also represented by the analysis of questionnaire research (opinions of religious teachers and religious teachers about religious education and the situation of the church).

PROBLÉMA BEMUTATÁSA:

Az oktatás az értékszemlélettel együtt óriási változáson megy keresztül napjainkban. Ez a változás különböző előjelekkel aposztrofálható. Egy eleve változó értékrendi környezetben a szintén megváltozott generációk, elvárások, pszichés és mentális normák keveredésében felmerül a szükségessége egy olyan módszernek, amely teljesen gyakorlati, tapasztalati szintről vezeti el a tanulókat az egészen elvont fogalmakig. Olyan igazság-ítéletekből kell normarendszert építeniük, amelynek alapposztulátumai az értékpluralizáció miatt nem vesztették el érvényüket, de marginalizálódtak. A széles passzív tudással rendelkező, sokszor nyugtalan, már fiatalon is sebzett világképű tanulókkal meg kell ismertetni a saját érzésvilágukat, szokásaikat, életmódjukat és így elvezetni őket arra, hogy életük több annál, mint amit érzékelnek. Mind emellett újra végig kell gondolni a motiváció, a képességek, az attitűd szerepét, felhasználását. Elvárás szerint az oktatásnak mind többet és többet kell nyújtania, egyre képzetesebb, magasabb tudatossági szinten élő személyt kellene formálnia. Ezt a többletet viszont csak úgy lehetséges elérni, ha a már említett alapfogalmakat tisztába lehet tenni. Szintén végig kell gondolni azt is, hogy a lexikális, elméleti képzés meddig és milyen formában lehet hasznos és hol láthat rá a tanulás a saját eljövendő életére.

Aki tanul, annak már vannak előzetes tapasztalatai az őt körülvevő világról. Az érzékelés következtében viszonyulások, érzelmek alakulnak ki, amelyek meghatározzák az attitűdöt. Sokszor azonban ezek az alapvető érzületek sérülnek, gátolva a motiválhatóságot, rontva az attitűdöt. Magát a folyamatot kell feltárni és orvosolni - a metódus erre hivatott. Ezen túl a módszer maga nem csak ismeretet, de hozzáállást is ad át, rendszerbe foglal, amihez széles és kreatívan használható háttértárra van szükség. A hitoktatásban használt tananyagok, ill. a folyamatban tapasztalható problémák, az Egyház változó – nyugaton hanyatló, a fejlődő államokban egyre prosperáló - megítélése egyre fokozódó mértékben helyeznek nyomást az oktatókra és a tananyagfejlesztőkre egyaránt.

KUTATÓI KÉRDÉSEK

A probléma hátterének vizsgálatának tükrében az alábbi kutatói kérdések merültek fel:

- Mennyire tudja a katolikus hitoktatás tanítása során a használt fogalmakat érthetőbbé tenni?
- Elégedettek-e a katolikus hitoktatás tartalmával a hitoktatásban résztvevő felek?
- Milyen irányú változtatásokat igényel a hitoktatás / katekézis?
- Miként lehet hatékonyabban motiválni a feleket a hitoktatásban?

KUTATÁSMÓDSZERTAN BEMUTATÁSA

A kutatás során áttekintésre került a téma háttérét és annak kapcsolatait feltáró, ill. az egyes kérdéseket hangsúlyozó szakirodalom. Nem csak a téma relevanciáját kívántam kiemelni, hanem a lehetséges kapcsolatokat is szándékoztam megtalálni, ezért ezeknek a forrásoknak az alkalmazása analitikus jelleggel is történt. Ezek javarészt pszichológiai, neurológiai, ill. pedagógiai témákra fókuszálnak. Szükséges volt továbbá a törvényi és tartalmi szabályzókkal foglalkozó irodalmakat is felkutatni. Törekedtem arra, hogy az elmúlt öt év terméséből és minél relevánsabb találatokból lehessen válogatni, viszont fontos azt is megjegyezni több, lényeges alapvetés forrásaként szolgáló irodalom a jelzett időtáv előtt lett publikálva, így a relevánsabb témákban ezeket is felhasználtam. A téma területén zajló tudományos kutatások indokolták a frissebb, akár kifejezetten klinikai vizsgálatok áttekintését, ezért a pontosabb kép kialakítása érdekében külföldi (angol nyelvű) szakirodalmak is be lettek vonva.

A neurológiai-, pszichológiai folyamatot feltárva, annak kommunikációs értelmezését vizsgálva szükséges volt a jelenleg elérhető tankönyvkínálatot (markánsan Szent István, Ecclesia) is áttekinteni, ill. röviden elemezni.

A szakirodalmi háttér és a taneszközök (szűkebben: tankönyvek) áttekintése mellett három irányban is végzett kérdőíves kutatás törekszik alátámasztani részint a téma relevanciáját, másrészt segíteni megválaszolni a kutatási kérdéseket az oktatásban érintett felek (tanulók, azok szülei, ill. a pedagógusok) véleményei alapján.

A kérdőíves csoportok bemutatásánál, ill. azt követően empirikus tapasztalatok is bemutatásra kerültek.

1.) SZAKIRODALMI HÁTTÉR BEMUTATÁSA

Szakirodalmi háttér felosztása

A szakirodalmi kutatás három fő területre oszlott. Az egyik az agykutatás pszichológiai és emocionális területére vonatkozó ismeretek áttekintése volt kifejezetten a tanulási folyamat szemszögéből. Ezt főként klinikai kutatásokat összegző cikkekből, ill. agykutatással kapcsolatos előadásokból térképeztem fel. Fontos vezérfonal volt az OECD megbízásából Christopher Ball által összeállított tanulmány. A másik fő terület az érzelmek motiváció fogalmának aktualizálásával és lehetőségeivel foglalkozott. Itt főleg Lou Aronica és Ken Robinson, ill. Daniel H. Pink művei szolgáltak kiindulópont és ihlet gyanánt, mi szerint az érzelmek kiemelkedő jelentőséggel bírnak a tanulás folyamatában. Ezt az irányadó élményt indokolják meg a különböző kutatások. Feltétlenül meg kell említeni hazai oldalról Uzsálné

Dr. Pécsi Ritát, Radó Pétert¹ is, akik szintén hasonló változás mellett emeltek szót. A harmadik terület az oktatás lehetőségeit vizsgálta. Itt is a Ball-féle összefoglalás szolgált kiindulópontként, de az empirikus tapasztalatokat megerősíti a Dienes-Varga-módszer, a Zsolnai-szisztéma, ill. a „*Math for the million*” elnevezésű projekt² során szerzett élmények. Bár a témakörök tudományos vizsgálata mintegy fél évszázadnál is korábbra nyúlik vissza, mégis arra kívántam fókuszálni, hogy az agykutatás és a pszichológia milyen új kutatási eredményekkel tudja meg támogatni az oktatásban szükséges reform-tevékenységet.

A tanulás-tanítás, elsajátítás és oktatás kérdése alapvetően célorientált folyamat, amelyet egy, szakértő grémium által meghatározott és időről-időre revideált tudás-tartalom átadása jelent. A tartalom időarányosan van felosztva és bár összetettségben megkísérli az alkalmazkodást a különböző, oktatott korosztályhoz, a tantárgypedagógia és a tartalmak elosztása sok esetben nem kor-, ill. életkor-adekvát. Tény, hogy szakmai viták övezik a tananyag elosztását, hogy mit, milyen korosztályban célszerű oktatni, sőt, akár abban is, hogy mit célszerű átadni. A hatékonyságot és az átadás valószínűsíthető sikerességét több faktor is befolyásolja, amit okvetlenül meg kell vizsgálni:

- a) az agyműködés szerepét a tanulás folyamatában;
- b) a (hit)tanulásban az érzelmek (viszonyulás, majd az attitűd) és a tapasztalás jelentőségét;
- c) az ismeretek relevanciáját a tanulók mindennapi életéhez viszonyítva;
- d) a tanulók motiválhatóságát;
- e) az oktatás módszereit, a fejlődés lehetőség útjait.

¹ Radó Péter (2017): Az iskola jövője. Progress Könyvek. Noran Libro. Budapest, 2017.

² „*Math For The Millions*” elnevezésű projekt főoldala a Marjon University honlapján.

Hivatkozás forrása: <https://sites.marjon.ac.uk/mathematicsforthemillion/>

1.1. Az agyműködés szerepe a tanulás folyamatában

Az idegtudományi klinikai kutatások a képalkotó eszközök fejlődésének köszönhetően igen pontos képet tudnak adni arról, hogy az érzékelés milyen agyi területeken³ idéz elő aktivitást.⁴ Ennek megfelelően már tényként kezelhető az egyes érzelmeknek az agyban való képződésének helye⁵, sőt, az ingerületátvitelben a közreműködő folyamatok⁶ nagy része is feltárássra került. Így bizonyítható, hogy az érzelem mentális válasz a környezetből ért ingerre, amely részint idegi, másrészt szomatikus reakció. E tekintetben kiemelt jelentősége van annak, hogy az inger az agy melyik területét éri és hogy milyen (ingerületátvivő) hormon működik közre⁷, ugyanis ez határozza meg magát az érzelmet. Ezek, mint reakciók egy része az egyén saját fejlődése folyamán kialakult válaszok, másik része kollektív, kulturális gyökerekkel bír, amelyek között vannak kulturális, területspecifikus⁸ és általános érvényűek is⁹. Ennek alapján kijelenthető, hogy az érzelmek adta reakciók tudományos alapossággal előidézhetők, kimutathatók és rendszerezhetők, habár a mértékük és komplexitásuk az egyéntől függ, így inkább trendeket, semmint egzakt predikciókat lehet megfogalmazni.

Általános jelleggel az érzékelés (tapasztalatszerzés) beérkező információ a receptorok valamelyikén elektromos jelként haladva tovább az idegrendszerben stimulációt hoz létre, amely – az érzékelésnek megfelelő területen domináns agyi területen aktivitást váltva ki, így a fizikai aktivizálás neurális reakciót eredményez¹⁰. Amennyiben ez első tapasztalás volt, akkor ez az újdonságánál fogva erősebb információ lesz, amíg nem történik annyi újabb tapasztalatszerzés, ami ezt a pozíciót erodálná vagy éppen felülírná. Az agy összetett struktúrája alapján azonban nem csak egyszerű információról, ill. reakcióról van szó, hanem a környezet megismerése során szerzett élmények feldolgozásáról. A többszörös intelligencia – főként az legfiatalabb, tapasztaló életévekben, de később is – többretű ítéletalkotó folyamata strukturált

³ A leglényegesebb területek az érzékelés – érzelmi reakció szempontjából:

- amygdala - érzelmi reakciók
- anterior cinguláris kéreg – vaszkuláris reakciók, empátia, jutalom várása
- frontális lebeny – ítéletalkotás, viselkedési normák
- hipotalamusz – hormonális rendszer, szexualitás, izom-reakciók
- insula – szem, kéz motorikus mozgása, undor, elkerülő mechanizmusok
- limbikus rendszer – ösztönös viselkedések, gátló mechanizmusok a hippocampusszal együtt pedig az emlékezésért felelős terület
- orbitofrontális kéreg – érzelmek, jutalmazás
- talamusz – összekapcsoló területe a törzsdúcoknak, a hipotalamusznak és az agykéregnek

⁴ Frackowiak, R. S. J. – Friston, K. J., 1993; Raz, G. – Hagin, Boaz – Hendler, Talma, 2014; Deák, 2014; Marshall – Hardy – Russel és tsai. (2019)

⁵ Nábrády, 2002; Marshall – Hardy – Russel és tsai. (2019)

⁶ Deák (2011) pp. 15., 17.

⁷ Gu – Gao és tsai. (2018)

⁸ Heyes (2019)

⁹ Deák (2011)

¹⁰ Reichardt (2018)

folyamattá alakítja a tapasztalást, s így majd a gondolkodást. A beérkező információ mindig egy már meglévő (addig is folyamatosan alakuló) rendszerbe érkezik, amiben az egyszerűbb és „energiatakarékosabb” ítéletalkotás (és aktivizálási „elemzés”) érdekében az eltérések lesznek a lényegesek¹¹; mennyiben illeszkednek a meglévő világképbe, mennyire veszélyesek, vagy éppen lehetőséget adnak-e valamilyen igény kielégítésére¹². Reichardt összefoglalója ezt a folyamatot vázolja fel, amely a jelenlegi tudományos képbe is beleillik. Abban mutat többet, hogy a prediktív kódolást, mint mechanizmust helyezi előtérbe, ezzel megmagyarázza a szokatlanra, eltérőre való odafigyelést, ami megmagyarázza az élményszerzésre való törekvést is. A prediktív kódolás elméletét elővételezi Lazarus (1984/1992) és Klaus Scherer (2001)¹³ kiértékelés-elmélete. Lazarus elsősorban a kognitív szcénán közelíti meg a kérdést, mi szerint a válasz attól függ, hogy milyen előzetes tudással rendelkezünk az érzelmet kiváltó ingerről. Scherer kiértékelő elméletében a folyamatos monitorozás felügyeli az érzelmi válasz kialakulását többek között a megküzdés, a jutalom, ill. az egyéni és közösségi normáknak való megfeleltethetőség szempontjából. Scherer kiértékelő-elméletének az új ingerek, ill. az akutálisan az egyén céljának megfelelő ingerek szelektálása kifejezetten alkalmas a már említett prediktív¹⁴ kódolás alátámasztására¹⁵.

Mivel ezek az élmények, tapasztalások különböző területeken okoznak aktivitást, így a neurális szcénán is kialakul egy mintázat. Andrews és tsai. tanulmányai (2021) rámutatnak, és ezt a momentumot emelik ki részint a gyakorlás bizonyításaként. Minél többször keletkezik ilyen élmény – és ez a gyakorlás, legkivált a motoros formájában -, ez a mintázat, ill. információs hálózat annál markánsabbá, „vastagabbá” válik, azaz az ingerben részt vevő területek között komplexebb összeköttetés alakul ki, ami – e tekintetben akár specifikus – az információfeldolgozást hatékonyabbá, gyorsabbá teszi. Valamilyen információ feldolgozását követően a feldolgozás útvonalai markánsabban fejlődnek, több terület párhuzamos aktiválásával együtt. Ez felnőtt-, de különösen idős korban is segíti az agy megfelelő állapotának megőrzését is.¹⁶ Másik részről Darling-Hammond és tsai. (2020). kutatásai tanulmányai arra mutatnak rá, hogy a tapasztalatszerzés pillanatnyi belső és külső körülményei is meghatározzák, hogy ahhoz a bizonyos eseményhez milyen élmények, tényezők társulnak és ennek alapján az

¹¹ Ez az ún. „prediktív kódolás” elméletének a lényege. A beérkező információban nem az egyezés, hanem a különbözőség a lényeg, tehát a meglepő, a kivétel kerül megjegyzésre. Reichardt (2018)

¹² A mindennapi életben vett mentális mozgató erői az életben maradás (legalapvetőbb szükségletek), a jutalom megszerzése / büntetés elkerülése (szűkebben vett szociális és tágabb értelemben vett társadalmi folyamatok). in Pink (2009)

¹³ Deák (2011)

¹⁴ Reichardt (2018)

¹⁵ Nábrády (2002)

¹⁶ Andrews - Banks - Eierud - Harshbarger - Michael – Rammell (2021)

kellemes élmény lesz-e, vagy sem, ugyanis nem csak a történés / érzés maga, de az azzal kapcsolatos viszonyulás is megmarad.¹⁷ Ezt elsősorban annak vonzatában emelik ki, hogy az oktatás környezetének a tanuló szempontjából minél biztonságosabbnak és motiválóbbnak kell lennie. Lisa Feldmann Barrett ún. „konstruált érzélem”¹⁸ elmélete is alátámasztja a folyamatot, mi szerint az elme az érzékelést viszonyulásokkal – érzelmekkel – társítja, azzal, hogy a fizikai tapasztalathoz mentális fogalomtársítást is rendel¹⁹. Ugyanakkor meg kell jegyezni azt is, hogy az empirikus tapasztalatok alapján a veszély elkerülésére vonatkozó tanuláshoz pont, hogy olyan környezetnek kell rendelkezésre állnia, amely felkínál egy, az egyén szempontjából kellemesebb, megnyugtatóbb állapotot²⁰, amely felé elmozdulva elkerülhető a szankció vagy rossz kimenetel. Összességében egyet lehet érteni akár Andrews és Darling-Hammond kutatásaival, viszont Feldmann megengedi azt a fajta tágabb kontextust, ami tartalmazza a negatív élményeket produkáló helyzeteket is és megengedi annak az esetnek a feltételezését, ami inkább elkerülő magatartást vált ki.

Ennek alapján az élmények neurális reprezentációja mentális folyamat, amely az idegi működés, ill. annak a szervezetre gyakorolt hatása fizikailag is megtapasztalható emlékekkel, konzekvenciákkal jár. A mentális állapot és az aktuális beérkező inger mentális reprezentációja összekapcsolja az emlékezetben tevékenységet, fizikai tapasztalatot²¹ és érzést²² is egyaránt, ezért nagyon lényeges, hogy a tapasztalatszerzés pozitív, de legalábbis megnyugtató, biztonságos környezetben történjen. Az elme képes az elvonatkoztatás és a megszerzett tapasztalatok emlékeiből való kombinációk által a meg nem tapasztalt dolgok megértésére is. A tapasztalatszerzés és tanulás közben az agy dinamikusan alakul, így maga a tanulás egy állandó formáló folyamat, ami az agyat funkcionálisan - és mikro-méreteken is - ténylegesen alakítja. Ezek a mikro-, majd makrostrukturális alakulások, amelyek részben életkorfüggők is (mivel az agy különböző területei eltérő ütemben és eltérő periódusokban fejlődnek) folyamatos tapasztalati megújítást és rendezést igényelnek (pl. a tanulás koncentrikus koncepciója kisgyermekkorban, gyermekkorban, a pubertás, s majd az érett ifjú/fiatal felnőtt-korban)²³.

Az újdonság itt az agykutatás területén nyert tapasztalatok, amely rávilágítanak arra, hogy összekapcsolódnak az érzelmek és az emlékezet a tapasztalatszerzés során. Sokkal pontosabb

¹⁷ Darling-Hammond, Linda – Flook, Lisa – Cook-Harvey, Channa – Barron, Brigid – Osher, David (2020)

¹⁸ Barrett (2006)

¹⁹ Raz, Gal – Hagin, Boaz – Hendler, Talma (2014)

²⁰ Ball - OECD (2003)

²¹ A mozgás (történés, relációk) és az emlékezet összekapcsolása része a klasszikus tanulásméleteknek, ennek egyre szélesebb a bizonyítottsága a klinikai vizsgálatokban is. (Kárpáti, 2019)

²² Különös tekintettel az ún. „önéletrajzi” („autobiographical”) memóriára, amely az érzelmet összekapcsolja a történetekkel és azok megítélésével. (Guerini – Marraffa - Meini – Paternoster, 2019)

²³ Ball – OECD (2003) pp. 25.

képet lehet alkotni arról, hogy akár az arckifejezés (neuropszichológia), a hanglejtés (neuro-, és szociolingvisztika), de az alkalmazott módszerek milyen területeket stimulálnak és milyen ingerületátvitel mellett rögzülnek a beérkező információk. Most már nem csupán kérdőíves, vagy szomatikus megfigyelések során lehet képet alkotni az egyes hatásmechanizmusokról, hanem képalkotó diagnosztikai rendszerek segítségével. Ugyanez fordítva is igaz. A képalkotó rendszerek is adhatnak új megközelítést, hogy milyen területeket célszerű stimulálni a jobb eredmény elérése érdekében²⁴. A tanulás folyamatának komplexebb és kifejezettebb fiziológiai-neurológiai hátterét a neurológia kutatása ezért volt indokolt. Ebből következően szintén indokolt az a törekvés, hogy sokkal szorosabb legyen a kapcsolat klinikai kutatások, az oktatás, ill. az oktatásban érdekelt politikai erők között²⁵.

Mivel jelen tanulmány nem egyszerűen csak a tanulás, tapasztalatszerzés, hanem a hit tanítása témáját kutatja, ezért szükséges ezt a folyamatot egy olyan megfoghatatlannak tűnő, de legalábbis vitatott területen is megvilágítani, mint a hit maga, ill. a hittan tanítása. Az agykutatás viszonylag friss eredményei között lehet számontartani azon eredményeket, mi szerint a Harvard Egyetem publikálta, hogy a bostoni székhelyű Center for Brain Circuit Therapeutics at Brigham and Women's Hospital²⁶-ban felfedezték a vallásosságért felelős agyi területet, amely az egyik legvédelettebb szegmensben található. A neuro-teológia²⁷ már évtizedes múltra visszatekintő tudományág, melynek szerepe vitatott, viszont az agyvizsgálat képalkotó eljárásainak fejlődése folytán komoly kérdéseket vet fel az elemzés és mérhetőség szempontjából, hiszen az agy, mint bio-elektronikus rendszer, amely mint objektív, természettudományi létező szintén objektív értékek és sztenderdek alapján számszerűsíthető adatsorokkal tud szolgálni.

2010-es években fedezték fel, hogy az agy stimulálható a halálközeli élményekhez hasonló jelenségek reprodukálására az ún. „Isten-sisak”²⁸ segítségével. Bár ez felfogható a vallásnak adott „kegyelemdőfésnek”, mégis arra világít rá, hogy természettudományos módszerekkel vizsgálható az agy, méghozzá azokon a területeken is, amelyek az Isten-élmények „otthona” is.

²⁴ Meg kell jegyezni, hogy jelen pillanatban a képalkotó diagnosztikai rendszerek egy új agyi eddig vélt működését illetően új elméleteket sürgetnek, ugyanis más és több terület is aktivizálódik egy-egy tevékenység során és ezek nem kötődnek kizárólag egy-egy jól körülhatárolható területhez. (Ceplewicz, 2021)

²⁵ Ball – OECD (2003) pp. 18., 21.

²⁶ A felfedezésről hírt adó amerikai cikk. Norton (2021).

²⁷ Dr. Szalai (2010)

²⁸ Az ún. „Isten-sisak”-kal végzett vizsgálatokról végzett kutatás eredményeit ismertető cikk angol nyelvű eredetije in Castillo (2011)

1.2. Az érzelmek (viszonyulás, majdan az attitűd) és a tapasztalás jelentősége a (hit)tanulás folyamatában

A tudomány jelenlegi állása szerint kijelenthető, hogy a kognitív és érzelmi reakciók egyaránt kimutathatók az emberi test vizsgálatával²⁹. Az érzelmek elsősorban reakciók³⁰, amelyek a külvilág hatásaira válaszolnak, szabályozzák az ingerületfelvételt és segítik az emlékezetben való elhelyezést³¹. Az érzelmi reakciókat két fő részre lehet osztani, az alsó (amygdala-bázisú) és a magasabb (hippocampus-bázisú). Az alsó-érzelmek a legalapvetőbbek, amelyek a szubkortális régióban keletkeznek. Ezek a tapasztalatokra adott legelemibb reakciók a szürkeállományon keresztül jutnak el a kortális régiókba, amelyek a magasabb agyi funkciókat jelentik³². Ez nem azt jelenti, hogy minden egyes inger ezt az utat járja be, de azt mindenképp, hogy a prediktív szakaszig a tapasztalatszerzés mindenképp a legelemibb érzelmektől indul el, éppen ezért lényeges az első momentum és a prediktív szakasz beálltáig a minél biztonságosabb, pozitívabb tapasztalattal való összekötés. Ez az út fordítva is igaz, a bejövő információk a magasabb, frontális területen végzett gondolkodás, tervezés műveletei által csatolnak vissza az elsődleges érzelmekhez. Ez a mechanizmus segíti az okosodást (tapasztalat, emlékezés), ugyanakkor az alkalmazkodást (túlélés, szaporodás érdekében) ugyanakkor az érzelmeket is szabályozza. Mindazonáltal a keresés – akár a problémákra való megoldása is – a haragéhoz közel álló állapot, amely aktív állapotában arra ösztönzi az agyat, hogy növelje a kognitív területen kifejtett aktivitást, ergo a jól adagolt stressz, feszültség akár hasznos is lehet, ami a meglepetés, tapasztalat, újdonság keresésének területét alátámasztja³³. A motivációs komponensek kíváncsiságot váltanak ki (amely aktiválja a jutalomérzetet is)³⁴, amely érzékenyvé teszi az érzékelést az új vagy meglepő dolgok iránt. Magában a meglepő folyamatban sérül az elvárás, mi szerint más lett az új információ, mint az előzetesen feltételezett. Ez lehet kellemes, vagy kellemetlen élmény. Ez egybevág a Reichardt által már a prediktív kódolásban vázoltakkal. Ezzel az állásponttal némiképpen szembehelyezkedik Juga-Gombos Mária³⁵ véleménye, aki kutatásokra támaszkodva kijelenti, hogy (a gyermekeknek) csakis biztonságos környezetben lehet tanulni. Ez a tekintetben értelmezhető, hogy a tanulás során akitől tanul, azzal érzelmi kötődést alakít ki, aminek stabilnak és pozitívnak kell lennie (tehát nem feltétlen az életveszélyre, a PTSS-re kell gondolni). Szintén ő állítja, hogy az érzelmi

²⁹ Amin – Malik – Saad - Tyng (2017)

³⁰ Hascher (2010)

³¹ Carroll – Lodge – MacMahon – Osika (2022)

³² Amin – Malik – Saad – Tyng (2017)

³³ Amin – Malik – Saad – Tyng (2017)

³⁴ Carroll – Lodge – MacMahon – Osika (2022)

³⁵ Juga-Gombos Mária (2015)

töltéssel rendelkező helyzetekben az ember többet ismétel, gondolkodik, javul a hosszú távú memóriából való előhívás folyamata³⁶. Az érzelmi állapotok megválogatása, kezelése, akár a partner érzelmi állapotának hangolása javítja az együttműködést, ezáltal elősegíti a tanulás/tanítás folyamatát³⁷. Erre támaszkodik a pozitív oktatás-nevelés³⁸, ami arra törekszik, hogy támogassa a megfelelő személyiségműködés kialakulását, mentális egészség fenntartását és az optimális cél/teljesítmény elérését. Ezt fogalmazza meg Dr. Martin Seligman nevéhez kötődő ún. PERMA-modell³⁹ is, ami egyelőre inkább a munka világában bevett jelszó és ami a pozitív pszichológia alapja is. Itt feltétlenül meg kell említeni a hazai fronton Uzsálné Dr. Pécsi Rita nevét, aki az organikus pedagógia úttörője és kifejezetten az érzelmi intelligencia nevelése felé tolja a hangsúlyt. Az előbbi, neurális kutatásokat a gyakorlatban használó oktatási nevelési módszerének lényege „Megértetek! – Bízz benne! – Fontos vagy nekem! – Összetartozunk! – Neveden szólítalak!”⁴⁰ kijelentésekben fogalmazható meg, ami nagyon egybevág a PERMA-modell kulcsfogalmaival. Az organikus pedagógia abban nyújt többet, hogy kifejezetten keresztény értékrend és az ezt formáló nagy gondolkodók vezérelve alapján kristályosodott ki. Ez szemléletében ugyan nem számít újnak, hiszen akár évszázados megállapításokat is tartalmaz, ugyanakkor az oktatás világában talán Karácsony Sándor említhető elődjének⁴¹, aki teljes, önálló, stabil személyiséget kívánt célul kitűzni⁴². A stabil és önálló személyiség kialakítása már Piaget nyomán Hans Aebli alapította meg a kognitív és motivációs önszabályozást kialakító oktatás elméletét, ami az alkalmazkodás és a környezetben való biztos mozgás segítségével produktívan képes az önálló tanulásra⁴³. Ez teoretikusan rímel a Zsolnai-módszer értékelési megfontolásaira⁴⁴, hogy ne a tanuló repetitív képességei legyenek értékelve, hanem a felfedezésre és a kognitív irányuló aktivitás, ill. maga a tanulás során létrehozott produktum. Ugyanakkor szintén az érzelmi nevelésre irányul magának a Zsolnai-módszernek az ÉKP-ban (Értékközvetítő és képességfejlesztő Pedagógia) foglalt része, ami tantárgyaktól függetlenül, de különböző formális és nonformális terepeken hivatott alakítani mind az érzelmi percepciót, befogadást, úgy a reakciót is⁴⁵. Az érzelmek jelentőségét még olyan

³⁶ Juga-Gombos Mária (2015)

³⁷ Soós – Lane – Hamar (2014)

³⁸ Fehér – Fodor (2020)

³⁹ Positive Emotion (pozitív érzelmek) – Engagement (elköteleződés) – Relationships (kapcsolatok) – Meaning (itt inkább kognitív teljesítmény) – Achievement (célok). (Fehér-Fodor, 2020) és Martin Seligman Dr. munkásságát bemutató főoldal.

⁴⁰ Fábíán (2019)

⁴¹ Itt különösen a társas érintkezésben, a személyek autonómiája tiszteletében. Gyulai Árpád (2009)

⁴² Az interjú során konkrétan néven is nevezi, mint közös metszéspontot. Fábíán (2019)

⁴³ Réthy (2002).

⁴⁴ Zsolnai Józsefné (2012)

⁴⁵ Zsolnai (1995). főként a 6.2.2. fejezet, 155-156.o.

elvonatkoztatott területeken is lényeges, mint a matematikatanítás. Varga Tamás – Dienes Zoltán gyakorlati, játszva tanítási módszere paradox módon azért rendkívül fontos, mert a matematikában is éppen úgy a valóságban megtapasztalt folyamatok elaborált formáival kell fogalmakat, ill. azokkal műveleteket alkotni, mint a hitoktatás szintén praktikumból vett, szintetizált és szintén fogalmakká elvonatkoztatott tartamaival, ahol effektív társadalmi keretrendszer kerül kialakításra az etika területén. Visszautalva a biztonságos környezetre, a játékosítás (nem csak mint gamifikáció) egy otthonosabb, el-, és befogadhatóbb, inspirálóbb tanulási környezetet jelent. A Varga-Dienes-szisztémában alkalmazott Montessori-elveken alapuló tanítási folyamat egyik alaptézise, hogy a gyermek fejlődéséhez olyan környezet szükséges, amely a fizikai és érzelmi szükségleteit kielégíti⁴⁶. Élményekhez kell kapcsolódjon⁴⁷ és meg kell segítse az általánosítás folyamatát⁴⁸. Az érzelmi funkciók azonban nem csak a kisgyermeknek, hanem a felnőttek oktatásában (andragógia, felsőbb egyetemi oktatás) is fontosak. Jelzi ezt, hogy számos felmérés és kutatás társul ezekhez a területekhez is. Az áttekintés célja az érzelmek, a tanulás és az emlékezés viszonyát volt hivatott ábrázolni.

⁴⁶ Ezt külön megerősíti Darling-Hammond és társainak kutatása. pp. 6-7.

⁴⁷ Ugyanezt, a tapasztalat és az élmény fontosságát emeli ki Uzsálné Dr. Pécsi Rita is a vele készült interjúban. Mandiner (2022)

⁴⁸ Klein, pp. 29-31.

1.3. Az ismeretek relevanciáját a tanulók mindennapi életéhez viszonyítva

A tantervi átalakítások és kísérleteket követve mind külföldön (OECD-tagok, ill. különösen az USA)⁴⁹, mind hazánkban érezhető, hogy a jelenlegi kánon egyre nehezebben tartható. Az ún. STEM-tantárgyak⁵⁰ markáns előretörése, a programozásnak már kisiskolás korban való megjelenése⁵¹ jelent egy új, munkaerőpiaci szemléletű átalakítását az oktatásnak – akárcsak az oktatásnak az ipari forradalomtól vett kialakítása⁵². A megfelelő, releváns ismeret egy alacsonyabb szintű nyomással (jog a tévedéshez, kérdések demokratikus megoldása, vitamódszerek alkalmazása, probléma-centrikus megközelítés), de magasabb szintű kihívással (intenzív, ismeretszerzésre sarkalló, motiváló környezet) magasabb tanulási relevanciát eredményez, azaz hatékonyabb munkavégzést mind a tanár, mind a tanulók részéről⁵³. Ez már csak azért is fontos, mert a folyamatra fordított energia – mind humán erőforrásban (idő, ráfordított mentális és fiziológiai értelemben véve) – hatékonyság-elemzési szempontból rendkívül hasonló helyzet, mintha egy vállalati termelését elemzése lenne górcső alatt. Ez indukálja a motiválhatóságot, azaz a kisebb ellenállás és nagyobb hatékonyság útjának keresését.

1.4. A tanulók motiválhatóságát

A motiválhatóságban fontos tényező a tanulók képességeinek és ismereteinek (akár passzív, akár aktív, akár a szükséges, akár a kiegészítő jellegű) felmérése. Az OECD vonatkozó tanulmányában vizsgálták az ismeretek, a hozzáállás és a képességek relációját. A jelenlegi iskolai oktatási rendszer célorientáltsága az ismeret-átadást célozza. Az ismeret elsődlegessége ugyan hangolná a hozzáállást, de a szükséges képességek megléte ennél is fontosabb, holott a való életben a hozzáállás jelenti a kulcsot a képesség kialakításához, amely majd elvezet az ismeret elsajátításához. A hozzáállás⁵⁴ – ami jelent attitűdöt, motivációt, de mindezek mélyén a kapcsolódó érzelmeket és viszonyulásokat ezek formálása kulcsfontosságú. A hozzáállás formálásával nagyobb valószínűséggel lehet a megfelelő képességre fényt deríteni, ill. azt fejleszteni, mivel a hozzá szükséges kedv és munkaerő inkább rendelkezésre áll. Ezáltal sikeresebb az ismeret átadása, és ami jelenti azt is, hogy nincs egységes módszer, ami által szintén nem lehet beszélni klasszálható, uniformizálható sztenderdekről. Ez felveti egy liberalizáltabb modell alkalmazását, aminek a szabályozhatóság inkább gátja és amellyel

⁴⁹ Aronica (2015)

⁵⁰ Rövidítés: Science, Technology, Engineering and Mathematics

⁵¹ Ball-OECD (2003) pp. 11., 19.

⁵² Pólónyi (2015)

⁵³ Az „iskola iskolátlánításáról”, a produktív beszámolás hatásmechanizmusáról. Zsolnai Józsefné (2012)

⁵⁴ HKI-modell in BALL – OECD (2003), pp. 11.

szemben jogosak a félelmek, hogy nem lehet megfelelően kezelni, vagy legfeljebb kimeneti követelményeket lehet előírni – amit egyébként a 2013-as NAT részletesen ki is dolgozott, nem különben a 2020-as módosítás.

A motivációt tekintve át kell gondolni azok gyökerét is. PINK⁵⁵ munkájában a motivációnak három grádusát nevezi meg. Az 1.0 a pusztán életben maradáshat céllozza – azon képességeket és lehetőségeket, amely biztosítja a fizikai boldogulást a Maslow-piramis mentén. A 2.0 jelenti a jutalom megszerzését és a büntetés elkerülését a társadalmi élet rendszerén belül. A szinte érthetetlen karitatív munkavégzés, önkéntesség előretörését vizsgálva felvetül a 3.0 grádusa, amely a képességek kibontakozását, a kreativitását megélését jelenti. A tanulás-tanítás folyamatában a kreativitás kibontakozását illetően ez azt jelenti, hogy szintén a tanulók saját szükségleteit, a csoport képességeit, igényeit, speciális adottságait kell szem előtt tartani, ami megint csak az HKI-modell alkalmazását helyezi előtérbe.

Szintén érdekes felvetést takar a BITI-elv, azaz a „*Bízzunk a Biztos Tanuló Igényében*”⁵⁶. Ez részint takarja a tényleges igényt, hozzáállást és könnyebb motiválhatóságot, másrészt a magabiztos tanuló bizonyos fokig influenszer a saját környezetében, azaz korosztályos befolyással bír (ami megint csak visszautal a kommunikációs partnerek szerep-átvételének diatronicus modelljéhez). A magabiztosság jelenti egyúttal az alacsonyabb nyomást, motiváltabb környezetet, tehát megint csak a Montessori-elvekhez való visszatérést jelent, ami nem új pl. a skandináv open-lesson gyakorlatban.

⁵⁵ Pink (2009), 22-33., 44-45.

⁵⁶ Ball – OECD, pp. 11.

1.5. Az oktatás módszereinek, a fejlődés lehetséges útjainak vizsgálata

Csépe Valéria 2016-os kutatásában⁵⁷ beszámol az OPERA-programban a zenei terápia beszédhangok felismerésére, a beszédpercepció- és produkció szignifikáns javulásában tapasztalt eredményekre. A zeneterápia az érzelmek és a szenzoros, különösen motoros elemei az idegpályák stimulálása által strukturált rendező tevékenységet fejtett ki. Ez nem azt jelenti, hogy zeneterápiával kellene adott esetben a hittan-, vagy matematika-órát kísérni, de azt mindenképp aláhúzza, hogy a motoros tevékenység agyi idegpályákra gyakorolt jótékony stimulációja, az érzelmi fejlesztésnek a hozzáállásra és a teljesítményre gyakorolt hatása felveti annak kérdését, hogy az oktatásnak motoros, gyakorlati és érzelmileg hangoló hatásúnak kell lennie. A megnyugtató környezet biztonság-érzetet ad, a rájuk méretezett feladatok sikerélményt és magabiztosságot ad, tehát pozitív diverzifikáció következik be az idegpályák strukturálását illetően, amely a képesség-fejlesztésben is megmutatkozik.

Aronica (2018)⁵⁸ egy alulról jövő oktatási forradalmat vizionál, amely az USA oktatási rendszerében, még ha helyi, kisebb méretében komoly eredményeket és hozzáállásbeli, markánsan pozitív változásokat mutatott fel, felveti annak szükségességét, hogy a már említett HKI-, ill. BITI-modelleket az oktatás folyamatának szervezésében fel lehessen használni, nem beszélve a neuro-tudománykör eredményeinek implantálása által megfogalmazott elvek alkalmazásának lehetőségeit.

1.6. Megfontolandó elméletek, rendszerek

Már megemlítésre került Karácsony Sándor és Zsolnai József neve. Mindkettőjük munkássága a teljes, kimagasló, „reneszánsz” műveltségű ideált céloz, aki személyiségében harmonikus és érett.

Karácsony Sándor mind a személyiség, mind a kognitív fejlődéshez elsősorban a tanulók életkorát, mentális állapotát vette alapul⁵⁹. Ezekhez rendelte hozzá részint a tananyagot, ill. annak megvalósítási formáját⁶⁰. Azaz nem a direkt – frontális – oktatási forma, hanem az individuum és a közösség dinamikus egyensúlya adja az oktatási szcena háttérét. Az elsajátítandó anyag ugyanis a közösség individuumában rögzül, azért mind a két formára, az egyéni meghatározásra (önálló felismerés, produktivitás) és a közösségi validálásra egyaránt szükség van. Ez azonban messze nem egyértelműen összevonható. Ez jelenti azt is, hogy a

⁵⁷ Csépe (2016), pp. 13-17., pp. 38-43.

⁵⁸ Aronica – Robinson (2015) pp. 28-47.

⁵⁹ Ugyanez cseng vissza a konstruktív pedagógiát indokló tudományos háttérből, nemcsak kisgyermekoktatása, de az andragógia területéről is. Monoriné Papp Sarolta (2008)

⁶⁰ Bognárné Kocsis Judit (2010)

tanuló és a tanár között érzelmi kötődés jöjjön létre, amelyhez azonban meg kell találni a nyelvi-, s legfőként a bizalmi háttérrel⁶¹. Ez mellérendelő viszonyt eredményez⁶². Ennek felismerése lett egyik fő műve, amit az utókor társaslélektani-, maga pedig természetes rendszernek nevezett. Ennek áttekinthetősége érdekében taxonómikus rendszert dolgozott ki⁶³. A Karácsony-féle rendszer tehát egyik oldalról jelent tanári attitűdöt, másik részről tudományos szemléletű, folyamatos adaptációt és nyitott kommunikációt.

Zsolnai József a tananyagszervezés, taneszközhasználat, objektivációk (tehát nem pusztán tantárgy, hanem inkább téma) terén alkotott taxonómiát. A világképi vagy műveltségi szervezési kérdések letisztázását követően a szükséges ismereteket alárendelő rendszerben, logikus struktúrában helyezkednek el⁶⁴. Ez biztosítja azt, hogy akár lineáris, akár koncentrikus felépítés esetén is kimutathatók legyenek a fölösleges duplikációk, viszont nyíljon lehetőség interdiszciplináris komplex, vagy szintetikus megközelítésre is. Ezáltal szervezettebbé válik mind a tananyag eloszlása, mind a munkafolyamatok szervezése. Ugyanakkor a taneszközök tekintetében is alkalmazható rendszere, mivel a tevékenységeket⁶⁵ is hasonló felosztásban helyezte el az egyes tantárgycsoportoknak megfelelően. Így egy gyakorlatilag modul-rendszerű felépítés lesz az eredmény, amely kvantitatív és kvalitatív vizsgálatokat is lehetővé tesz az átláthatóságon túl. Szintén meg kell említeni a tevékenység-, és élményközpontú megközelítést. Az egyén a megismerés közben az őt körülvevő világgal kommunikál és a Karácsony-féle megközelítéshez hasonlóan egy társas viszonyban is rögzülnek a felfedezett és elsajátított ismeretek, miközben az egyén harmonikusan fejlődik⁶⁶.

Mindezek mellett meg kell említeni ezeknek egy könnyebben alkalmazható alternatíváját, ami az ismereteknek kifejezetten a gyakorlatra való ráhelyezését, ez pedig a konstruktív pedagógia. A konstruktív pedagógia gyökerei az 1970-es évek ismeretelméleti paradigmájának megváltozásával indultak meg. Olyan pedagógiai gyakorlatot takar, amely az oktatás helyszínét, módját, eszközeit úgy választja meg, hogy az minél életszerűbb legyen⁶⁷.

⁶¹ Ugyanezt hangsúlyozza az organikus pedagógia is

⁶² Bognárné Kocsis Judit (2010)

⁶³ Gyulai Árpád (2009)

⁶⁴ Zsolnai József (1995)

⁶⁵ Ez a kialakítás már a NYIK kialakításakor elkezdődött. Zsolnai Józsefné (2012)

⁶⁶ Olláry-Knoll Ildikó (2016)

⁶⁷ Nahalka István (1997)

Ugyanakkor ez nem csupán az ismeretszerzésre, de a társas viszonyokra⁶⁸, a személyiség alakulására is vonatkozik⁶⁹. Ez szintén megerősíti a Karácsony-, Zsolnai-féle rendszereket, de összecseng az organikus pedagógia és a neurológiai kutatások érzelmi mechanizmusokról szóló kutatások eredményeivel is.

Egy új metódus kidolgozásához mind a tanulók megközelítéséhez, mind az oktatási folyamat megszervezéséhez hasonló, kombinációkat is biztosító rendszer alkalmazása szükséges. Mindkettő rendelkezik azzal a mélyen, humanista, keresztény állásponttal, ami az európai kultúrának alapja. Tekintettel mindkét rendszer személyiségfejlesztő oldalára is, alkalmas a modern edukációs elvárások teljesítésére megfelelő fejlesztéssel, adaptálással.

Mindez már önmagában egy másik gondolkodásmódra való átállást vetít előre, ami lehet akár forradalmi, sőt, jelen társadalmi statisztikák ismeretében rendkívül sürgető, ugyanakkor nem történhet, és nem is tud máról-holnapra megtörténni. Megfontolt, szisztematikus, körültekintő változtatásra van szükség, ami partnerül hívja az eddig alkalmazott módszereket ismerő szakemberek szakértelmét az újabb eredményeket ismerők változtatási szándékaihoz. Ennek tükrében az újdonságot az eddig kifejlődött pedagógiai elméletek szintézise adja a klinikai kutatásokkal is bizonyítható neurológiai pszichológiai elméletek igazolásával. Sok dolgot, hatásmechanizmust ugyanis meg lehetett figyelni, teóriát lehetett alkotni, ugyanakkor a megfelelő mérési és bizonyítási eszközök ma már rendelkezésre állnak és a pedagógiai elméletek immár természettudományosan is bizonyítottak lettek.

⁶⁸ Nahalka István (2013)

⁶⁹ Schmidtné Varga-Zságer Ágnes (2017)

2.) TANANYAG-KÍNÁLAT SZEMLÉZÉSE

Most már kifejezetten a hitoktatáshoz kapcsolódó téma, az ott használatos taneszköz vizsgálata a következő lépés. A megfelelő, hatékony oktatás egyik sarokköve a megfelelő, rendszerezett, strukturált tananyag, ill. az azt hordozó materiális forma⁷⁰. Szinte magától értetődő, hogy ahhoz, hogy szívesen alkalmazott legyen, sok tartalmi és formai követelménynek kell eleget tegyen. Az alkalmazhatóságát biztosító egyházi⁷¹ és állami⁷² engedélyeken túl a használt, ill. tükrözött pedagógiai módszerekben, esztétikai, nyomdagrafikai, sőt, ma már informatikai szempontokból is igen magas követelményeknek kell megfeleljen. A tankönyvnek azonban nem csak az engedélyezése, de a sajtó alá rendezésén (nyomdagrafika, tördelés, informatikai háttérmunkálatok) túl a megírása is tetemes időt jelent a jogi-, financiális-, ill. munkaerő kérdéseit nem is számítva. Ez az idő azonban már a kézirat lezárásának pillanatától fogva aláveti a tartamot az avulásnak. Onnantól bármi más hozzátétel, változtatás már új kiadást jelentene. A tankönyvek, segédanyagok áttekintése, gondozása, naprakészen tartása összetett szempontrendszerekkel és szakember-gárdával dolgozó testületet kíván.

A katolikus hitoktatásban a világi és egyházi törvényi szabályzókon kívül a legfontosabb rendelkezéseket a Magyar Kateketikai Direktóriumban (MKD)⁷³, és a Katekézis Általános Direktóriuma (KÁD)⁷⁴ tartalmazza. Az MKD részletesebb útmutatással szolgál a 12.4. alfejezetben. Maga a tankönyv / taneszköz nem pótolja az Evangélium átadását, de segít a katekumeneknek (tanulók) az elmélyedésben. Tudományos igénnyel, több szakember által kell összeálljon. A „*kettős hűséggel*” (Krisztushoz és az emberhez) kell rendelkezzen. Alkalmas kell legyen a tanulók életkorához, körülményeihez. Figyelembe kell vennie a pedagógiai és kateketikai elveket⁷⁵. A KÁD gyakorlatilag ugyanezt tartalmazza, kisebb pontosításokkal, ill. a hivatkozásra való figyelmeztetéssel⁷⁶. Megjegyzi továbbá, hogy az újítás egyik fő eszköze az új taneszköz.

A tankönyv-családok ennek megfelelően eltérő korosztályoknak értelemszerűen eltérő profilú kiadványokat nyújtanak. Ezekben vannak kifejezetten pozitív vonások, és megmutatkoznak

⁷⁰ Ugyanakkor ez lehet audiovizuális tartalom is – Zsolnai (1995)

⁷¹ vö. CIC 773-780., 796-806., 826., 827. kán.

⁷² KELLO, Az emberi erőforrások minisztere 17/2014. (III. 12.) EMMI rendelete, 1-6.

⁷³ MKD

⁷⁴ KÁD

⁷⁵ MKD 12.4. Ez hivatkozik a KÁD 816. sz. lábjegyzetére

⁷⁶ „... E könyveknek tartalmazniuk kell az üdvösség üzenetének magyarázatát (állandóan hivatkozva a forrásokra, és nagyon jól elkülönítve azt, ami a hithez tartozik attól, ami merőben teológusok véleménye); szociológiai és pedagógiai tanácsokat; módszertani javaslatokat.”

KÁD 283. pontjának 817. számmal jelölt lábjegyzete

fejlesztési területek. A tankönyvek éppen ezért nem tudnak mindenki számára egységesen megfelelők lenni. Jelen rövid összefoglalást arra fókuszál, hogy az egyes pozitív vonások legyenek kiemelve, ami fejlesztési irányvonalat jelölhet ki, hiszen a sikeres kiadványok ismérveinek ötvözése adja a progresszivitást. A szemlézéshez kiindulópontnak és mércének használtam a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia Hitoktatási Bizottságának régi honlapján található tankönyv⁷⁷-, ill. munkafüzet⁷⁸ vizsgálatára irányuló kérdőívét, ill. a benne található szempontrendszerét. Mivel nem minden tankönyv, csak bizonyos családok vannak alkalmazásban, a kérdőíves kutatás nem tudott kitérni arra, hogy hasonlítsák össze a különböző tankönyvcsaládokat, így az elemzést saját magam végeztem, és mivel az összehasonlítás nem lett volna mentes a szubjektivitástól, így az áttekintést az I. sz. mellékletben lehet megtekinteni. A tankönyvvizsgálat célja a pedagógiaiilag megfelelő, attitűdformáló, motiváló jelleg vizsgálata mellett az lett volna, hogy ki lehessen mutatni, hogy bár többféle tankönyv áll rendelkezésre. Minden tankönyvcsaládnak vannak olyan területei, amelyek nem, vagy kevésbé veszik figyelembe a tanulói/tanári igényeket, ezért új metódus és új taneszköz kidolgozása, vagy a jelenlegiek progresszív szemléletű fejlesztése válhat szükségessé.

A tankönyvcsaládok elemzése megtalálható az I. sz. Mellékletben a 67-74. oldalakon.

⁷⁷ MKPK HB, tankönyv-vizsgálati szempontsor

⁷⁸ MKPK HB, munkafüzet-vizsgálati szempontsor

3.) KÉRDŐÍVES KUTATÁS

3.1.) Kérdőíves kutatás a tanulók körében⁷⁹

A szakirodalmi kutatás alapján levonható tanulságok már önmagukban is kijölnek egy fejlesztési utat. Annak szükségessége, hogy egy ilyen fejlesztés mennyire lenne kívánatos, abból mérhető le, hogy milyen a gyermekek, szülők, és a hittant tanítók attitűdje az Egyházzal szemben. Három irányban is végeztem kutatást: tanulók, tanulók szülei, tanárok. A kérdőívek elektronikus ívek formájában, teljesen anonim módon történt 2022. júniusa és augusztusa között (egy hónap lecsengést hagyva az elsőáldozásnak, már a tanév vége után). A kutatás alapvetően egy iskolára koncentrál, a nyert eredmények tekintetében ezt mindenképp fontos kiemelni. A kérdőívek több alkalommal is ki lettek küldve, Ugyan az eredményt magyarázhatja az iskolai ügyek nyári ignorálása, de némiképp szarkasztikusan megállapítható, hogy ez is egy sokat mondó eredmény. A tanulók 41,67%-a (15/36), a családok 44,4%-a válaszolt a kérdésekre (16/36). A megszólított tanárok 71,43%-a válaszolt (5/7). A kérdőívek mindegyike érvényes volt, teljes kitöltésű, így használható, a vizsgálatba bevonható.

3.1.1.) A vizsgálati csoport bemutatása

A jelen tanulói vizsgálati csoport a 2022. május 4-én elsőáldozáshoz járult 3.a és 3.b évfolyam 36 tanulója, amelyből az osztálynak egyik osztálynak osztályfőnöke, tanítója is vagyok.

Az ő kutatásukhoz rájuk alkalmazott, külön alkotott kérdőívet alkalmaztam, amely az osztályok információáramlását segítő levelezőlistán tettem közzé. Törekedtem ebben a gyermekek által érthető formulákra (ebben benne foglaltatik a tegező formula használata is), ugyanakkor kértem a szülők segítségét a kitöltéshez, mivel bár a számítástechnika nem idegen számukra, de a kérdőívek kezelése még nem otthonos terep számukra. Ehhez engedélyt kaptam a testvér-osztály osztályfőnökétől, a gyermekek hittantanárától és az iskola igazgatójától is.

A tanulók a vizsgált iskola diákjai közül kerültek ki. A csoport részletesebb bemutatása a szülői kérdőívénél történik, mivel életkoruk folytán erősen a szülői ház befolyása alatt állnak, így a szülőknél részletezett hatások rájuk is súlyozottan érvényesek. A tanulók körében túlnyomórészt a 10 éves korosztály vett részt, néhány 8, ill. 9 éves is reprezentálta magát. Lehetőség volt arra, hogy a kisebb testvérek is kitöltsék a kérdőívet. A várakozásaimmal ellentétben 15 kitöltés érkezett, ennek legalább a másfélszeresére számítottam (propagálással, ajánlással, többszöri kiküldéssel együtt). Negyedik éve tanulnak hittant, bevallásuk szerint kedvelt, számukra szimpatikus tanároktól. Szintúgy szimpátiával viseltetnek az intézményben

⁷⁹ Kérdőív kérdéseit I. II. sz. melléklet

és a környékbeli plébániákon szolgálatot teljesítő papok iránt is. A tavalyi elsőáldozás volt számukra a hit egyik publikus megjelenése a külvilág előtt, ezért is lett a kérdőív címe „Hitem a világban”, mivel a kérdések nem csak a személyes hitükről, hanem annak megjelenéséről és a saját hitének tárgyairól, formáiról. Ennek hitelesítése, reális talajra helyezése gyanánt célszerű, hogy egy nem vallásos iskolai közeg hasonló korú diákjai is kitöltsék a kérdőívet.

A kérdőívben főként lineáris osztályzások (1-5) kérdéseket tettem fel az egyszerűbb kiértékelés érdekében. Az 5 fokozatú értékeléssel az osztályzásra kívántam reflektálni, ami az egyszerűbb megfogalmazást, megítélést teszi lehetővé, habár nem annyira diverzifikált, mint a 10 fokozatú skála. Másik részről az őszintébb válaszadást megsegíti, hogy most a tanuló is osztályozhat. A középérték megjelölése bizonytalansági pozícióban szintén releváns, mert a kritikai megfogalmazásnak már súlyt ad, viszont pontosan azt a választási hezitálást tükrözi, ami miatt nem tud az illető sem kifejezetten elismerő, vagy éppen elmarasztaló véleményt alkotni. A kérdőív többi kérdésére néhány szavas (max. 100 karakter/kérdés) válasz volt adható. (A kérdőív a II. sz. Mellékletben megtalálható a 75-76. oldalakon.)

3.1.2.) A kérdőív kiértékelése

(1. kérdés) Hány éves vagy?

A csoport bemutatásánál már említett volt, hogy a kérdőívet kitöltők túlnyomórészt 10 évesek 73,3%. A 9 éves korosztály 20%-ban, a 8 évesek pedig 6,7%-ban képviseltette magát.

(2. kérdés) Mennyire szívesen jársz misére?

A szentmisére járási hajlandóság 80%-ban inkább a közepes tartományt ölelte fel, viszont a pozitív attitűdöt jelöli, hogy a szíves részvételi szándék felé billen el.

(3. kérdés) Mennyire érthető, amit a miséző atya mond vagy tesz?

Mindössze az 13,3%-uk érzi úgy, hogy a papok nem érthetően beszélnek a miséken és szerencse, hogy olyan celebránsokkal találkoznak, aki 26,7%-ban jó, és 39,8%-ban legalább közepesen érthető, hogy mit tesz a misén. Kérdés persze az értelmezésben, hogy mennyire új a megszokás, azaz a szertartások menetét nagyjából ismerve és tudva azt, hogy a templom igazából a felnőttek világa, így a gyermekkorú tanulók számára az érthetőség értelmezhető az elfogadás hangjának is, ergo ez értelmezhető a processzus és az elhangzó kifejezések passzív ismereteként is.

(4. kérdés) Mennyire fontos számodra, hogy hittant tanulj?

A válaszadók 66,6%-ának kifejezetten fontos, hogy hittant tanuljon, igaz, mint egyházi iskolába járó diáknál ez magától értetődő is lehetne, persze tudható, hogy nem az. Hozzáteve, hogy az intézmény erősebben képviseli a katolikus értékrendet (aminek számos speciális megnyilvánulása is van a mindennapi iskolai életben), így ez az eredmény reálisan szelídíthető, de mindenképpen öröndetes.

(5. kérdés) Van-e olyan dolog, amit hittanon tanultál, és otthon is tudod használni (néhány mondatban)?

Erre a kérdésre igen sokféle válasz érkezett, amelyeket több területre lehetett szétosztani: Részint kifejezetten hittel kapcsolatos, ismeret jellegű dolgok („megtanultam a rózsafüzért”, „adventi események, Karácsonyi események, Böjt, Húsvéti dolgok otthoni elmesélése”, „azt, hogy délben imádkozunk”, „Istenről tanulunk, imádkozunk, keresztény filmeket nézünk a hittanórán.”), de olyan kiemelkedő megfogalmazások, tartamok is, mint „Megtanuljuk, hogy Isten a segítségünk, és kérhetünk tőle bármit.”

Praktikumba beépülő gyakorlatok („napi kedvesség”, „béke legyen köztünk”, „legyek jó, ne bántsam a másikat, szeressek mindenkit”, „ima kedvesség”) között szintén akadt kifejezetten érett, kiemelkedő olvasat is. „ha rosszat csinálok, nem futok el a büntetés elől, nem tagadom le, hogy én voltam.” „az élet keletkezése (pl. hogy kel ki a bab)”, „a megbocsátás”.

Ezek a szabad válaszok engednek arra következtetni, hogy az általános feladattudat az órai munkák során ad olyan „kötelező”, vagy elvártnak vélt válaszokat, amelyet ugyan pozitívan lehet nyugtázni és válasz, de nem feltétlenül azért, mert lehet tudni, hogy úgy is gondolja a tanuló, csupán egy ismeretet, de nem feltétlen bizonyíthatóan önkéntes és tudatos döntést, álláspontot közöl – bár erre is voltak megnyilvánulások. Ha ez bár csak kb. 5%-nyira tehető, de a jelenlegi katolikus statisztikákban is kb. ekkora részben reprezentálódik a markánsabban hitvallók létszáma a népességhez viszonyítva.

(6. kérdés) Hogy érzed, mennyire szól Neked a hittankönyv?

A hittankönyveket általában nekik szólónak ítélték, bár itt inkább negatívabb volt a megítélés. Mindössze 40% érezte eléggé, 26,3% abszolút így, ugyanakkor 23,6% nem volt ennyire lelkes és 6,7% éppen csak érthetőnek ítélte.

(7-9. kérdések) Szoktál-e olyan könyvet vagy újságot olvasni / filmet, vagy rajzfilmet nézni / zenét, hanganyagot hallgatni, ami hittanról vagy Istenről vagy Jézusról vagy a szentekről szól?

Saját bevallásuk szerint kb. 40%-uk olvas hitével kapcsolatos könyvet, újságot, ill. hallgat hanganyagot. Kicsit több filmet és rajzfilmet néznek ennél. Ugyanakkor 13% egyáltalán nem és 46% csak néha vesz kezébe hasonlót, vagy ül le elé. Tehát amivel kritika szokta érni az egyházat, hogy jobban el kellene érni az ifjúságot, bizony még a kifejezetten fogékony korosztály csaknem fele hagyja figyelmen kívül. Tény és való, hogy ők még elsősorban a szülői ajánlások alapján keresnek, és adott esetben ha a szülei nem kellően tájékozottak, vagy nem ízlésük szerint valók azok a média-tartalmak, akkor a gyerekekhez sem jutnak el. Itt is tehát igazolódik, hogy a gyermekeknek szóló cikkek elsődleges fogyasztói a felnőttek, őket kell elérni és meggyőzni.

(10-11. kérdés) Jársz-e a hittanon kívül bármilyen más vallásos foglalkozásra (hittanszakkör, ministráns-közösség, kórus, közösség, tábor)? / Érzel-e büszkeséget, hogy keresztény vagy, hogy hittant tanulhatsz, hogy személyesen is ismersz papokat, hogy sok szép épülethez és ünnephez, szokáshoz közöd van?

66,7%-uk jár valamilyen vallásos foglalkozásra és kb. ugyanennyien büszkék is a hitükre, hogy ők ezzel foglalkozhatnak. Ez jelen esetben azért lehet megtévesztő, mert sokan pontosan azért íratják katolikus, ill. felekezeti oktatási intézménybe gyermeküket, hogy az értékrend kellő biztosíték arra, hogy gyermekük megfelelő erkölcsi-etikai környezetben van. Ugyanez érvényesül a kínált, felekezeti szervezésű szabadidős tevékenységekre is, tehát itt még nem annyira a meggyőződés, hanem egy közvélekedésből fakadó irányítás az, ami érvényesül, mert elsősorban a szülő szervezi még a gyermeke életét.

Ez nem az erodálása kíván lenni az eredményeknek, mert rendkívül örömteli lenne, ha ezek az arányok legalább konzerválódnának, vagy legalább ne nivellálódnának markánsan az elkövetkezendő életévekben. A megtartáshoz ugyanis létfontosságú, hogy a korosztályos csoportban legyen olyan befolyással és véleményvel bíró, mértékadó személy, aki influenszerként képes a közízlést irányítani. És ha éppen az egyház oldalán akad egy ilyen személyiség, akit a lázadó pubertás és kamasz életkor elfogad magának, akkor ez az arány tartható, mert az önálló döntés is a példakép felé fordul.

3.2.) A kérdőív a szülők körében

3.2.1) A vizsgált csoport bemutatása

A szülők a vizsgált osztályok diákjainak szülei, nagyszülei, nagykorú rokonai. Szintén az önkéntes válaszadásból kiindulva feltételezhető, hogy a vélemény inkább a pozitív attitűd és az egyházat, vallást támogatók közül kerülnek ki. Szintén elmondható, hogy sokuk ismer több olyan lelkipásztort, aki pozitív, markáns hatással bír, sőt, sokuknak közvetlen rokona, ismerőse is pap. Az ő kérdőívük címe „Hit – Szülőként”. Hogyan tudják a hitet megélni, képviselni és továbbadni, mint szülők, akik maguk is megküzdik nehézségeiket, és mégis megmaradnak ezek mellett a válaszok mellett és nem hagyják el valami gyermekes mesének titulálva.

A kutatást a főváros egyik dinamikusan fejlődő térségének felekezeti fenntartású oktatási intézményében végeztem. Az ide járó családok általában a társadalom középső, felső-középső részéből kerülnek ide. Döntően keresztény értékrendű, értelmiségi, kvalifikált munkaerőt kívánó állásokat betöltő diplomások, szakemberek, akik értékelik az iskola vonzerejét adó értékeket és adott célokban szívesen támogatják akár munkával, ráfordított idővel, programokkal, adományokkal is az intézményt. A szülők társadalmi státusza jellemzi az iskolával szembeni elvárásokat is. Életmódjuk, szociális lehetőségeik a hazai átlaghoz képest kifejezetten jónak mondható. Arról a szegmensről beszélünk, akinek már volt lehetősége jobbat örökölni, többet kapni, mint szüleinek volt, akik megélhettek egy minőségi ugrást, a nyugati mintákkal való találkozást, és hasonlóan minőségi az elvárás az iskolával szemben is. A gyermeknevelésben is érvényesülnek ezek a haladó trendek, ami viszont nem minden esetben szolgálja a hatékony oktatást, hiszen a csoportprofilban is felvonultatott problémák (túlságosan nagy ráfordított figyelem, idő, és energia a gyermekekre, túlfeltés, maximalizmus, szorongás, a jóléti társadalomban megszokott dolgok nem lépik át az ingerküszöböt) részint ennek a társadalmi rétegnek a „problémái”.

Tapasztalva azt, hogy általában a nyugati civilizációban tapasztalható jólét a vallásos tendenciákkal fordított arányt mutatnak, szintén joggal feltételezhető, hogy bár meggyőződéses hívőknek vehető, de hitük sok esetben inkább örökség, mint pl. későbbi megtérés (de nincs kizárva).

A kérdőívben itt is főként lineáris osztályzások (1-5), ill. hosszabb-rövidebb kifejtős kérdéseket tettem fel az egyszerűbb kiértékelés érdekében. Az 5 fokozatú értékeléssel az osztályzásra kívántam reflektálni, ami az egyszerűbb megfogalmazást, megítélést teszi lehetővé, habár nem annyira diverzifikált, mint a 10 fokozatú skála. A középérték megjelölése bizonytalansági pozícióban szintén releváns, mert a kritikai megfogalmazásnak már súlyt ad, viszont pontosan azt a választási hezitálást tükrözi, ami miatt nem tud az illető sem kifejezetten elismerő, vagy éppen elmarasztaló véleményt alkotni. Sajnos ezt arányában még kevesebben töltötték ki. A 36 családból 16 választ kaptam.

(A kérdőív a III. sz. Mellékletben megtalálható a 77-81. oldalakon.)

3.2.2.) A kérdőív elemzése

(1-2. kérdések) Nem és életkor

Jellemző módon főleg az édesanyák töltötték ki – mintegy 85%-ban. Kérdés, hogy ha az édesapák körében is lett volna egy hasonló létszámú vélemény-nyilvánítás, akkor az mennyire korrigálta volna a képet és milyen irányban. Viszont ebből az arányból jobban látszik, hogy a hitet érzelmi kérdésnek élhetik meg, azaz „férfi nem érzélgösködik”, vagy egyszerűen a „hit a nők dolga”. Feltételezhető persze, hogy 36 és 55 éves kor közöttiek töltötték ki, döntően a 46-50 éves korosztály, tehát zömmel az érett X-generáció. Ugyanakkor 28,6%-ban képviseltette magát az Y-generáció eleje és 7%-ban a „Boomer” X-hez közeli vége. A szociális helyzetre és a lakóhelyre is magyarázat, de különösen az iskolába való jelentkezésre, hogy ez az a generáció, ill. annak a generációnak a leszármazottai, akik meg tudták itt vetni a lábukat, adott esetben még voltak eredeti, helyi, sváb felmenőik, akik révén a tradíciókat, s majdan a portát is örökölni tudták.

(3. kérdés) Végzettség

Csaknem felük több diplomával rendelkezik, mindössze erős negyedük főiskolás. Alacsonyabb végzettség nem tapasztalható.

(4 -5. kérdés) Mennyire érzi vallásosnak magát? Mennyire érzi intenzívnek, bensőségesnek a hitéletét?

A válaszadók 43,8%-a abszolút mértékben, 56,2%-uk pedig vallásosnak érzi magát, azaz többé-kevésbé rendelkezik a szükséges meggyőződéssel. 50%-uk él gyakoribb hitéletet, 37,5%-uk pedig kifejezetten intenzív kategóriába sorolta magát, ugyanakkor a közepes, vagy kevésbé intenzív kategóriába 12,5% került.

(6-7. kérdés) Jár-e szentmisére? / Mennyire gyakorol hatást hite a hétköznapi életére, cselekedeteire, döntéseire?

Ezt támasztja alá, hogy 6,3% hetente többször is, míg 68,8%-uk hetente 1 alkalommal látogat el templomba. 62,5%-nak gyakorol vallása hatást az életére, 31,3% nyilatkozott úgy, hogy gyakorol, de kevésbé és 6,3%-nak már csak közepes ez az meggyőződése. Ez szintén alátámaszthatja a meggyőződést, mivel a Gauss-görbe megszokott ereszkedő harangja csak a kevésbé felé lejtett, egyébként az értékelések nivója monoton növekvő volt.

(8-9. kérdés) Mennyire érzi hívőnek a környezetét? / Mennyire érzi hívőnek a társadalmat?

„Simile similis gaudet”- mondaná a latin, mivel 56,3% eléggé, 12,5% pedig kifejezetten vallásosnak érzi környezetét, azaz úgy gondolja, hogy mások is osztják ezt a meggyőződést. Ugyanakkor szinte teljesen tükörképe a válasznak a társadalom megítélése, ahol az 50% a valamennyire és 12,5% az egyáltalán nem-re voksolt, míg 37,5% maradt meg a közepes megítélésnél. Kérdés, hogy ez mennyire érzés, és mennyire a már Huntington által is megnevezett indentifikációs szembenállás, ill. „mi”-csoportosulás.

(10. kérdés) Soroljon fel kérem, néhány, az Ön számára fontos értéket a keresztény vallásból!

A keresztény vallás három legfontosabb értékéhez a „szeretet”, az elfogadás” és a „nyitottság” volt írva. Ez önmagában dicséretes, de az Istenhit, a keresztény értékek átadása csak 1-1 megemlítést kapott, ami ebben a fényben értékelve kicsit inkább ezoterikus megvilágításba, de legalábbis érzelmekben megélt vallásban tűnik fel.

(11. kérdés) Sorolja fel kérem, az Ön számára három legfontosabb személyes (erkölcsi/etikai) értéket!

A személyes meggyőződés szerinti 3 legfontosabb érték szeretet, alázat, becsületesség. Érdekes, hogy a hűség csak ez után következett, míg egy-egy megemlítést kapott a lelki fejlődés iránt igény, ill. a család-házasság intézménye.

(12. kérdés) Nevezze meg kérem azt a három (erkölcsi/etikai) értéket, amelyen véleménye szerint a társadalomnak ma javítania kell!

A világ számára szükséges legfontosabb, ill. látszólag leginkább válságban lévő értékek az alázat, a türelem, ill. a család és házasság válsága voltak. Mindezek nagyon fontos és lényeglátó megjelölések, de komolyabb kutatást igényelnének, hogy a megszokottság és az elvárhatóság korrelációs zavarát el lehessen távolítani. Mindenesetre az nagyon pozitív ebben az összeállításban, hogy viszonylag homogén és tradíciókhoz alkalmazkodó érték-platformról beszélhetünk, tehát a fontosság és a válság meglátása egymást fedően korrelál. A nehézséget az okozza, hogy a konkrétan vett keresztény értékek, néven nevezett fogalmak viszonylag kis számban kerülnek elő.

(13. kérdés) Érezteti-e az Egyház, hogy hívei fontosak a számára?

Érezteti-e az Egyház, hogy hívei fontosak számára – többnyire elismerő, igenlő választ lehetett kapni, összeségében 56,2% nyilatkozott így, viszont már egy markáns 37,5 + 6,3% nyilatkozott negatívabban, ami már megütötte a kritikus mértéket, ami jelenti azt is, hogy minden szimpátiával együtt reális hátrányokat is látnak.

(14-15. kérdés) Megszólítja-e az (átlagos) embereket Egyház kommunikációja a sajtóban / médiában? / Megszólítja-e az (átlagos) embereket Egyház kommunikációja az oktatásban?⁸⁰

A következő kérdésekben „Megszólítja-e az (átlagos) embereket Egyház kommunikációja a sajtóban / médiában?”, ill. „Megszólítja-e az (átlagos) embereket Egyház kommunikációja az oktatásban?” már jóval kritikusabb volt. Itt már kb. fele gondolta úgy, hogy inkább nem, semmint igen (37,5% 2-es + 18,8% 1-es szavazattal). Az arány javult a kommunikációban a sajtó és az oktatás területén. 50% adott ugyan elégségest, 31,3% középest, 18% pedig jó minősítést, viszont senki sem adott 5-öst. Ez nagyon elgondolkodtató, hogy egy erős közepesre lett értékelve mind a kommunikáció, mind a megszólító-képesség, ami azt is jelenti, hogy a hívek is kezdenek tisztában lenni azzal, hogy egyházuk réteg-specifikussá válik, ami ellenkezik a „katolikus” (καθολικός) szó, mint minősítés etimológiájával.

⁸⁰V. sz. Melléklet, 87. o., 1. ábra: 3.2.2.) 15. kérdés grafikonja Megszólítja-e az embereket az Egyház kommunikációja az oktatásban? Ez a grafikon azért aggasztó, mert ezt a lelkes válaszadók adták.

(18. kérdés) Mivel lehetne az előző 4 kérdésben (14-17.) foglaltakon javítani? Kérem, javasoljon néhány ötletet!

A javításra vonatkozó javaslatok közül a leginkább homloktérbe a következők kerültek:

- az egyház politika-mentessé válása
- az egyház tanításának gyakorlatiasabbá, életszerűbbé válása
- nagyobb, teljesebb médiajelenlét
- korosztályos, kor-adekvát anyagok készítése

Ez ugyan csak egyszer került elő, de pszichológiai szempontból a legfontosabb volt, hogy a tiltások helyett a direkt megfogalmazás és a pozitívumok erősítése lenne a kívánatos.

19-23. kérdések)

Mennyire tartja ösztönzőnek az egyházi / vallásos médiát, megnyilatkozásokat?

Mennyire tartja korszerűnek az egyházi / vallásos médiát, megnyilatkozásokat?

Mennyire tartja kreatívnak az egyházi / vallásos médiát, megnyilatkozásokat?

Mennyire teszi szimpatikussá az Egyház saját magát a hívek szemében?

Mennyire teszi szimpatikussá az Egyház saját magát az átlagemberek (nem kifejezetten vallásosak) szemében?

A médiamegnyilatkozásokkal általában szimpatizálnak (37,5% + 6,3%), ugyanakkor a kor-adekvátság megítélése már csak közepes (43,8%), a médiában mutatott kreativitás pedig szinte lesújtó 6,3%-ban elégtelen, 37,5%-ban elégséges és 25%-ban közepes. Jeles osztályzatot nem kapott, tehát a megnyilvánulás és a média kezelése rendkívül hangsúlyos terület.

Ami még nagyobb baj, hogy a hívek szemében is legfeljebb 43,8% szavazott „jó” minősítéssel az egyház megítélésére, ugyanennyien a közepesre és még sokkal rosszabb az arány a nem hívők vélt megítélésével kapcsolatban, mi szerint (ők) mennyire tartják szimpatikusnak az egyházat.

(24-26. kérdések) Mennyire közvetíti az Egyház Istent / a keresz(t)yény vallást? Hogyan viszonyul Ön szerint az Egyház híveihez?

Az Egyház Isten közvetítő mivoltáról úgy vélekedtek, hogy 43,8%-ban nem vagy közepesen, 56,2%-ban igen, igaz, ez egy erősebb ráhatásban, kifejezetten vallásos közegben élő ember részéről erős kritika. A keresz(t)yén vallás közvetítését illetően is ugyanez az arány. Viszont az Egyháznak a híveihez való viszonyulásának értékelésében tapasztalt 18,8%-os „elégséges”, ill. 25% „közepes” minősítés erőteljesen elgondolkodtató. Ha egy hívő ember is úgy gondolja, hogy a hívei az Egyháznak nem annyira fontosak, az a bizalom komoly defektusát jelenti. Ezzel

együtt lehet, hogy helyesebb hívőnek és nem vallásosnak nevezni e csoportot, minden esetre komoly felhívásnak értékelhető, hogy a hívek sem látják pozitívnak a helyzetet sem a hozzájuk való odafordulás, sem a kommunikáció területén. Sajnos ez védhető az elvárások magas mivoltával. Ez kifejezett fejlesztési területeket jelez – már most – a nyilatkozó X, majd Y és Z-generációk felé, hiszen a nyilatkozó X-esek érzik már kevésbé képviselve, megbecsülve magukat, Nyilvánvalóan ez hosszas és körültekintő egyeztetést kíván, ugyanakkor még mindig érezhető a bizalom és a hűség, ami bizakodásra ad okot, hogy javulás esetén az arányok korrigálhatók.

3.3.) Kérdőív a hittant tanítók körében

3.3.1.) A vizsgált csoport bemutatása

A hitoktatás tartalmi és módszertani kérdéseinek, problémáinak megvilágításához, kiértékeléséhez hittanárokat kértem kérdőív kitöltéséhez. A pedagógusok mindegyike hitoktatóként vagy hittanárként dolgozik iskolai keretek között. Széles spektrumon adatott lehetőség a kérdések vizsgálatára, mivel alsó tagozattól a gimnáziumig, sőt az érettségiig terjed a hittanárok jogosultsága. Általánosságban elmondható, hogy mindegyikük többéves rutinnal rendelkezik mind a pedagógiában, mind a tanulókkal folytatott interakciókban. Olyan pedagógust is sikerült megszólítani, akik a hitoktatók, hittanárok képzésében is dolgozott egyetemi képzésben.

A kérdőív elnevezése a „Hitre – hogyan?” címet viseli. A II. vatikáni zsinat, de Szent II. János Pál által is szorgalmazott megújulás szellemében hangsúlyosan a példaadásnak kell megjelenie, ami szerencsére nem is lehet kérdés egyetlen kolléga esetében sem. Mivel azonban generációs különbségek állnak fenn, egy gyökeresen más, szociális, mentális helyzetében is különböző nemzedék, akiknek nem lehettek meg azon tapasztalatai, mint egy sok esetben X-generációba tartozó pedagógusnak. Hogyan lehet a hitet hitelesen, mégis iskolai keretnek megfelelően átadni, tudva azt, hogy ugyan ismeret, amit átad, mégis azonban szervesen kapcsolódik a mindennapi élethez, mert sorsokat, mentalitásokat hat át.

Nevelésében, szándékaiban emberi, európai, értékközpontúak, vagy ahogy az intézmény nevelési elvei között megfogalmazza az ember „alter Christus”, azaz „Krisztus képmása”.

A kérdőívben ebben az esetben is lineáris osztályzások (1-5), ill. hosszabb-rövidebb kifejtős kérdéseket tettem fel az egyszerűbb kiértékelés érdekében. Az 5 fokozatú értékeléssel az osztályzásra kívántam reflektálni, ami az egyszerűbb megfogalmazást, megítélést teszi lehetővé, habár nem annyira diverzifikált, mint a 10 fokozatú skála. A középérték megjelölése bizonytalansági pozícióban szintén releváns, mert a kritikai megfogalmazásnak már súlyt ad, viszont pontosan azt a választási hezitálást tükrözi, ami miatt nem tud az illető sem kifejezetten elismerő, vagy éppen elmarasztaló véleményt alkotni. (A kérdőív a IV. sz. Mellékletben megtalálható a 82-86. oldalakon)

3.3.2.) A kérdőív kiértékelése

(1. kérdés) Mennyire elégedettek a rendelkezésre álló hittankönyvekkel?

Némiképp elmarasztalónak érezhető a 2-es, 3-as osztályzat, és mindössze egyetlen esetben született jeles osztályzat. Ebben valószínűsíthető módszertani különbözőség, vagy egy más kiadvány használata. A lényeges pont itt inkább az volt, hogy alapvetően közepes vagy elégséges a minősége a kiadványoknak, ami fontos kritikai megjegyzés a tananyag-, és kiadványfejlesztés felé.

(2. kérdés) Önök szerint mennyire elégedettek a tanulók a rendelkezésre álló hittankönyvekkel?

Itt sem születtek túlságosan kedvező eredmények. Egyetlen jeles mellett 1, 2, 3-as értékelések születtek, ami fontos kritikai megnyilvánulás.

(3. kérdés) Mennyire van esély a tankönyv-választáson változtatni?

A közepes értékelés a szignifikáns, viszonylag szimmetrikus lefutással, bár itt teljesen determinált opció (1) nem szerepelt, ellenben a szabadságot jelentő 5-ös értékelés is megjelent, tehát elvben lehet változtatni azon, ami nem megfelelő.

(4. kérdés) Pedagógiai szempontból mennyire megfelelők a jelenleg rendelhető kiadványok?

A kiadványok pedagógiai értékelése szintén nem kapott hízelgő értékelést, 2-es, 3-as markáns jelenlét mellett egyetlen jeles minősítés szerepel, tehát egyre biztosabban kijelenthető, hogy nem csak a tanulóknak az eltérő elvárása, (ízlés)világa az, ami a problémát jelenti, hanem módszertani problémák is megjelennek.

(5. kérdés) Esztétikai szempontból mennyire megfelelők a jelenleg rendelhető kiadványok?

Az esztétikai kialakítás általában közepes/jó, sőt egy esetben jeles megítélést is kapott. Elvben tehát akár kézbe is vehető, megfelelő minőségű kiadványokkal dolgozhatnak, ami ugyan hagyhat kívánnivalót maga után, de nem lehetetleníti el a munkát, ugyanakkor valószínűleg nem jelent túl nagy motivációt sem.

(6. kérdés) Mennyire alkalmazhatók adott korosztályokra a jelenleg rendelhető kiadványok?

Itt is egy markáns közepes, ill. jó/jeles kifutás született, ami jelzi a szakmai kihívást, ugyanakkor azt is, hogy megoldhatatlan a kiadvány alkalmazhatósága, de mindenképpen komoly kritikát jelent.

(7. kérdés) Mennyire illeszkednek a jelenleg rendelhető kiadványok a tanulók nyelvi képességeihez, az órákon megfigyelhető aktív szókincséhez?

Sokkal nagyobb problémát tárt fel ez a kérdés. Itt ugyanis fény derült arra, hogy a tanulók sok szót már hallottak, de ezeknek az értelmi háttere sokszor homályos, emiatt a szövegértés problémákba ütközhet, csakúgy, mint a lexikális úton való elsajátítás, vagy az önálló tanulás.

(8. kérdés) Mennyire informatívak a jelenlegi kiadványok?

Közepes mediánnal értékelhető a kiadványok informatív volta, azaz mennyi ismeretet, érdekességet tartalmaz a tankönyv – magyarul kinyitná-e a tanuló magától, ha nem lenne kötelező, ill. meg tudja-e ezekből szerezni a szükséges ismeretet.

(9. kérdés) Mennyire rendszerezett a tudásanyag a jelenlegi kiadványokban?

A tudásanyag alapvetően rendszerezett, a közepes és a jó megítélés között lett értékelve (3,4).

(10. kérdés) Áll-e rendelkezésre az Önök által használt kiadványokhoz hivatalos, kifejezetten ezekhez készült segédanyag, vezérkönyv, tanári kézikönyv?

Pozitív, hogy alapvetően rendelkezésre áll kiadott módszertani segédanyag, tanári segédkönyv a tankönyvekhez, ami segítséget nyújt a pedagógusoknak. 80%-uk nyilatkozott úgy, hogy van segédlet, amihez hozzá tud férni.

(11-12. kérdés) Mennyi többletmunkát igényel a jelenleg használt kiadványok használata a diákok számára? / Mennyi többletmunkát igényel a jelenleg használt kiadványok használata a tanárok számára?

A használathoz szükséges többletmunka a diákokra reflektálva 3,4, a tanárookra 2,2-es átlagot kapott, ami azt jelenti, hogy a diákoknak vélhetően közepes mennyiségben kell többletmunkát végezni a megfelelő haladáshoz. A tanároknál mért 2,2-es átlag viszont azt jelenti, hogy épphogy elégséges segédlettel együtt is az elsajátíttatás lehetősége, és bőven ad további munkát a tananyag elmagyarázása, szemléltetése, adoptálása. Ez szintén komoly kritikai jelzés.

(13. kérdés) Kit képvisel inkább a kiadvány képviselte kommunikáció?

Az ismeretanyag sokkal inkább az Egyházat képviseli, azaz az Egyház tanítását, véleményét, megnyilatkozásait, ami igaz, ha úgy lehet értelmezni a hittant, mint a hit intézményesített foglalatát, összefoglalását. Másfelől viszont aggasztó a maga 2,4-es értékelésével, hogy még a kiegyensúlyozott közepest sem érte el az értékelés, hogy mennyiben szólna Istenről, az Ő művéről, az irgalom és a szeretet misztériumáról.

(14-16. kérdések) Mennyire kor-adekvát az Egyház kommunikációja társadalmi kérdésekben / morális/etikai kérdésekben / a média-használatban?

A következő kérdések sokkal inkább az Egyház kor-adekvátságát, ill. kommunikációját vizsgálta, hiszen a tanítás során egy olyan adminisztratív jellegű szervezet iránti szimpátiát és hűséget is kell ébresszen, ami nem szervesen a hit, hanem inkább a társadalmi világhoz áll közelebb.

Az Egyház társadalmi kérdésekben megnyilatkozó kommunikációját stabil közepesnek ítélték, ami reális, hiszen sok kérdésben a napi élethez képest szigorúan, vagy nagyon szakmai választ ad (a szak-szókincssel együtt).

Morális, ill. etikai kérdésekben mutatott kommunikációjában az Egyház a korszerűség tekintetében jó (3,6) minősítést kapott, de a jeles felé súlyozva. Ez azt is jelenti, hogy a kijelentései alapvetően elfogadhatók a hívek (sőt, a mai Z és α -generáció) számára. Ugyanakkor a média-használat korszerűsége itt sem ért el magas megítélést (2,4).

(17-20. kérdés) Mennyire kor-adekvát az Egyház kommunikációja a különböző generációk megszólításában⁸¹ / (Mennyire látszik a szándék, hogy az Egyház valamennyi korcsoportot próbál elérni)⁸² / retorikai stílusa, eszközkészlete? / vizuális stílusa, eszközkészlete (beleértve a video-tartalmakat, filmeket, grafikus megjelenéseket, kiadványokat is)?

Sajnos a generációk megszólításának képességében enyhe ellensúlyozással elégséges/közepes (2,8) megítélést kapott (de az elégségesek túlsúllyal), ami azért aggasztó, hogy egy hittantanár a maga pedagógiai személetével is tapasztalja, hogy az Egyház nem tudja megszólítani, vagy csak a minimális mértékben a fiatal hívő-generációt. Ez szintén fejlesztési terület, amit már a média-használat is előrevetített.

A szándék megítélése, hogy az Egyház függetlenül a megszólítás eredményességétől mennyire tapasztalhatóan igyekszik megszólítani a különböző generációkat sem túl hízalgő a maga 2,6-os átlagával, ugyanakkor bízgatő, hogy a görbe az 5-ös irányába terjeszkedik, tehát mindenképpen érezhető a szándék, és látszanak jó eredmények is.

Az ehhez kapcsolódó retorikai stílus megítélése sem lett túlságosan jó megítélésű. Ez is 2,8-as átlagot produkált, de sajnos az elégtelentől kezdve, miközben jeles eredmény nem volt tapasztalható. Hasonló eredményt (2,6) ért el a vizuális megjelenésnek a minősítése mind a grafikai tartalmakra, videókra értelmezett megítélésben. Döntően elégséges, néhány jó minősítéssel, ami szintén kritikus véleményt enged következtetni.

Tehát nem csak a kommunikáció, de a szándék relevánssá tétele, a retorika és a vizuális megjelenés stílusa is fejlesztendő terület.

⁸¹V. sz. Melléklet, 87.o., 2. ábra: 3.3.2.) 17. kérdés grafikonja: Mennyire kor-adekvát az Egyház kommunikációja a különböző generációk megszólításában? Ez a hittant tanító, az egyházban, sőt, az egyháznak dolgozó értelmiségiek véleménye.

⁸²V. sz. Melléklet, 88.o., 3. ábra: 3.3.2.) 18. kérdés grafikonja: Mennyire kor-adekvát az Egyház kommunikációja a különböző generációk megszólításában? (Mennyire látszik a szándék, hogy az Egyház valamennyi korcsoportot próbál elérni?) Szintén nem túl pozitív véleményt tükröz. Az eredmény értelmezhető úgy is, hogy a valaminél több történik, de épphogy elégséges.

(21-22. kérdések) Mennyire képviseli az Egyház Isten szeretetét, működését, műveit?⁸³

Mennyire tudja az Egyház elmagyarázni, közvetíteni Isten szeretetét, működését, műveit?

Az Egyház, mint Isten képviselője, Isten szeretetének, műveinek szépségének hordozója és közvetítője feladatában is gyenge közepes eredménnyel (2,8) lett minősítve, ami azt is jelenti, hogy fokozottan előtérbe kell tolni az intézmény helyett a képviselt Isten megjelenítését. Paradox és éppen ezért nehéz feladat, hiszen a mai, rendkívül átranzformált jelentéstartamok személyre szabott elmagyarázása, átadása nagyon diverzifikált és csaknem személyes tanítást, törődést igénylő terület, mivel a használt fogalmak szinte mindenki számára mást és mást jelentenek.

Viszont a kommunikációra tett erőfeszítések megítélése jobb a megjelenítés eredményénél, mivel 3-as átlagot ért el, az elégségesek és jó minősítések kiegyenlített reprezentációjával.

(23.-24. kérdések) Mennyire személyes / érdekes az Egyház kommunikációja?

Sajnos nem túl személyesnek minősíthető az kommunikáció természete, azaz inkább tömeget szólít meg – ill. törekszik erre – de maga az egyén elérése továbbra is nehéz feladat (és egyre nehezebb is lesz), tehát mindenképpen új, hatékonyabb utakra feltérképezésére, módszerekre van szükség (2,8).

Érdekes, hogy szélsőségek jellemzik a kérdés megítélését, hogy mennyire tud érdekes lenni az egyházi kommunikáció, mint megjelenés, az állásfoglalás, kijelentés hír-értéke. Éppen csak a kiegyensúlyozott és bizonytalanságot reprezentáló közép-érték hiányzik, mivel a 2,8-as értékben mind az elégtelen, mind az érdeklődést és igényt jelentő jeles egyaránt jelen van.

(25. kérdés) Hogyan tudna az Egyház figyelemfelhívóbb lenni? Hogyan tudna az Egyház a kommunikáció hatékonyságán javítani?

(31. kérdés) Mit javasolna fejlesztésként, útmutatóként az utolsó négy kérdés témakörében?

Ezekre a kérdésre kifejtő válaszokat kértem, amelyek sok hasznos információt adtak.

⁸³ V. sz. Melléklet, 88.o., 4. ábra: 3.3.2.) 21. kérdés grafikonja: Mennyire képviseli az Egyház Isten szeretetét, működését, műveit? Avilai Szent Teréznek tulajdonítják a szállóigévé vált mondást: „*Ha egy szent szomorú lenne, szomorú egy szent lenne.*” Sajnos ez a válasz-arány nem azt tanúsítja, hogy vonzó lenne az Egyház renoméja a saját képviselésének tükrében.

A tankönyvek tekintetében a mérésekben látható anomáliákból látszott, hogy az egyes korosztályok számára alkotott tankönyvek között nagy a különbség – főként az alkalmazhatóság és a megkívánt készségek tekintetében.

A kommunikációban a média területén hiteles, megfelelő „arcokra” van szükség, akik vonzóak, ugyanakkor tanúságuk igaz és kellőképpen megkérdőjelezhetetlen. Szintén szükséges a korosztályspecifikus tartalmak előállítása. Katolikus média van, inkább a tartalom az, amire koncentrálni kell.

Érdekes és nagyon fontos megjegyzés volt, hogy a sikeres térítés, példaadás alulról, a kisközösségek szintjéről tud felemelkedni (a személyesség okán). Vannak szerencsére ilyen példaképnek tekinthető hívek és papok egyaránt. A közelmúltban nagy médiavisszhangot kiváltó, már-már közéleti személyiségnek is tekinthető atya⁸⁴ visszavonulásának indoklása is alátámasztja azonban azt a veszélyforrást, hogy a nagy tömegekhez szóló, általános példának kiemelt személyek könnyen a kiegészítés, az állandó ítélezés és konfliktus áldozatai lehetnek.

Szükséges a hívek képzése is, hiszen az ő tanúságuk is hordozza és alakítja az Egyházzal alkotott képet⁸⁵. Erősíteni kell éppen ezért a kisközösségeket, és lelkiileg pedig a papságot. Ehhez kapcsolódóan nagyon fontos megjegyzés volt, hogy az Egyház nem szolgáltatás, a híveknek is be kell kapcsolódnia. Az ún. „népegyházi” szemléletet revideálni kell.

(32. kérdés) Hogyan tudna az Egyház kor-adekvátabb lenni? Van-e erre javaslata, meglátása?

A kor-adekvátság kérdésében fontos meglátás volt, hogy nem a korszellemnek való behódolás fogja biztosítani a korszerűséget, hanem a hiteles és mai, gyakorlati fogalmakkal, életszerű példával előljáró hívők, akik nem keserűséget, hanem vidám, önkéntes értékrend-vállalást hordoznak. Az Egyház nem „klub”, ami előnyöket biztosít, hanem Krisztus Egyháza, azaz az Isten által adott tanítást kell megélni és hirdetni.

A hitelességhez szembe kell nézni a múlt hibáival, a jelen hiányosságaival, azzal, hogy megfáradt, vagy a megfelelésért, elfogadásért küzdő papságnak frissítésre, erőre, támogatásra van szüksége, amit a hívek tudnak részben megadni (akár az elvárások visszafogásával már), ami érinti ismételten a személyesség kérdését is.

⁸⁴ Hodász András egy évnnyi betegszabadságot kért és kapott Erdő Péter bíborostól, amit publikációban is rögzített. In MAGYAR HANG

⁸⁵ Részlet az egyik megjegyzésből: „Kész papokat nem tudunk rövid határidővel 'előállítani', híveket mozgósítani talán van esélyünk.”

A kiadványok tekintetében a központosítás, ill. szakemberek megfelelő elhelyezése lenne a megoldás, hogy az engedélyek kiadása ne az utolsó fokokon akadjon el. Legyenek minden szinten megfelelő kompetenciával rendelkező kollégák.

(33. kérdés) Hogyan tudna az Egyház hatékonyabban kommunikálni? Van-e erre javaslata, meglátása?

A kommunikáció javítására vonatkozó javaslatok nagyjából az előzők folytatásai, kiegészítései, de ott is hangsúlyozva volt a hitelesség, a megfelelő szakemberek megfelelő helyre való elhelyezése, valamint a megújulás. A híveket ott kell keresni, ahol megtalálhatók, ami „*sokszor nem a templom belseje*”. Ehhez el kell „*hagyni a komfortzónát*”, tudni kell kilépni az emberek közé és vállalni a közösséget velük, és ennek valamennyi szintre kell vonatkoznia.

4.) EMPIRIKUS TAPASZTALATOK

Bár más területen, de meg lehetett tapasztalni a konstruktivista, személyiségformáló hatásokat, a gamifikáció eredményeit a 2017-2020 között zajló, ERASMUS+ keretek között megvalósuló Math For The Millions (MTM4) programban⁸⁶. Ennek egy szakaszában az évfolyamokra megalkotott tevékenység-gyűjteményekben felsorolt társasjátékokat, gyakorlati feladatokat⁸⁷ adtuk ki a tanulóknak otthoni, családi környezetben történő kipróbálásra, majd interjúk és kérdőívek formájában mértük elsősorban az attitűd változását. Magának a játékelménynek már pozitív hatása volt, de tanulmányilag egyértelműen mérhető volt a dolgozatok átlagának javulása, vagy a házi feladatok megoldásához kért segítségek számának drasztikus csökkenésében, az órai munkák egyre inkább zökkenőmentes megvalósulásában.

Már említett volt a Dienes Sándor Pál és Varga Tamás nevével fémjelzett módszer, amelyről Klein Sándor⁸⁸ munkája értekezik bővebben. Egy matematikai igazságot el lehet hinni, meg lehet tanulni szó szerint, ugyanakkor be is lehet bizonyítani. Elvont, többszörös elaborációt,

⁸⁶ A plymouth-i Marjon-, ill. St. Andrews University-vel közös, 2017-2020 között zajló „Math for the Millions” (M4TM) elnevezésű program, kutatással egybekötött projektet folytatott le az ERASMUS+ keretein belül a matematika területén – főként az 1-6. évfolyamokra vonatkozóan, amelyben szerencsém volt részt venni. A programról tudósító bejegyzés.

Hivatkozás forrása: <https://www.marjon.ac.uk/about-marjon/news-and-events/marjon-news/marjon-goes-international-to-boost-confidence-of-maths-teachers-and-parents.html>
ill. <https://sites.marjon.ac.uk/mathematicsforthemillion/>

⁸⁷ Az egyik, a program során megvalósított órá(m)ról készült videó a projekt linkelt aloldalán. Ez ugyan már a rákövetkező 1. évfolyamos osztállyal folyt, ugyanakkor itt órai keretek között kellett olyan feladatokat megvalósítani, amelyek tevékenység-, és felfedezésközpontúan közelítették meg a matematikát. Bizonyítja, hogy elvont fogalmak is elsajátíthatók konstruktív és személyiségfejlesztő pedagógiai módszerekkel.

Hivatkozás forrása: <https://vimeo.com/showcase/8100515/embed>

⁸⁸ Klein Sándor (1997 / 2021)

bonyolult, kognitív és kombinatív aktivitást igénylő összefüggések is szemléltethetők, elsajátíthatók megfelelő eszközök alkalmazása esetén, miközben a társas kapcsolatok is fejlődnek és a tanulók a feladatot kíváncsiságnak, kalandnak (és érzelmileg, ill. az alkalom más jellege miatt jutalomnak) élik meg.

Az osztálykirándulások, erdei iskolák szervezésénél kiemelt hangsúlyt fordítok arra, hogy ami éppen útba kerül, azt meg lehessen tapasztalni, meg lehessen ismerni. Hogy milyen ízű a friss kökény, el lehet mesélni, de meg lehet kóstolni és Móra Ferenc Bicebócájának sovány ebédjéről már lehet fogalmat alkotni. Az égésről tanultakat könnyen lehet szemléltetni egy tábortűz mellett. Az erdőbe szervezett matematikaóra kivételes lehetőséget jelent különböző mérési feladatoknak (pl. hogy mérem meg egy facsemete magasságát, mekkorák az 1 mm nagyságú dolgok, melyek azok stb.) vagy éppen mérésmódszertannak a kidolgozásához. A betlehemi barlang-istállót egészen más elképzelni, ha már járt valaki tényleges barlangban, lett légyen az a Máriaremetei-szurdok kőfülkéjének egyike. A nyomást meg lehet jeleníteni egy vízzel töltött luftballonnal, vagy a hőszigetelést számos ruhanemű felvételével. Mindezek bár nem a hittan és a katekézis fogalomköréhez tartoznak, de arra szolgálnak példaként, hogy a tapasztalás, az élményszerzés sokkal mélyebb ismeretszerzést tesznek lehetővé az érzelmi átélés által, mivel az emlékezetben az élmény is megmarad, jobban raktározódik a hosszú távú memóriában. Az empirikus alkalmazást pontosan a szakirodalomban áttekintettek fogalmazzák meg, ugyanakkor gyakorlatban lehet megélni ezek bizonyítását. Sajnos mégis az élményalapú oktatás sok esetben nehezen elérhető és külön táborok, tanfolyamok, továbbképzések foglalkoznak ennek megszervezésével, oktatásával. E tekintetben tehát megkockáztatható az a kijelentés, hogy az élményalapú tanítási koncepció még mindig újdonságnak, de legalábbis nem (gyakran) bevett gyakorlatnak számít.

5.) A FEJLESZTETT METÓDUS BEMUTATÁSA

A hit bizonyosság olyan dolgok létében, amelyeket fizikailag a hétköznapi életben nem, vagy csak áttételesen, valamilyen kontextusnak, forrásnak bizalmat adva tudunk megtapasztalni.⁸⁹ Ennek folyamán a tapasztalatokból⁹⁰ le lehet szűrni, hogy a következmény kedvező-e az egyénre nézve, vagy sem.⁹¹ Éppen úgy egy elvontabb – szabályalkotási – folyamatban is logikailag rendezni lehet kedvező kimenetelű eseményeket, melyeket – főleg a szociális kondicionálás során – szabálytudattá lehet konvertálni.⁹² Ennek következményeképpen a tapasztalati fázis kiemelkedően fontos, mert az alapvető élmények ehhez fognak csatlakozni. A foglalkozás fókuszpontjában álló témáról legyen konkrét, gyakorlati, empirikus tapasztalat, vagy egy olyan élmény, amely segít ezeket rendezni a könnyebb vizsgálat érdekében⁹³. Fontos ez a momentum azért is, mert a hitnek van egy fontos, érzelmi viszonyulásokon nyugvó alapja⁹⁴. Az érzelmek taglalásánál említettekre apellálva e folyamat két fő pont köré csoportosítható:

- a biztonság⁹⁵ (van, akihez lehet fordulni, van egy rendező elv, ami az akár kaotikus események közepette is biztos viszonyítási pont), akár
- az elfogadottság („szeretve lét”, ami azt jelenti, hogy az egyén úgy érzi, hogy személye elfogadott, nem kell sem bizonyítania, sem küzdenie, effektív komplexusok oldása, mérséklése válik lehetővé).

Nagyon fontos kiemelni azt a tényt, hogy a katekumennél – aki nem volt tagja az Egyháznak, és bár közeledni szeretne, de - óhatatlanul megmutatkoznak az addigi életében felgyülemlett sztereotipikus megközelítések, prekoncepciók, amelyeket meg kell vizsgálni, adott esetben le kell bontani, vagy át kell formálni, hogy a hit elmélyítése felé lehessen vezetni. A mai hívek között – szó sincs pálcátörésről vagy ítélezésről – is építeni kell a tudatos meggyőződésből fakadó hitet. Fel kell számolni, de legalábbis puhítani kell a prejudikációkon, és eljutni a

⁸⁹ Vö.: Zsid 11,1

⁹⁰ „Az érzékszervekben lévő receptorokból az afferens pályákon befutó ingerületek, valamint a tudattalanból tudat közelivé, vagy tudatossá váló tartalmak (emlékek, fantáziák, gondolatok, álmok, hallucinációk), elsődlegesen a jó/kellemes vs. rossz/kellemetlen dimenzió mentén értékelődnek.” in Martin (2015), pp. 48.

⁹¹ Lazarus elmélete az érzelmek értékeléséről: „az értékelés ugyan lehet tudattalan és automatikus, ennek ellenére eredetét tekintve az értékelésben tanult ítéletek jelennek meg.” in. Hámori (2004) pp. 13.

⁹² Vö. regulatív és konstitutív szabályok. in: Somlai (1998), pp. 207., 232.

⁹³ Gao – Gu és tsai. (2018) 8. bek.

⁹⁴ Katolikus kerettanterv, ill. MKD 2.2.3. és 2.2.6.

⁹⁵ Amy Edmondson pszichológiai biztonságról alkotott definíciója, amit kifejezetten lehet adoptálni az alapvetően érzelmi kísérési hit-alakítására, hiszen valahol a nem csak a vállalatoknak, de az oktatásnak is fel kell építeniük tanulóiban, oktatóikban egy magába/magukba vetett hitet. „olyan légkör, amelyben a dolgozók biztonságban érzik magukat annyira, hogy kockázatot mernek vállalni” in. Támogató módszertan (2018)

lehetőség szerinti teljes értékű hitre. Vágyat kell bennük ébresztetni, hogy maguk akarják megélni, elsajátítani, majd érzelmi viszonyulásaik tudatos rendezése után interiorizált döntési mechanizmussá formálni azokat.⁹⁶ Adott esetben fel kell ismerni egy addig rossz szokást, bűnt, majd belátni, hogy az miért volt hiba és tudatos döntési mechanizmussal felvértezödni, nehogy a „csábításnak” engedjenek. Vagy ráébresztetni arra, hogy amit eddig hasznos, jó dolognak véltek, az a hitéletük szempontjából is fontos, és megerősíteni ennek a mintának a követésében. Ehhez viszont elengedhetetlen, hogy az érzelmeiket, viszonyulásaikat meg tudják nevezni és fel tudják tárni azok működését, megérteni azok folyamatát. Például a szabályok ellen lehet lázadni, de meg kell értenie saját magának, hogy miért lázad, miért utasítja el, és miután megértette az elutasításának a lényegét, utána már könnyebben formálható a viszonyulás, hiszen saját működésének folyamata immár fel lett tárva, habár egy rögzült meggyőződésen, viselkedésmintán sokszor nagy erőfeszítésben telik változtatni.

Az eddigi praxis a katekumenátus intézményét úgy használta, mint amit olyanok vesznek igénybe, akik kifejezetten erős szándékot éreznek magukban a folyamatban foglalt tartalom elsajátítására. Csakhogy igen sok olyan téma merül fel, amelyek tisztán logikai úton bár megjeleníthetők, de a viszonyulást, azaz a téma iránt (vagy éppen ellenében) táplált érzelmeket nem lehet tisztán kauzalisztikus eszközökkel sem megítélni, sem megváltoztatni – vagy csak alacsony hatásfokkal.

Ha az oktatást magát szemléljük – mint rendszeralkotói folyamatot, ill. a folyamat alkotásába való bevezetést fogjuk fel – annak mindig gyakorlati alapon kell nyugodnia. Legfőbb kérdés itt – pontosan a viszonyulások végett – hogy ez az egyénnek miért jó. Milyen hasznára van, miben lesz ezzel több, mit fejleszt benne, mitől lesz értékesebb, hogyan érezheti magát biztonságban (érzelmileg, vagy éppen egzisztenciálisan – itt a szó legmélyebb értelmét véve). Hogyan tudja megtapasztalni, mi által válik számára megfoghatóvá? Ezekre a kérdésekre az élmény, az empirikus tapasztalat adja meg a legkézenfekvőbb választ – ami azonban egyénenként más.

⁹⁶ MKD 2.2.3.

Ha valaki valamit át akar adni, akkor fel kell ébreszteni az igényt, hogy azt át is lehessen *valakinek* adni. A hitet, sőt, magát a vallást effektív módon „értékesíteni” kell. Éppen ezért katekétának kvázi értékesítőnek kell lennie. Ennek természetesen elengedhetetlen feltétele, hogy a katekéta személyéről lássék, hogy emberi, de hiteles. Ahogy vannak példamutató erényei, megvannak a gyengeségei, ettől fogva tanúsága emberi, és ha gyengeségeit felvállalja, megküzd velük, úgy hiteles is. Kell rajta érződjön, hogy az, amit hirdet azt éli, alkalmazza, nem csak reklámozza.⁹⁷

- Fel kell ébreszteni a vágyat, hogy a hit iránt. Meg kell tudja világítani, hogy a hit maga előny, problémákat old meg, pozitív folyamatokat indít el, megoldást kínál, kiszámíthatóbb életet, minőségi javulást tud adni.
- Tudnia kell bizonyítani, adott esetben megtapasztaltatni, ennek a működését (persze ez nem minden esetben és nem mindent téma kapcsán lehetséges – igaz, a didaktika és a pedagógia eszköztára ehhez nyújt segítséget).
- Vonzó legyen a katekéta példája, viszonyulása, hogy az „másolható legyen”
- A felmerülő sztereotípiákra, kételyekre hathatós, logikailag elfogadható érvrendszert kell tudnia alkalmazni („kifogáskezelés”).
- Fel kell tudnia építeni a folyamatot, hogy a katekumen erre hogyan tehet szert és hogyan tudja „saját hasznára” hajtani.⁹⁸
- Összegezve: A folyamat három kritériuma és lépcsője:
1) érthető – 2) másolható – 3) továbbadható

Minderről természetesen az MKD is rendelkezik, ugyanakkor a direkt szemlélet és a személyre szabottság kiemelkedően fontos, hiszen a mai helyzetben a személyes, minőségi időnek, reflexiónak, a törődésnek kiemelten nagy, sőt effektív döntő jelentősége van. Nem csupán a katekéta példája, kisugárzása, hitelessége, hanem a katekumenre fordított figyelem, személyes reflexió lesz az, ami megtartja őt az Egyházban, hogy ő nem „egy a sokból”, hanem választott, meghívott, akinek neve személyen Isten tenyerébe van írva. Mindezekből kiindulva az alábbi módszerben vetem fel megoldási javaslatomat

⁹⁷ MKD 9.1.2.2.

⁹⁸ Általános értékesítési stratégia felépítésének adaptálása a kateketikai folyamatra. Nagy segítség az átgondolásban Marshall, Perry [2013]: A 80/20 elv. Ford.: Béresi Ákos [2019]. Trivium Kiadó. 2019., ill. Godin, Seth [2018]: Na, ez már marketing! Ford.: dr. Andó Éva [2019]. HVG Kiadó Zrt. művei, amelyeket oldalszám szerint most nem idézek, inkább a szellemiség az adaptálhatóság érdekében.

5.1.1.) TAPASZTALAT

Kb. 5-10 perc (tevékenységtől függően)

A tapasztalati fázis a kiindulási alapja és felvezetése minden ilyen alkalomnak. Éppen ezért célszerű, ha az alkalom elején, könnyedebb, akár játékos felvezető gyakorlatként valósul meg. Célszerű, hogy demonstratív és az alkalom témájára fókuszáló legyen, amelyekből a tapasztalatokat és az emlékeket, élményeket rendezni lehessen.

5.1.2.) REFLEXIÓ - ÉRZELMI („MÉLYFÚRÁS”) SZEMLÉLÉS

Kb. 10-15 perc (kérdések számától függően)

Az érzelmek felismerése, az emocionális folyamatok feltárása a mai, modern pszichológia egyik markáns területe, amely a mindennapjainkat is átszövi, bár a szociális és az oktatásban megnyilvánuló lexikális tanulási folyamatok során az érzelmek tanítása, megnevezése azonban sokszor kárt szenved, számos érzelem rejtve, sőt elnyomva marad,⁹⁹ netán traumatikus azok „megszerzése”. Ezért nagyon fontos, hogy a katekumen a saját érzelmeivel, viszonyulásaival, eddigi logikai-, és emocionális folyamataival, állapotával tisztába kerüljön, gátlásokat oldjon fel, vagy éppen – adott esetben szakember segítségével – traumákat tárjon fel. Mégis ez a fázis nem azt célozza, hogy pszichológiai tanácsadást adjon, hanem hogy a saját viszonyulások vizsgálatát egy adott aspektusba rendezze.

Az élmény-fázist követi az egyéni reflexió, ami egyfajta „mélyfúrás”. Itt még a hittől függetlenül vizsgálja saját maga viszonyulásait, amelyet rögzíteni tud és el tud jutni bizonyos következtetéseikig. Ennek gyakorlati megvalósítási formája egy munkafüzet, ami szigorúan személyes, egyfajta napló. Nem csak jegyzetelésre szolgál, hanem naplózása a változási folyamatnak, a kiindulási pontoknak és az azokat formáló, vagy éppen megerősítő tanításoknak, tapasztalatoknak – és ami végigkíséri a katekument.

Az alább következő kérdéssor általános jellegű, éppen ezért elvontabb, mégis ez adja a gerincét, hogy minden alkalommal az adott élményre reflektáljon és szűrjön le tanulságokat, amelyekkel majd tovább tud dolgozni a továbbiakban. Magától értetődő, hogy nem lehet ennyi kérdést feltenni (bár „szorgalmi” reflexióként meg lehet kérni), de a kérdések között lehet a célnak megfelelően válogatni. A kérdéssor felvonultatása azért fontos, hogy lehessen látni, hogy az érzelmek és viszonyulások feltárása hogyan válik logikai folyamattá, majd külső tanácsból interior, saját meggyőződésé.

⁹⁹ Zsolnai – Rác – Rác (2015)

- Milyen tevékenységben vett részt – mi történt?
- Milyen érzelmekkel viszonyul a feladathoz? - Fogalomgyűjtés
- Milyen érzelmekkel találkozott a feladat végzése során? – Fogalomgyűjtés
- Milyen pozitív élményeket – ez által -, érzelmeket tapasztalt? – Összehasonlítás, válogatás
- Hol találja ennek gyökereit? Miért volt ez számára pozitív?
- Hol látja ezt másokban? Hogyan fogadja ezt másoktól?
- Hol látja ezt saját magában? Milyen érzései vannak ilyenkor?
- Milyen negatív élményeket – ez által -, érzelmeket tapasztalt? - Összehasonlítás, válogatás
- Hol találja ennek gyökereit? Miért volt ez számára negatív?
- Hol látja ezt másokban? Hogyan fogadja ezt másoktól?
- Hol látja ezt saját magában? Milyen érzései vannak ilyenkor?

- Hogyan tudja a pozitív élményeket használni a hétköznapi életében?
 - o Hogyan tudja gyakrabban megélni?
 - o Hogyan tudja ezt erősíteni?
 - o Miben erősíti meg ez a tapasztalat?
 - o Milyen tanácsot tudna adni ennek alapján (néhány szóban)? - Konklúzió
- Hogyan tudja a negatív élményeket használni a hétköznapi életében?
 - o Mit tud leszűrni tanulásgként az élményből? Milyen tanácsot tudna adni ennek alapján (néhány szóban)? - Konklúzió
 - o Hogyan tudja ezt az élményt elkerülni? Mi szükséges hozzá?
 - o Miben erősíti meg ez a tapasztalat?

Ez egy rendkívül fontos állomás hiszen itt szűrődnek le az élményekből az elvontabb fogalmak, itt nevezi nevén az érzelmeket, itt tapasztal meg folyamatokat, amelyek kapcsolatban vannak a mindennapi, gyakorlati életével.

5.1.3.) MEGOSZTÁS – KONKLÚZIÓ (interiorizáció megalapozása)

Csoportalakítással együtt kb. 15 perc (függően a csoport méretétől is)

Ezt követi a közösségi megosztás – csoportokban. A csoportmegosztásban már csak néhány szó kerül elő, konklúzióként. Itt a tanácsokat vitatják meg. Itt ugyanis óhatatlanul - már ha fel akarják tárni mások előtt – előkerülhet annak a megosztása, hogy miért jutottak erre az álláspontra. Ezekről a megosztásokról – név nélkül – készül egy közös lista, amely didaktikai vezérfonalát adja a csoport egyéni szemléletű vezetéséhez. A kérdésekre adott válaszok reakciók ugyanis egyéniak. A csoport hatékony vezetéséhez az egyéni különbségekre, hangsúlyeltolódásokra, félreértésekre is válaszolni kell, sőt, bele is szükséges foglalni a tanítási részbe, mivel fontos pontokat segít stabilizálni.

5.1.4.) ÉRTÉK – a téma kollektív megfogalmazása natív szinten

Kb. 10 perc

A megszületett lista alapján lehet majd az alkalmon tovább haladni.

- Milyen egyéni és közösségi értékekre reflektál az élmény?
- Hogy hívják ezeket?
- Mennyire vannak jelen a mindennapi életben?
- Hogyan lehet őket előhívni?
- Hogyan lehet őket megerősíteni?
- Hogy lehet ezt egyénileg kinyilvánítani, erősíteni?
- Hogy tudja ezt a közösség segíteni?
- Milyen következtetést, tanácsot (szabályt) lehet ennek alapján alkotni?

A pozitív minta, vagy éppen a negatív elkerülésére, gátlására irányuló stratégia megfogalmazása segít abban, hogy a kívánt tanács, szabály interiorizálódjon, azaz a katekumen ezt szívesen fogadja és be tudja építeni a saját életébe.

5.1.5.) PÉLDA – MANIFESZTUM

Kb. 5 perc

Egy ikonikus alak (boldog, szent, vagy éppen élő ember) felmutatása, aki ezeket az értékeket meg tudta testesíteni. Azért előbb a gyakorlati manifesztum, mert a katekumenátus tartalma maga elaborált, így annak egy szerencsés gyakorlati példája segít annak megértését. De lehet akár közelből közvetlen környezetből is egy-egy élő példa, melyet nagy körültekintéssel kell végezni, mindazonáltal gyűjthet hasonló tulajdonságú személyeket a katekumen a közvetlen környezetéből.

- Ki ő?
- Miért lett példakép?
- Milyen értéket, példát adott, ami kapcsolódik a megfogalmazott tartamokhoz?
- Miben segít a példája a mindennapi életben?
- Hogyan lehet a példáját követni?

5.1.6.) SZENTÍRÁSI SZAKASZ

Kb. 5 perc + az elmélkedés/magyarázat (10 perc)

Ez a szakasz a megfogalmazott és konkrét személyen keresztül bemutatott értéket mutatja meg Krisztus életén, példáján keresztül. Az egyénileg megtapasztalt jelenség, érzés hogyan alakult logikai folyamattá, tudatos döntéssé (tanács), hogyan jelenik meg az egyéni és a közösségi létben, a mindennapok színterén. Mindennek milyen élő példáját láthattuk, ki az, aki emberileg vonzó példa lehet a számunkra a megvalósításban.

Mindez pedig most kerül visszacsatolásra, hitelesítésre a Szentírásból. A látszólag rendkívül hosszú felvezető folyamat azért „várat” eddig a Szentírásra, hogy a katekumen a saját életében is felismerje, hogy képes a jóra, a keresztyény értékekre, azok felismerésére és követésére, és hogy lássa, hogy volt olyan (egykor) élő ember, aki ezt hitelesen tudta képviselni az adott korban. Mindennek végső hitelesítése a Szentírás, ahol maga a Mester ad parancsot és példát mindennek követésére és megtartására, addigra azonban már megvan az a tudat a katekumenben, hogy tulajdonképpen ő képes ennek követésére, sőt, mutatott már fel eredményt. Kétség esetén pedig annak az igazolása, hogy a szabály, az érték isteni alapokon nyugszik és éppen ezért a hitünk értékrendje szerint ennek követése isteni rendelet, amely bár az emberi világban megmutatkozik, de azok gyökere túlmutat az emberi léten és világon.

Célszerű, ha itt – szertartásosan – elcsöndesednek, kifejezetten ráhangolódnak erre a szakaszra.

- Az adott alkalom témája hol található meg a Szentírásban? (Mi a szöveg, történet közvetlen környezete)
- Ki által nyilvánul meg?
- Miben nyilvánul meg?
- Hogyan fogalmazná meg ezt a Szentírás ma? (A példabeszédek az adott kor társadalmi-, ill. gyakorlati életből vett kontextusaira alkalmazott ún. parabolák. Nem egyszerűen történetek, hanem mint a mese/monda eredeti kontextusban valamely örökérvényű erény, parancs metafizikai vagy éppen transzcendens reprezentációja egy kor/társadalmi osztályra értelmezve. Ezen kontextusok az idők során nyilvánvalóan változhatnak – és ennek megfelelően újra kell értelmezni).

5.1.7.) EPIPHANIA – LITURGIA

Kb. 10-15 perc (imától, résztvevők számától – különösen a liturgia jellegétől függően akár 60 perc is lehet)

Szándékosan lett „Epiphania”-nak titulálva ez a szakasz, ugyanis ebben a szakaszban nyilvánul meg az eddigi tanítás, tapasztalat. Eddigre már sikerül elvonatkoztatni a való élettől, és a hit fényében vizsgálódni. Kezdetben ez lehet egy tematikus ima, amely során amennyire lehet, bevonni a katekumeneket, hogy saját maguk fogalmazzák meg kéréseiket, hálájukat. Szintén lehetőség van az ima kérő, közbenjáró, dicsőítő és hálát kifejező formáira.

Itt következhet kezdetben ima, de itt lehet bevezetni a katekumeneket a liturgia gazdag világába. Meg lehet őket ismertetni a zsoltosma, a litánia, a rózsafüzér, de akár más paraliturgiákkal is, ill. fokozatosan bevezetni őket a szentmise értelmezésébe. Ha az alkalmat konkrét liturgia követi, talán az a legszerencsésebb, bár mivel a katekumenektől elvárt, hogy heti rendszerességgel szentmisén vegyenek részt, így ez lehet kifejezetten az ő miséjük, az őérettük bemutatott áldozat. Mivel ez így szűk körben történik, a közösségi belső lelkiület még inkább megerősíthető, sőt, az oltár közelsége egészen ihletett állapotot idézhet elő. A liturgia szimbólumrendszerében nyilvánul meg Krisztus ebben a világban és kerül kézzelfogható közelségbe, melyet a katekumen így megtapasztalhat.

A zsoltosma, mint a zsoltárok imádkozása fiziológiai és érzelmi folyamat, mivel a zsoltosma mondása, a közben beálló légzés-minta, nyugodt állapot és a szakaszokban felvonuló érzelem szintén Szentírási megerősítése, reprezentációja és visszacsatolása az addigi alkalomban foglaltaknak. Ha nem is a teljes zsoltosma, de egy zsoltár, vagy néhány kifejezetten erre az alkalomra választott szakasz imaóra-jellegű elmondása is alkalmas lehet.

A litánia és a rózsafüzér már sokkal több prekocepcióval küzd, hiszen számos negatív példával lehetett találkozni és az attitűd formálása e tekintetben nehéz lehet, igaz a megfelelő megközelítés ennek is tud elfogadható és preferált formát, jelentést adni.

Tény, hogy ez a folyamat rendkívül hosszúnak hat, hiszen egy nagyobb méretű (cca. 30 fős) csoport esetében a liturgiai rész nélkül kb. min. 60-70 perc. Viszont a személyes meggyőződés és reflexió segít feldolgozni az adott hitbeli tartalmat.

Szintén jogos lehet a kérdés, hogy ez a pre-evangelizáció és a katekumenátus egyfajta ötvözet. Valóban. Személyes tapasztalatokból is kiindulva határozottan merem gondolni, hogy ilyen alkalmakra gyakorló hívek is ellátogatnának, akik szeretnének új lendületet, új aspektust adni hitéletüknek, újra megélni a megtérés és a tudatos döntés fázisát.

Folyamatosan újra és újra a hívek figyelmébe és gondjaiba kell ajánlani az alkalmakkor felmerülő kérdéseket, témákat, hogy saját maguk elmélkedjenek rajta. A gyakorló hívek jelenléte élő közösséget, konstruktív és horizontális struktúrát erősít, mint a csoport tagja, aki segít a katekumennek a döntése megérlelésében, hiszen a résztvevő hívő is megerősíti hitét, hitelesíti ez által azt, hogy ezt nem elég egyszer „megtanulni”, folyamatos gondozást és állandó megtérést igényel, amiben minden nap újra megéli hitét.¹⁰⁰

Két, kifejezetten ilyen módon felépített felnőtt katekézis, valamint e módszerre alapuló számos irodalom és hittanóra megtartása során kivétel nélkül megtapasztalhattam a katekumenek, ill. tanítványok rádöbbenését a valóság és a „tananyag” között álló párhuzamokra. Megtapasztalhattam a reflexióikban az érdeklődést és érzelmi reakcióikban a meghatódottságot, a tartós emocionális hatást. Volt arra is példa, hogy kifejezetten igényelték az ilyen irányú útmutatást, válaszokat, hogy jobban el tudják képzelni a problémákat, szituációkat. Vitatkoztak, próbálták összeegyeztetni a saját világukkal és hangot adtak a meglepődésüknek, véleményüknek. A játékosabb, tevékenyebb munkaformák során elmélyült foglalkozást, nyugodt, de önfeledt alkotómunkát tapasztaltam, ahol még gyermekek esetében sem volt szükséges semmilyen irányító, fegyelmező jellegű megnyilvánulás. Kifejezetten „csendes”, intim közeget eredményezett, és szüleiktől számos értékes, pozitív visszajelzést is kaptam. E tekintetben a módszert kipróbálnak, alkalmazhatónak, ugyanakkor folyamatosan adaptálásra szorulóknak tartom.

N.B., hogy a szakirodalmi áttekintésben foglaltak és a módszer felépítése nem kifejezetten csak az andragógiára (a katekumenek sokszor inkább felnőttek, de legalábbis - közel - nagykorúak), hanem megfelelő módosítással gyermekek hittanoktatására is alkalmas. Maga a reflexió és a gyakorlattal való szembesítés, ill. ötvözés azonban más tantárgyra / objektívációra is adaptálható.

¹⁰⁰ MKD 1.7

5.2.) SZÜKSÉGES FEJLESZTÉSI TERÜLETEK

5.2.1.) VEZÉRFONAL

Mivel ezek a fajta foglalkozások roppant szerteágazók lehetnek, éppen ezért nagyon fontos, hogy kézben lehessen tartani a folyamatokat. Éppen ezért tematikus vezérfonalak kialakítása szükséges, ami attól több, mint egy foglalkozásterv, hogy alternatívákat ad az alkalmazható tevékenységek, felhasznált anyagok tekintetében, amelyek ugyan foglalkozásonként vannak „indexálva”, de nem kívánják megkötni a katekéta kezét, sőt, inkább önállóságra buzdítják az által, hogy a kidolgozott háttéranyagokat hatékonyan hasznosítsa. Mivel ezek az alkalmazások részint szubjektív és alulról szerveződő, másik részről minél több terület szinergikus összehangolását célozza (érzelem – döntés – információ – cselekvés), ezért kívánatos, hogy mind a katekéta, mind a katekumen számára kézzel fogható segédlet álljon rendelkezésre, amely a saját fejlődését, de a csoportja útját is elkísérje, naplózza és nyomon kövesse. Ez elsődlegesen egy „munkatankönyv”, ami egyben személyes napló is, amiben a katekumen vissza tud tekinteni érzelmeire, küzdelmeire, tanácsaira, döntési folyamataira, de érdeklődési jelleggel előre is tud lapozni.

5.2.2.) HÁTTÉR

Ez a koncepció alapvetően egy továbbfejleszthető, bővíthető struktúra, amely egy, a kortárs igényekre is reflektálni és reagálni kívánó tartalom-világot is céloz felépíteni a katekumenátus intézményének támogatására. Itt elsősorban nem arra térnék ki, hogy MIT, hanem a HOGYAN kérdését járom körül néhány gondolattal, érzékeltetni szándékozva, hogy szükséges egy stílus- és kommunikációbeli szemléletfejlesztés (az eddigi eredmények tiszteletben tartása mellett).

Ahhoz, hogy a katekumenátus folyamata a résztvevők számára vonzó – de nem idealisztikus – lehessen, a módszertanon túl az eszköztár reformját is maga után vonja és ez talán még egy másik igen nagy, ha nem még nagyobb, megfontolt kidolgozást kívánó terület. A szemléltető anyagok, eszközök, audiovizuális, nyomtatott és elektronikus médiatartalmakat a kor szemléletéhez kell igazítani úgy, hogy az érték a tradicionális maradjon (effektív hatóanyag), viszont maga a kommunikációs csatorna (ill. annak a módszerei) – hordozóanyagként – adoptálja a mai, sikeres stratégiákat. Minden tartalomra érvényes az a megállapítás is, hogy nem csak az egyént, de a környezetét (családját) is oktatják. Nemcsak magát a tárgyat

(objektívációt, de a didaktikát, ha úgy úgy tetszik, a „know-how”-t is). Ez a gondolat szintén része volt a Zsolnai-modellnek (a társadalom pedagógizálása¹⁰¹).

Nehézsége ennek a területnek, hogy az ízlés, a fogyasztásra való motiváltság rendkívül szubjektív, így közös metszetek kialakulása a nagy számok törvénye szerint lehetséges, de inkább trendek tanulmányozása által, azokhoz illeszkedő produktumokra kell számítani, ill. az a kívánatos cél. Az újítás nem mehet annak sem a rovására, hogy ezzel stabil eddigi hátteret, híveket veszítsen az Egyház. A megszokott, régebbi formákat meg kell hagyni azoknak, akik ezt preferálják, megszokták, hiszen ebben biztonságban érzik magukat és egy opcionális újat bár fogyaszthatnak, de a fogyasztási preferencia dönti el, hogy a régebbi stratégiákkal bíró tartalmak előállítására mennyire és meddig rentábilis.

A már említett Karácsony Sándor-, ill. Zsolnai-féle taxonomikus rendszer felépítése kifejezetten kívánatos. A Karácsony-féle taxonómia az életkor és a különböző emocionális / kognitív kategória összevetését tartalmazza táblázatos formában¹⁰², amely megkönnyíti a tananyag kidolgozását az életkornak megfelelő szinten és módon¹⁰³. A kategóriáknak megadja a tudományos egzaktuságú jellemzését, amelyet konvertálni lehet a napjaink pszichológiai, didaktikai ismereteihez. A Karácsony-féle módszer az organikus pedagógia előfutáraként is aposztrofálható¹⁰⁴, így biztosítható, hogy maga az organikus pedagógia további tudományos bizonyítékokkal legyen támogatva.

A tananyagszervezés és a taneszközök kialakítása tekintetében a Zsolnai-módszer taxonómiáját¹⁰⁵ és filozófiai megközelítését érdemes használni, mivel „checklist”-jelleggel ellenőrizhető, hogy valamennyi objektíváció, tevékenységi forma, intelligencia, fejlesztési terület és taneszköz be legyen vonva a tanítás / tanulás folyamatába, de legalábbis fel legyen ajánlva.

¹⁰¹ Zsolnai Józsefné (2012)

¹⁰² Gyulai Árpád (2009)

¹⁰³ Bognárné Kocsis Judit (2010)

¹⁰⁴ Fábíán Sebestyén (2019)

¹⁰⁵ Zsolnai József (1995)

5.2.3.) MÉDIA-HÁTTÉR

Ez a kommunikációs/média-háttér érinti elsősorban:

- nyomtatott anyagokat (katekézis könyveit, munkafüzeteit, személyes naplóit, segédanyagait)
- a folyamat során konkrétan alkalmazott és kiegészítésként ajánlott video-tartalmakat
- podcast-okat
- blogokat, honlapokat

Fel kell mérni, hogy a ma sikeres média-tartalom-előállítók milyen megfontolások alapján készítik a közzétett anyagaikat. Ez nem csak magát az eszközparkot, hanem azok használatát, kreatív alkalmazási módját is magába foglalja. Nyilván való, hogy nem elvárható, hogy irreális beruházások legyenek ennek a megnyilvánulásai, viszont ma is szép számmal találhatók olyan ikonikusnak nevezhető influenszer személyiségek az egyház oldalán is – magyar viszonylatban is – akik több százezres nézettséget, ill. követést érnek el.

A mai tartalmak általában:

- Röviddek, tömörek
- Közérthetőek; e tekintetben az egyházi megnyilvánulásoknak alkalmazkodnia kell a tömörebb, lényegretörőbb nyelvi eszközökre. A hosszabb, többszörösen összetett szerkezeteket - különösen hanganyag, podcast esetén – nehezen lehet értelmezni. Meg kell gondolni, hogy a hagyományos értelemben vett egyházi nyelvezetet hogyan lehet méltóságát megőrizve mégis egy másik, fogyasztói értelmezési perspektívában érvényesíteni.
- Látványos; képi világukban háttérükben lehetnek egyszerűek, de mégis látványos, lett legyen akár egy „otthonosság” érzése egy kvázi otthon-háttérrel, ami azt sugallja, hogy a tartalom előállítója is hétköznapi ember. Vagy éppen ellenkezőleg, valamilyen extravagáns, meglepő (de az értékeket tiszteletben tartó, nem provokatívabb a kelleténél) kontextust vesz fel, ami egyfajta „sokk-terápia” módszerével tartja meg a figyelmet.
- Tartalmaznak valamilyen logikai, gondolati „csavart”, amely nem megtévesztők, ugyanakkor figyelemfelhívók és kíváncsivá teszik a fogyasztót, hogy azt a tartalmat megnyissák
- Formabontók, mernek, sőt, időnként kifejezetten provokatívan tabutémákat is meg mernek kockáztatni
- Reagálnak a napi eseményekre, viszonyokra

- Vágott, gondozott, koncepciózusan szerkesztett tartalmak, amelyek hatás elérésére vannak alkotva, azaz a létrehozásnál majdnem lényegesebb a „Hogyan?” kérdés, mint maga a tartalom. Ez persze nem jelentheti azt, hogy a tartalom alárendelődhet a célszerűségnek. Mind a hang-, mind a képi megvalósításoknál nagyon fontos, hogy a célközönség fogyasztási igényeit tanulmányozni kell, és adoptálni a lehetséges elemeket.
- Az audio-háttér általában zenei jellegű. A zene maga transzparens felület abban az értelmében, hogy értéket, álláspontot közvetít a zene által, hogy a tartalom előállítója milyen ízlésvilágban mozog. Itt is figyelembe kell venni a célközönség igényeit.¹⁰⁶

Mivel igen sok réteget – társadalmi-, vagy akár kor-, vagy iskolázottság szempontjából - kell elérni, valamennyi szegmensnek fel kell térképezni a preferenciáit, akár ugyanazon a témán belül.¹⁰⁷ A ma divatos generációs felosztások magukba foglalják a média-fogyasztási szokásokat is, ettől fogva a szemléltető anyagok – amelyeket a katekumenátus konkrét folyamatában, akár kiegészítő, vagy egyéb népszerűsítő-, elmélkedési-, vagy más anyagokat is beleértve – más-más koncepcióban is meg kell születniük.

Sokszor már az is elegendő, ha csak igényes a kivitelezés, automatikusan elindítható, egységes a vizuális kultúrája, letisztult, „zajoktól” mentes a képi és a hang megjelenés. Ezt a szemléletet amatőr eszközökkel is el lehet érni, de tény, hogy sok tartalom előállításánál – amivel konkurálni kell – komoly és szakértő szerkesztői stáb dolgozik.

A katekumen legalább egy, de általában két éves ciklus alatt készül fel a szentségek felvételére. Ez alatt az idő alatt az identitás-formálásban a mi-tudat kiépítésén túl kell, hogy büszke legyen a külső megjelenésre (mint ahogy büszke lenne a ruhájára, amibe beöltözik, vagy egy ünnep, liturgia kívülálló számára hatásos szervezettségére). Ehhez naprakésznek kell lennie a tartalmaknak is. A katekumen a saját mikro-társadalmában is potenciális „magvetővé” válik. A sikeres hordozóanyag sok más érdeklődőhöz is eljuttathatja a hatóanyagot, az Egyház hívó üzenetét, amihez azonban érteni kell az „ő nyelvükön”. Ez azonban egy annyira összetett téma,

¹⁰⁶ Nem megkülönböztetve, de példaként említve Pál Ferenc, Hodász András, Balázs András, Bese Gergő atyák előadásait, blogjait, amelyek kifejezetten széles, sokszor egyébként magukat nem vallásosnak tartó, de az iránt érdeklődők körét tudják elérni, és amely újító jelleggel hatnak az (magyar) Katolikus Egyház reprezentációjára.

¹⁰⁷ Ez olybá hatna, mintha alulról szerveződő struktúra lenne, amely voltaképpen kíváncsú is, mivel az individuális szemlélet az oktatáshoz, de a valláshoz fűződő viszonyában (és a katekumenátus mindkettőben érintett) igényli a saját preferenciák, szokások és kommunikációs nyelvek érvényhez jutását. Az alulról szerveződő oktatásról, a szükségletek felismeréséről és az adoptálásról – szemléletében – sokat merítettem Aronica, Lou - Robinson, Ken (2015): Kreatív iskolák. c. művéből. HVG Könyvek, Budapest, 2018.

amelyhez kommunikációs szakember, pszichológus, szociálpszichológus, pedagógus, teológus és adott területeken szociológus bevonása is szükséges. Fontos tudni, sőt ki kell emelni, hogy az ilyen megfontolással készített tartalmak igenis ízlésformáló tényezők, a saját értékek mellett tett hitvalláson túl formálják – ha áttételesen is – a mások meggyőződését, igényét. Képesnek kell lennie a megszólításra, akkor is, ha tudvalévő, hogy nem lehet mindenkit elérni.

Itt szükséges azt is megfontolni, hogy mely területekre akar a koncepció elsősorban fókuszálni. E vázlatos áttekintés még ha csak néhány csoportot is kíván feltárni, akikhez potenciálisan szólni lehet, figyelembe kell venni, hogy a kategóriák megválasztása nem homogén, hanem mindig lesz és lehet is keveredés mind származás, mind attitűd szerint. Viszont a megszólítás módja, a tartalomfogyasztási szokások, habitusok, ill. oktatási, didaktikai szempontból elkülönülnek, ugyanakkor lehet metodikai kontaktus is közöttük.

6.) KONKLÚZIÓ

A kutatói kérdések alapján a kutatásból az alábbi következtetéseket lehet levonni.

6.1.) Mennyire tudja a hitoktatás a tantárgy tanítása során a használt fogalmakat érthetőbbé tenni?

Érthetőbbé tudja tenni, ha a tananyag életkori sajátosságokhoz, nyelvezethez, lelkivilághoz igazodik. Ha a taneszköz figyelembe veszi az adott tanuló generáció (média)fogyasztási szokásait, attitűdjét, ezáltal az üzenet (a tananyag) hatékonyabban célhoz ér. Mivel jelen pillanatban pl. a multimédiás tartalmak vagy régebbi alkotások re-digitalizált változatai, vagy az újak nem a korosztály „elvárásainak” megfelelőek, nem lesznek sikerrel alkalmazhatók. Kommunikációs, fogyasztási és pszichológiai kutatások szükségesek az igények és a hatékonyság felmérése érdekében. Érthetőbb tud lenni, amennyiben a pedagógusképzésbe integrálják (legalább továbbképzés szintjén) a legújabb elméleteket annak tudományos háttérével együtt, felmutatva az alkalmazás életszerű lehetőségeit és segítséget kapnak a pedagógusok ennek alkalmazására. Érthetőbbé lehet tenni, ha az Egyháznak, mint szervezetnek a kommunikációja és ezáltal a reputációja javulna, ha figyelembe venné az igények és az ízlés változását. Ebben az esetben ugyanis trendkövető folyamatok is elindulnának, „menő” lenne a hitélettel foglalkozni. Ez nem a fogalmak, dogmák átalakítását, hanem az átadás módjának megválasztását jelenti.

6.2.) Elégedettek-e a hitoktatás tartalmával a hitoktatásban résztvevő felek?

Jelen pillanatban nem jelenthető ki teljes megaláztatással. A válasz csak bizonyos szűkebb réteg értelmezésében lenne egyértelműen igennek vehető. Ahogy a kérdőívekből is kiviláglott, még az egyházzal, vallással szimpatizálók is kritikusak, csak közepesen elégedettek. Filozófiai mélységű indoklást követelne meg a válasz a szabálytudat-morál, hagyomány és civilizációs értékek ápolásának oldaláról a kérdés. Összegezve, az attitűd elfogadó, de kritikus. A társadalom kb. 5%-a¹⁰⁸ számít rendszeres templomba járónak, hitét mélyebben megélőnek, ill. a hitét saját magára nézve fontosnak vallónak. Ha az elfogadottság / reputáció nagyobb lenne, akkor a vallásukat gyakorlók aránya is magasabban állna, ez pedig elég komoly kritikát jelez.

6.3.) Milyen irányú változtatásokat igényel a hitoktatás / katekézis?

Mint már szó volt róla, didaktikai, tananyag és taneszközfejlesztési, kommunikációs fejlesztéseket. Szemléletformálást a társadalomban és az ízlésvilágban történő változások értékeléséhez. Didaktikai és pedagógiai továbbképzéseket, a képzés szakmai megújítását elsősorban érzelmi nevelés-központú megközelítésben, amihez szükséges kommunikációs háttértudás, adott esetben „tárgyalási technikák” elsajátítása. Tananyag-revideálást. Nem csak a mennyiséget, de az elrendezést tekintve is át kell gondolni, hogy különösen az iskolai hitoktatásban milyen témakört mikor vesznek, vagy mivel lehetne összekapcsolni, szinergikus rendszerben elrendezni (pl. egyháztörténelem – történelem, művészeti tárgyak – zene/művészettörténet). Taneszközök tekintetében a kor fogyasztási szokásaival kompatibilisebb, gazdaságosabb, ugyanakkor a tapasztalást megengedő eszközök kidolgozását, amiben a konstruktivista pedagógia sokat segíthet. A tananyag-, és taneszköz-szervezésben a már említett Karácsony-, és Zsolnai-taxonómia revideált alkalmazása ajánlott, összhangban az organikus pedagógiában vagy a PERMA-modellben foglaltakkal.

6.4) Miként lehet hatékonyabban motiválni a feleket a hitoktatásban?

Egyértelműen élményekkel, közösségként megélt fejlődéssel, közös tapasztalásokkal, olyan gyakorlati feladatokkal, amelyek éppen úgy hatnak a releváns és produktív ismeret-elsajátításra, mint az egyén fejlődésére vagy a közösség gazdagítására. Az egymásra érzelmileg is ügyelő, összehangolt csoport (osztály) érzelmi kötődései motivációt, élményt, gazdagabb mintázató emléket, de morális megerősítést is jelentenek.

¹⁰⁸ Gyorgyovich táblázatainak és a KSH népességi táblázatainak egybevetésével; főként pp. 88-89., de pp. 101., 103., 111., 149., 223., 253. is a KSH 2018.01.01-es népességszámával kalkulálva (9.778.371 fő)

Jogosan megül fel a további kérdés, hogy miért kell ennyire tudatos és speciális metódust kidolgozni, hiszen a hitoktatás, a katekézis nagyrészt elvont vagy adatszerű ismeretekből áll. Pontosan azért kell a tudatos reflexió és a mindennapi élethez csatolás, mert másképp a hittel kapcsolatos ismeretek lexikális ismeretek maradnak, mint pl. a másodfokú egyenlet megoldóképlete. Az ismereteket, mint Szent Hagymányt, vagy az egyháztörténelmet, a dogmatikát pontosan azért taníttatja az Egyház, azért része a hitoktatásnak, mert a hitnek, mint kultúraformáló és civilizációs platformmá emelő entitásnak ezek hozzátartoznak az ontológiai, kauzalisztikus folyamatához, hogy meg lehessen érteni, hogyan jutott el az Egyház bizonyos álláspontokra, törvények, szabályok kimondására. Pontosan azért része az ismeret, hogy magának a gondolkodásmódnak a birtokába lehessen kerülni és megérteni, hogy a kereszténység, mint vallás nem ismeretek logikusan rendezett összessége, hanem gondolkodás-, és életmód, egész élettel, tudatossággal vállalt folyamat, ami nem csak a földi életre korlátozódik. Ennek megértésére az elme önmagában, mint lexikális ismerettel még vitatkozhat. De a viszonyulás és az érzelem amikor kapcsolódik a rációval, már sokkal komplexebb egészet alkot.

Pontosan ezért lett áttekintve az elérhető hittankönyv-választék, hogy látni lehessen az életkorra való adaptálástól kezdve az ismeretek rendszerének megalkotásán túl, hogy ismeretközlés, mint olyan létezik, és minden tankönyvnek saját „fogyasztói bázisa” van, amelyekre kidolgozták ezeket. A katekézis ezen metódusa attól igyekszik több lenni, hogy mindezt tudatosítja és elhelyezi a mindennapi élet kapcsolatrendszerének analógiáiban.

A hittantanári kérdőívek pontosan azért reflektálnak a kiadványokra, a velük való munkára, a diákok hozzáállására, hogy látni lehessen azokat a fejlesztési területeket, amelyeket ki kell aknázni, hogy a tanítás ne csak információ-transzfer legyen, hanem olyan tanúságtétel, ami személyen, személyes példán, megfogható alakon át hangol együttműködésre, csatlakozásra. Szándékosan nem a szimpátiára apellál, hanem a megértésre, mert ahogy már hangsúlyozva volt, az érzület, az emlék, az egyes, konkrét történés analogizálása, az általános felé való elvonatkoztatás segít majd megérteni a transzcendens vetületet. Innét ez már nem ismeret, hanem bizonyosságot nyert állásfoglalás, ami mélyebben gyökerezik, mint a rövidtávú-, vagy munkamemóriában tárolt információ.

Pontosan azért lett kutatva a hittanárok véleménye a Katolikus Egyházzal, annak kommunikációjáról viszonyulásáról, hogy egy új módszer segítségével előbb, szervezettebb, komplexebb kapcsolat felé lehessen elmozdulni. Való igaz, ez nem csak a hittanra igaz, hanem valamennyi más tárgyra, és ezért hivatkozott a szakirodalom pl. Dienes Zoltán és Klein Sándor munkásságára, akik ugyanúgy konkrét eseményekből vonatkoztattak el általános törvényszerűségekre, vagy éppen speciális esetekre a matematika területén. A tekintetben pedig a matematika és a teológia rokon, hogy mindkettő elabortált gondolati rendszereket alkot, hiszen gyakorlati síkon ugyan sok elemük megtapasztalható, ugyanakkor az általánosított része már messze nem, csak egyes, vonatkozó példákat, bizonyító téziseket vagy antitéziseket lehet megfogalmazni.

Összeségében a cél az volt, hogy a gyakorlati pedagógiában gyökerező megtapasztalás nem csak a kisgyermekkor, de adott esetben az andragógia, és így a katekézis területén is alkalmazható elvont témák megközelítésére, hogy az szerves, komplex ismeretté, tapasztalattá nemesedjen.

Szükséges ez azért, hogy amit ma értéknek vallunk, amire gondolat és cselekedet, élet és vallás, társadalom, történelem, jogrend és civilizáció épült, azok ne lexikális ismeret legyenek, hanem a tanuló, a katekumen valóban beavatást kapjon az életének misztériumába, hogy az több, mint amit él. Szent Pál szavainak alkalmazásával – Gal 2,20 – hogy éljenek, de ne csak mint „ők” hanem Krisztus éljen bennük, és - Jn 10,10 – „*életük legyen, és bőségben legyenek*”.

FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM:

Hivatkozások utolsó megtekintése és ellenőrzése: 2023. 01. 09.

Amin, Hafeez U. - Malik Aamir S. - Saad, Mohamad N. M. - Tyng, Chai M (2017):

The Influences of Emotion on Learning and Memory.

Frontiers in Psychology. 24 August 2017. doi: 10.3389/fpsyg.2017.01454

Hivatkozás forrása:

https://www.researchgate.net/publication/319269659_The_Influences_of_Emotion_on_Learning_and_Memory/link/599f3e38aca2724fca7a1e58/download

Andrews, Edna - Banks, David - Eierud, Cyrus - Harshbarger, Todd - Michael, Andrew - Rammell, Charlotte (2021): *Effects of Lifelong Musicianship on White Matter Integrity and Cognitive Brain Reserve*. In Brain Sciences, 6 January 2021.

Hivatkozás forrása: <https://doi.org/10.3390/brainsci11010067>

Aronica, Lou - Robinson, Ken (2015): *Kreatív iskolák*. Orig.: *Creative Schools. The Classroom revolution That's Transforming Education*. Ford.: Bányász Réka [2018]. HVG Könyvek, Budapest, 2018. pp. 28-47.

Ball, Cristopher (2002): *Az agy megértése: útban egy új tanulástudomány felé*. Orig.: *Overview: Understanding the Brain: Towards a New Learning Science*. Az Áttekintések készítését a Közügyi és Kommunikációs Igazgatóság jogi és fordítási csoportja végzi. OECD, 2003.

Hivatkozás forrása:

<https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264174986-sum-hu.pdf?expires=1661546975&id=id&accname=guest&checksum=567BDCA0336CC7004FEB62BC02F2DF2D>

Barrett, Feldmann, Lisa (2006): *Solving the Emotion Paradox: Categorization and the Experience of Emotion*. In SAGE Journals. Volume 10. Issue 1.

Hivatkozás forrása: <https://doi.org/10.1207/s15327957pspr100>

Benedek pápa, XVI. (2005): *A Katolikus Egyház Katekizmusának Kompendiuma*. Copyright © 2005 Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano

Hivatkozás forrása:

https://www.vatican.va/archive/compendium_ccc/documents/archive_2005_compendium-ccc_hu.html

Bognárné Kocsis Judit (2010): *Karácsony Sándor pedagógiai modellje és recepciója a református felsőoktatásban*. Doktori értekezés. p. 72 – 80.

Hivatkozás forrása:

https://library.uni-pannon.hu/doktori/2010/Bognarne_Kocsis_Judit_dissertation.pdf

Castillo, M. (2011): *The sixth dimension and God's helmet*. *American Journal of Neuroradiology*. November 2011, 32 (10) 1767-1768;

DOI: <https://doi.org/10.3174/ajnr.A2433>

Forrás: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7966009/>

Cepelewicz J. (2021): *Brain Maps Are a Trap – Memory and other mental functions can't simply be reduced to one part of the brain*. The Atlantic 2021(08).

Hivatkozás forrása: <https://www.theatlantic.com/science/archive/2021/08/how-brain-maps-are-wrong/619909/>

Cic (Codex Iuris Canonici) – Egyházi Törvénykönyv.

Hivatkozás forrása:

<https://torvenykovnyv.katolikus.hu/www.vatican.va/archive/cod-iuris-canonici/>

Csépe Valéria (2016): *Zene, agy és egészség* In FALUS András (szerk.): *Zene és egészség. Zene – egészség – nevelés – test – lélek..* Kossuth Kiadó. pp. 38-43.

Hivatkozás forrása:

http://real.mtak.hu/46743/1/Csepe_Zene_agy_egeszseg_2016_In_Falus_A_szerk_Zene_es_egeszseg_Kossuth_u.pdf

Darling-Hammond, Linda – Flook, Lisa - Cook-Harvey, Channa – Barron, Brigid - Osher, David (2020): *Implications for educational practice of the science of learning and development*. In *Applied Developmental Science*, 24:2, 97-140.

DOI: 10.1080/10888691.2018.1537791. pp. 6-7.

Hivatkozás forrása: <https://doi.org/10.1080/10888691.2018.1537791>

Deák Anita (2011): *Brain and Emotion: Cognitive Neuroscience of Emotions*. pp. 73-75.

Hivatkozás forrása: <https://www.researchgate.net/publication/285360046>

Deák Anita (2011): *Érzelmek, viselkedés és az emberi agy: Az International Affective Picture System (IAPS) magyar adaptációja és alkalmazásának lehetőségei*. Doktori (PhD) értekezés. Témavezető: Dr. Révész György. Pécs, 2011. pp.7-23.

Hivatkozás forrása:

<https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/15181/deak-anita-phd-2011.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Értékközvetítő és Képességfejlesztő Program (ÉKP) bemutatása. HUNLine. Hungarian Online University. Iskola a társadalomban – az iskola társadalma c. modul. 9.2.5. egység.

Hivatkozás forrása:

http://okt.ektf.hu/data/szlahorek/file/hunline_pedpszi/15_iskola_a_tarsadalomban/925_rtkkzyett_s_kpessgfejleszt_program_kp.html

Fábián Sebestyén (2019): *Az organikus pedagógia lehet a kulcs a neveléshez*. Interjú Uzsayné Dr. Pécsi Ritával. Vasárnap.hu honlapja. 2019. 03. 25. 7-10. bek.

Hivatkozás forrása: <https://vasarnap.hu/2019/03/25/az-organikus-pedagogia-lehet-a-kulcs-a-neveleshez/>

Fehér Ágota – Fodor Szilvia (2020): *Pozitív érzelmek a tanulás szolgálatában*.

12th International Conference of J. Selye University. Pedagogical Sections.

<https://doi.org/10.36007/3730.2020.265>

Hivatkozás forrása:

https://www.researchgate.net/profile/Szilvia-Fodor-2/publication/347495823_Pozitiv_ermek_a_tanulas_szolgالاتaban/links/5fde3954a6fdccdc_b8e57ea8/Pozitiv-ermek-a-tanulas-szolgالاتaban.pdf

Frackowiak, R. S. J. – Friston, K. J. (1993): *Functional neuroanatomy of the human brain: positron emission tomography - a new neuroanatomical technique*. National Library Of Medicine

Hivatkozás forrása: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/8014115/>

Gao, Mengdan - Gu, Simeng – Huang, Jason H. - Tang, Yi-yuan - Yan, Yaoyao – Wang, Fushun (2018): *The Neural Mechanism Underlying Cognitive and Emotional Processes in Creativity*. Frontiers In Psychology, 31 October 2018. Sec. Cognitive Science.

Hivatkozás forrása: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01924>

Guerini, Rossella – Marraffa, Massimo - Meini, Cristina - Paternoster, Alfredo (2019): *Self and Memory: A Multidisciplinary Debate*. Frontiers in Psychology. 08 January 2019.

doi: 10.3389/fpsyg.2018.02676 pp. 5-6.

Hivatkozás forrása: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2018.02676/full>

Gyorgyovich Miklós (szerk.) (2020): *Vallásosság Magyarországon*.

Társadalomtudományi tanulmányok. Századvég Kiadó, Budapest 2020.

Gyulai Árpád (2009): *Karácsony Sándor társaslélektani rendszeréről*. Társas fejlődéslelektan.

Hivatkozás forrása: <https://ofi.oh.gov.hu/tudastar/karacsony-sandor>

Hascher, Tina (2010): *Learning and Emotion: Perspectives for Theory and Research*. Universität Bern. School Alienation in Switzerland and Luxembourg (SASAL) View project COPRA (Coaching im Praktikum) View project. Article in European Educational Research Journal. March 2010. DOI: 10.2304/eej.2010.9.1.13

Hivatkozás forrása:

https://www.researchgate.net/publication/250151849_Learning_and_Emotion_Perspectives_for_Theory_and_Research/link/5577e47a08aeacff200051b3/download

Hamar Pál - Lane, Andrew M. - Soós István (2014): *Miért hasznos az érzelmi intelligencia és a hangulat mérése a sportban és a tanulásban?* Alkalmazott Pszichológia. 2014. 14 (3). pp. 7–31.

Hivatkozás forrása: http://ap.elte.hu/wp-content/uploads/2015/01/Soos_etal.pdf

Hámori Eszter (szerk.) (2004.): *Pszichológiai eszközök az ember megismeréséhez*. Bölcsész Konzorcium. A felsőoktatás szerkezeti és tartalmi fejlesztése. HEFOP-3.3.1-P.-2004-09-0134/1.0. p.13

Hivatkozás forrása: <http://mek.niif.hu/04800/04803/04803.pdf>

HB (Hitoktatási Bizottság) (2020): *Rendelhető tankönyvek listája*. PAX-hittankönyv-sorozat. ÓRFI Mária (alsó tagozat) – PUSZTAI László (felső tagozat és gimnázium).

Hivatkozás forrása:

http://www.hb.katolikus.hu/dokumentumok/hiteserkolcstan/2020-2021_katolikus_hittankonyvjegyzek.pdf

Juga-Gombos Márta (2015): *Érzelmek és tanulás. Az affektív forradalom szerepe a tanulásfelfogásokban*.

Hivatkozás forrása:

http://epa.niif.hu/03900/03976/00015/pdf/EPA03976_magiszter_2015_02_044-049.pdf

Kárpáti Judit (2019): *Tér-idői folyamatok az emlékezetben*. Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar. Pszichológiai Doktori Iskola. Kognitív Pszichológiai Program. Budapest, 2019. pp. 91-96.

Hivatkozás forrása:

https://www.ppk.elte.hu/dstore/document/164/doktorjelolt_karpatijudit_disszertacio.pdf

KELLO honlapja (2022): Tankönyvrendeléssel kapcsolatos törvényi előírások. *Az emberi erőforrások minisztere 17/2014. (III. 12.) EMMI rendelete a tankönyvvé, pedagóguskézikönyvvé nyilvánítás, a tankönyvtámogatás, valamint az iskolai tankönyvellátás rendjéről*. 1-6.

Hivatkozás helye: <https://www.kello.hu/iskolaknak/torvenyi-eloirasok>

ill. a leirat eredeti helyén:

<https://www.kello.hu/~media/kello/files/iskolaknak/202012%20viii%2031%20emmi%20rendeletkivonat.pdf?la=hu-hu>

Klein Sándor (orig.: 1977 – átd.: 2021): *A matematikatanítás néhány pszichológiai sajátosságáról*. In KLEIN Sándor – KISS Julianna – NEMESKÉRI Zsolt – ZÁDORI Iván [2021]: *A matematikatanulás öröme* – Dienes Zoltán öröksége. EDGE 2000 Kiadó. Budapest, 2021. pp. 29-48.

„Math For The Million” elnevezésű projekt főoldala a Marjon University honlapján.

Hivatkozás forrása: <https://sites.marjon.ac.uk/mathematicsforthemillion/>

Magyar Hang (2022): *Még visszatérhet Hodász András*. Magyar Hang online felület, Belföld. 2022. szeptember 19.

Hivatkozás helye: <https://hang.hu/belfold/meg-visszaterhet-hodasz-andras-145988>

Magyar Katolikus Püspöki Konferencia [MKPK] Országos Hitoktatási Bizottsága (2000): *Magyar Kateketikai Direktórium*. [Továbbiakban MKD] 2.2.3.

MKPK HB: *Hittankönyvek értékelésének szempontrendszere*.

Hivatkozás helye:

http://www.hb.katolikus.hu/dokumentumok/hkonyvertekeles/szempont_hittankonyv.doc

MKPK HB: *A munkafüzetek és tanári kézikönyvek értékelésének szempontrendszere*.

Hivatkozás helye:

http://www.hb.katolikus.hu/dokumentumok/hkonyvertekeles/szempont_munkafuzet.doc

Marshall, Perry (2013): *A 80/20 elv*. Ford.: Béresi Ákos [2019]. Trívium Kiadó. 2019.,

Martin László (2015) (szerk.): *Pszichológiai fogalomtár*. Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar, Kaposvár, 2015. Dombóvári Szecsox Nyomda Kft. p.48.

Hivatkozás helye:

http://palyazatok.ke.hu/tartalom/csatolt/tamop/412B213/kiadvanyok/pszichologiai_fogalomtar.pdf

Martin Seligman, Dr. *munkásságát ismertető oldal*. a Positivepsychology aloldala.

Hivatkozás forrása: <https://positivepsychology.com/who-is-martin-seligman/>

Monoriné Papp Sarolta (2008): *Konstruktivizmus – pedagógia – andragógia*. In Új Pedagógiai Szemle. 2008./11-12. 5-9. bek.

Hivatkozás forrása: <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-pedagogiai-szemle/konstruktivizmus-pedagogia-andragogia>

Nahalka István (1997): *Konstruktív pedagógia – egy új paradigma a látóhatáron*. I. Iskolakultúra, 14. o.

Hivatkozás forrása:

<https://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/view/18544/18334>

Nahalka István (2013): *Konstruktivizmus és nevelés*. In Neveléstudomány 2013./4. p. 22-24.

Hivatkozás forrása:

https://nevelestudomany.elte.hu/downloads/2013/nevelestudomany_2013_4_21-33.pdf

Nábrády Mária (2002): *Az érzelmek különböző szempontú megközelítései, avagy betekintés a labirintusba*. Szegedi Tudományegyetem, BTK, Pszichológiai Tanszék. Magyar Pszichológiai Szemle. 2002. LVII. 4. 529-561.

Hivatkozás forrása: <https://doi.org/10.1556/MPSzle.57.2002.4.2>

Norton, Amy (2021): *Scientists Track Spirituality in the Human Brain*. HealthDay Online.

Hivatkozás forrása:

<https://www.usnews.com/news/health-news/articles/2021-07-08/scientists-track-spirituality-in-the-human-brain> A hivatkozott eredeti publikáció:

Ferguson, Michael A. – Schaper, Frederic L. W. V. J. - Cohen, Alexander – Siddiqi, Shan - Merrill, Sarah M. – Nielsen, Jared A. – Grafman, Jordan – Urgesi, Cosimo - Fabbro, Franco – Fox, Michael D, (2022): *A Neural Circuit for Spirituality and Religiosity Derived From Patients With Brain Lesions*. Biol Psychiatry. 2022 Feb 15;91(4): pp. 380-388.

Doi: 10.1016/j.biopsych.2021.06.016. Epub: 2021 Jun 29.

Hivatkozás forrása:

[https://www.biologicalpsychiatryjournal.com/article/S0006-3223\(21\)01403-7/fulltext#](https://www.biologicalpsychiatryjournal.com/article/S0006-3223(21)01403-7/fulltext#)

Olláry-Knoll Ildikó (2016): *Az Értékközvetítő és képességfejlesztő pedagógia innovatív törekvései és értékállósága*. Iskolakultúra. 2016./7-8. pp.87-99.

Hivatkozás forrása:

<https://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/view/21829/21619>

Pink, Daniel, H. (2009): *Motiváció 3.0. Ösztönzés másképp*. Orig.: Drive. Surprising Truth What Motivates Us. Riverhead Books, Penguin Group. 2009. Ford.: Garamvölgyi Andrea [2010]. HVG Kiadó Zrt., Budapest, 2010. pp. 22-33., 44-45.

Pólónyi István (2015): *Az általános iskola történetének néhány gazdasági aspektusa*. In Educatio 2015./4.

Hivatkozás forrása:

<https://folyoiratok.oh.gov.hu/educatio/az-altalanos-iskola-tortenetenek-nehany-gazdasagi-aspektusa>

Radó Péter (2017): *Az iskola jövője*. Progress Könyvek. Noran Libro. Budapest, 2017.

Raz, Gal – Hagin, Boaz – Hendler, Talma (2014): *Az agy érzelmi felvételei*. Rekurzív utak az affektív idegtudomány és a filmtudomány között.

In Empirikus filmtudomány. 2014 / 1.

Hivatkozás forrása: <https://metropolis.org.hu/az-agy-erzelmi-felvetelei-1>

Reichardt Richárd (2018): *Hogyan dolgozza fel az új információkat az agy?* Kutatók Éjszakája, BME-előadás írásos változata.

Hivatkozás forrása:

<https://agykutatasegyszeruen.hu/2018/10/05/hogyan-dolgozza-fel-az-uj-informaciokat-az-agy/>

Réthy Endréné (2002): *A kognitív és motivációs önszabályzást kialakító oktatás*. Iskolakultúra. 2002./2.

Hivatkozás forrása:

http://real.mtak.hu/60923/1/EPA00011_iskolakultura_2002_02_003-012.pdf

SOMLAI Péter (1998): *A szocializáció elmélete*. Doktori disszertáció.

Hivatkozás helye:

https://www.fszek.hu/szociologia/somlai/somlai_peter_a_szocializacio_elmelete.pdf

Schmidtné Varga-Zságer Ágnes (2017): *Konstruktivizmus. 2. és 3. meghatározás*.

Hivatkozás forrása:

https://polc.ttk.pte.hu/tamop-4.1.2.b.2-13/1-2013-0014/23/konstruktivizmus_schmidtn_vargazsger_gnes.html

Szalai András, Dr. (Apológia Kutatóközpont) (2010): *Neuro-teológia – Isten az agyban? – kritika*.

Hivatkozás forrása:

https://site-44438.mozfiles.com/files/44438/Neuroteologia_Isten_az_agyban.pdf?1457546433

Támogató módszertan a munkavállaló fejlesztésére (2018). GINOP-5.3.5-18-2018-00144 Edmondson Amy pszichológiai biztonságról. pp. 18.

Hivatkozás forrása:

<https://ivsz.hu/wp-content/uploads/2021/07/ivsz-ginop-5-3-5-tamogato-modszertan-a-munkavallalo-fejlesztese.pdf.pdf>

Uzsálné Dr. Pécsi Rita (2022): *Hol marad az érzelmi intelligencia? – Pécsi Rita a Mandinernek*. Mandiner – Podcast. 2022. március 7

Hivatkozás forrása:

https://mandiner.hu/cikk/20220302_kozelet_interju_gyermekneveles_uzsalyne_pecsi_rita

Veszprémi Főegyházmegye hitoktatóinak és hittanosainak honlapja.

Hivatkozás forrása: <https://www.veszpremhittan.hu/hittankonyvek.htm>

Zsolnai Anikó – Rácz Anna – Rácz Kata (2015): *Szociális és érzelmi tanulás az iskolában*. In Iskolakultúra: XXV. évfolyam, 2015/10. szám

DOI: 10.17543/ISKKULT.2015.10.59.

Hivatkozás helye:

<https://ojs.bibl.u-szeged.hu/index.php/iskolakultura/article/view/21711/21501>

Zsolnai József (1995): *Az értékközvetítő és képességfejlesztő pedagógia*. Szerkesztő: Heffner Anna, Kiss Éva. Lektor: Nagy J. József. ÉKP Központ-Holnap Kkt.-Tárogató Kiadó. Budapest: 1995

Zsolnai Józsefné (2012): *A taneszközökről való gondolkodás változásai a Zsolnai-programokban*. Iskolakultúra. 2012./12.

Hivatkozás forrása:

<https://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/view/21343/21133>

Hittankönyvek, segédanyagok:

DÁVIDNÉ Bajor Ágota—N. SZÉKELY Noémi—VIZVÁRDY Rita SSS [2012]: *Isten szeret engem!* Munkafüzet 5—7 éves gyerekek hitre neveléséhez. Ecclesia Szövetkezet, Budapest, 2012.

DÁVIDNÉ Bajor Ágota—N. SZÉKELY Noémi—VIZVÁRDY Rita SSS [2014]: *Gyere velem Jézushoz!* Munkatankönyv 2. osztályos gyermekek részére. Ecclesia Szövetkezet, Budapest - Vác, 2014.

DÁVIDNÉ Bajor Ágota—N. SZÉKELY Noémi—VIZVÁRDY Rita SSS [2015]: *Isten útján járok!* Munkatankönyv 3. osztályos gyermekek részére. Második, javított kiadás. Ecclesia Szövetkezet, Budapest - Vác, 2019.

DÁVIDNÉ Bajor Ágota—N. SZÉKELY Noémi—VIZVÁRDY Rita SSS [2017]: *Barátságban Istennel*. Munkatankönyv 4. osztályos gyermekek részére. Második, javított kiadás. Ecclesia Szövetkezet, Budapest - Vác, 2019.

FÜLÖPNÉ Erdő Mária [2013]: *Beszélgetés Istennel. Az imáról, a templomról és a szentmiséről gyerekeknek*. Hittankönyv és munkafüzet az általános iskolák 1. osztálya számára. Második kiadás. Szent István Társulat, Budapest, 2013.

FÜLÖPNÉ Erdő Mária [2013]: *Isten szava. A Bibliaismeret alapjai*. Hittankönyv és munkafüzet az általános iskolák 2. osztálya számára. Második kiadás. Szent István Társulat, Budapest, 2013.

FÜLÖPNÉ Erdő Mária [2013]: *A Mennyei Atya gyermekei. Alapfokú ismeretek az Egyházzól*. Hittankönyv és munkafüzet az általános iskolák 3. osztálya számára. Második kiadás. Szent István Társulat, Budapest, 2014.

FÜLÖPNÉ Erdő Mária [2013]: *Élet a hitben. Hit-és erkölcsstani gyerekeknek*. Hittankönyv és munkafüzet az általános iskolák 2. osztálya számára. Második kiadás. Szent István Társulat, Budapest, 2014.

SZÉKELY János [2010]: *Könyvek könyve. Bevezetés a Biblia világába*. Hittankönyv az általános iskolák 5. osztálya számára. Negyedik kiadás. Szent István Társulat, Budapest, 2010.

BERNOLÁK Éva [2010]: *A sziklára épült egyház. Egyháztörténelem*. Hittankönyv az általános iskolák 6. osztálya számára. Harmadik kiadás. Szent István Társulat, Budapest, 2015.

NEMES György – MÁCSIK Mária [2010]: *Isten útján. Dogmatika, erkölcsstan*. Hittankönyv az általános iskolák 7. osztálya számára. Második kiadás. Szent István Társulat, Budapest, 2015.

GALLAY LÁSZLÓNÉ [2010]: *Életünk Krisztus. Alapvető hittan*. Hittankönyv az általános iskolák 8. osztálya számára (Liturgia – Szentségek - Az ima a hívők életében). Szent István Társulat, Budapest, 2010.

PAVEZLAK-MAJOR Dorina – Dr. TÖRÖK Csaba: [2020]: *Lépés(t)rend*. Munkatankönyv 5. osztály fiatalok részére. Ecclesia Szövetkezet, Budapest – Vác, 2021.

PAVEZLAK-MAJOR Dorina – LEJTÉNYI Emánuel - Dr. TÖRÖK Csaba: [2019]: *Idő(t)rend*. Munkatankönyv 6. osztály fiatalok részére. Ecclesia Szövetkezet, Budapest – Vác, 2021.

MAJOR Dorina – Dr. UDVARDY Tamás – JUHÁSZ Pál Balázs [2016]: *Érték(t)rend*. Munkatankönyv 7. osztály fiatalok részére. Ecclesia Szövetkezet, Budapest – Vác, 2021.

MAJOR Dorina – Dr. KÁPOSZTÁSSY Béla – LEJTÉNYI Emánuel – Dr. TÖRÖK Csaba [2018]: *Élet(t)rend*. Munkatankönyv 8. osztály fiatalok részére. Ecclesia Szövetkezet, Budapest – Vác, 2021.

SZÉKELY János: *Bibliaismeret*. Hittankönyv a középiskolák 9. osztálya számára. Szent István Társulat, Budapest, 2011.

NEMES György - NEMES Rita - GÖCZE Iván: *Egyháztörténelem*. Hittankönyv a középiskolák 10. osztálya számára. Szent István Társulat, Budapest, 2012.

NEMES György - NEMES Rita - MÁCSIK Mária: *Katolikus dogmatika és erkölcsstan*. Hittankönyv a középiskolák 11. osztálya számára. Szent István Társulat, Budapest, 2011.

PÁKOZDI István - ILLÉSSY Mátyás - GALLAY Lászlóné: *Liturgika és alapvető hittan*. Hittankönyv a középiskolák 12. osztálya számára. Szent István Társulat, Budapest, 2012.

Youcat. A katolikus egyház ifjúsági katekizmusa. Originaltext: Jugendkatechismus der Katholischen Kirche 2010, Pattloch Verlag GmbH & Co. KG, Munich, German. Kairosz Kiadó, 2022.

ÖRFI Mária [2015]: *Isten gyermekei vagyunk. Keresztény alapismeretek*. Hittankönyv az 1. osztály részére. Korda Kiadó, Kecskemét. 2015.

ÖRFI Mária [2015]: *Jézus tanítványai vagyunk. Jézus Krisztus az Isten Fia, a mi Megváltónk*. Hittankönyv a 2. osztály részére Korda Kiadó, Kecskemét. 2015.

ÖRFI Mária [2015]: *Jézussal találkozunk. Találkozás Jézussal a bűnbocsánatban és az Eukarisztiában*. Hittankönyv a 3. osztály részére Korda Kiadó, Kecskemét. 2015.

PUSZTAI László [2015]: *Népem vagytok. Ószövetségi olvasmányok*. Hittankönyv a 4. osztály részére Korda Kiadó, Kecskemét. 2015.

PUSZTAI László [2019]: *A Katolikus Egyház istentisztelete. Liturgikus alapismeretek.* Hittankönyv az 5. évfolyam részére (általános iskola 4. vagy 5. osztály). Korda Kiadó, Kecskemét, 2019.

PUSZTAI László [2019]: *Jézus Egyháza. Egyházfogalom, hitvallók, vértanúk, példaképek az egyház történelméből.* Hittankönyv az 6. évfolyam részére (általános iskola 4. vagy 5. osztály). Korda Kiadó, Kecskemét, 2019.

PUSZTAI László [2019]: *Isten szól hozzánk. Biblikus hittan és szentségtan.* Alapvető bibliai ismeretek. Hitünk az apostoli hitvallásban. Hittankönyv a 7. osztály részére. Korda Kiadó, Kecskemét, 2015.

PUSZTAI László [2019]: *Szeresd az Istent! Biblikus erkölcstan, Krisztus követése.* Hittankönyv a 8. osztály részére. Korda Kiadó, Kecskemét, 2015.

PUSZTAI László [1999]: *Ismerem enyéimet és enyéim ismernek engem.* Katolikus egyháztörténelem. Hittankönyv a 9. évfolyam részére (Hatosztályos gimnázium 3. osztály, nyolcosztályos gimnázium 5. osztály). 2. kiadás. Új ember - Márton Áron Kiadó, 2004.

PUSZTAI László [2004]: *Hitünk szent misztériumai. Liturgikus dogmatika.* 10. évfolyam. 2. kiadás. Új ember - Márton Áron Kiadó, 2004.

PUSZTAI László – Dr. RÉDLY Elemér [2017]: *Így élünk mi, keresztények! Segédkönyv fiatalok és katekéták számára erkölcstani kérdések megtárgyalásához.* A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia által 1996-ban jóváhagyott Római Katolikus Hittan Tanterv alapján az erkölcstani kérdések a 11. évfolyamon kerülnek feldolgozásra. Korda Kiadó, Kecskemét, 2017

PUSZTAI László – Dr. RÉDLY Elemér [2017]: *HISZEM ÉS VALLOM! Segédkönyv fiatalok, katekéták és hittanárok számára alapvető hittani kérdések megtárgyalásához.* A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia által 1996-ban jóváhagyott Római Katolikus Hittan Tanterv alapján az alapvető hittani kérdések a 12. évfolyamon kerülnek feldolgozásra. Korda Kiadó, Kecskemét, 2018

MIKLYA Zsolt [2018]: *Sokréti játékok – Bírák kora.* KateTéka Segédkönyvek. Parakletos Könyvesház, Kiskunfélegyháza

MIKLYA Zsolt [2018]: *Tanúim lesztek. 365-óratervek. Óravázlatok – Újszövetség – Felső.* KateTéka Segédkönyvek. Parakletos Könyvesház, Kiskunfélegyháza

A hittankönyvek értékelésének szempontrendszere a Magyar Katolikus Püspöki Kar Hitoktatási Bizottságának honlapján:

Hivatkozás forrása:

http://www.hb.katolikus.hu/dokumentumok/hkonyvertekeles/szempont_hittankonyv.doc

A munkafüzetek és tanári kézikönyvek értékelésének szempontrendszere a Magyar Katolikus Püspöki Kar Hitoktatási Bizottságának honlapján:

Hivatkozás forrása:

http://www.hb.katolikus.hu/dokumentumok/hkonyvertekeles/szempont_munkafuzet.doc

MELLÉKLETEK

I. sz. Melléklet: a tankönyvkínálat áttekintése

A vizsgált tankönyv-sorozatok közül a következők kerültek áttekintésre:

- Ecclesia Kiadó hittankönyvei az általános iskolák alsó tagozata (1., 2., 3., 4. osztályok) számára
- Szent István Társulat hittankönyvei az általános iskolák felső tagozata (5., 6., 7., 8. osztályok) számára
- Ecclesia Szövetkezet (t)rend-sorozat hittankönyvei az általános iskolák felső tagozata (5., 6., 7., 8. osztály) számára
- Szent István Társulat hittankönyvei a gimnáziumok (9., 10., 11., 12. évf.) számára
- a YouCat-sorozat magyar nyelvű kiadásait
-

Ezen kívül fontos szegmens a Korda Kiadó gondozásában Örfi Mária - Pusztay László hittankönyv-sorozata¹⁰⁹, amely szintén az elmúlt 10 éven belül lett átdolgozva, ill. kiadva¹¹⁰.

Szintén nagyon fontos kiegészítő, szinte hiánypótló hivatalos kiadványok még Miklya Zsolt segédanyagai, kidolgozott vázlatai a KateTéka Segédkönyvek sorozatából, a Parakletos Könyvesház gondozásában.

Jelen összeállítás és áttekintés a legkönnyebben elérhető tananyagokra szorítkozik. Specifikusan a szempontok és tankönyv-sorozatok szerint fogom rendezni az áttekintést a pozitívumok, követendő példák, fő jellegzetességek szerint.

1.) Az Ecclesia Szövetkezet alsó tagozat számára készült hittankönyvei

Az alsó tagozat számára készült Ecclesia-sorozat¹¹¹ 2012-2017 között készült el, ill. került engedélyezésre, majd kiadásra. Alapvetően inkább munkáltató tankönyv, vagy munkatankönyvnek mondható. Az életkori sajátosságoknak megfelelően sok a rajzos feladat színezéssel, kiegészítéssel, alkotásra hívó megjelöléssel, ugyanakkor számos beszélgetési téma, dramatizálási lehetőség is található benne. Külön erénye, hogy szinte minden fejezetben van reflexió a mindennapi gyakorlati életre és a tanulóra saját magára is. Kifejezetten esztétikus, gyermekközeli, a realitáshoz jól közelítő, de az elvonatkoztatást megkönnyítően egyszerűsített,

¹⁰⁹ PAX-sorozat néven megtalálható online kópiája a Veszprémi Főegyházmegye hitoktatóinak és hittanosainak honlapján.

¹¹⁰ HB (Hitoktatási Bizottság)

¹¹¹ DÁVIDNÉ Bajor Ágota—N. SZÉKELY Noémi—VIZVÁRDY Rita SSS

arányos és jó színvilággal, formadinamikával rendelkeznek. A tördelése, az oldalak telítettsége optimumra törekszik.

Elsősorban a gyermek fantáziáját, képi gondolkodását megragadóan tematikus, ill. megfelelően asszociatív grafikai megoldásokkal dolgozik. Szinte minden fejezet – főként a 4. évfolyamon – képes formában dolgozza fel az aktuális szentírási szakaszt. A 4. évfolyamon ez már komplett képregényként jelenik meg, ami nagyon fontos abban a tekintetben, hogy az érzelmeket is megjeleníti.

A tananyag felosztása egyenletes, részletes, sok, különböző jellegű feladattal ellátott. Kiegészítő anyagok nélkül is egy-egy tanóra alatt teljesíthető, ugyanakkor számos önálló kiegészítést is lehetővé tesz. Alkalmas arra is, hogy viszonylag kevés tapasztalattal rendelkező hittanároktól kezdve akár régóta tanító, rutinos pedagógusok is haszonnal forgathassák.

Szentírási szakasszal kezdődik, amely vizuálisan is ábrázolva van, majd ennek a közvetlen feldolgozásával folytatódik. A feladatsor ezután reflexiókkal és más, feldolgozó jellegű ponttal folytatódik. Ezek vegyesen hol a szakaszhoz, hol más történethez, hol a tanuló saját életéhez kapcsolódik. Kiemel egyes jellegzetes motívumokat és azokat teszi egy-egy feladat központi elemévé. A szövegfeldolgozást többértékű, kreatív szövegértési feladattal (kiegészítés, sorba rendezés, rejtvény, válaszadás, jelölés, rajz, stb.), vagy szintén színes, akár kutatási témával is folytatja. Ahol szükséges, külön szómagyarázatot ad, aktualizál.

Nem feltételez külön tudást, legfeljebb attitűdöt, de alkalmas a tanár / hitoktató által ébresztett hit gondozására is.

Szerető, gyermek-közel, baráti Isten-képpel dolgozik. Nem rejti véka alá a követelményeket, szabályokat, ugyanakkor az erények kiemelésével megmutatja a jó példát, hogy hogyan lehet valaki Isten barátja, embere. Emberképe általános, inkább a példákat szolgálja, hogy könnyen lehessen szabályt, logikai ítéletet hozni, ugyanakkor nem bélyegez meg, nem szelektál.

A hit megismertetését teljes mértékben teljesíti. A liturgikus nevelést is szemlélteti, utal rá – lett legyen szó a magán-imádságról, akár a szentmiséről. Az elsőáldozást, a szentmisére való liturgikus felkészítést leginkább a 3. osztályos kötet támogatja. Az erkölcsi nevelést a reflexiós rész külön kiemeli, közelíti az életszerű példákhoz. Az imádságra nevelés szintén aktív részt képvisel, sőt, a fejezetek végén van erre vonatkozó rövid feladat, „heti projekt”, útmutatás.

Mivel alkalmas még nem hívók bevezetésére, így a megtérítése is alkalmas, de a már megkereszteltek számára is jó megerősítés. A beavatásba az életkori sajátosságoknak megfelelően vezeti a tanulókat.

Mind a közösségi élet, a tanúságtétel az erkölcsi nevelésben és a „heti projektben” meg tud valósulni. A misszió itt még nem jelenik meg (kifejezetten). A KEK életkori sajátosságaira való utalásával különösen konszonál. Családi, modernebb, baráti, közvetlen egyházmodellt, inkább nyugati, zsinati szemléletű egyházmodellt állít a tanulók elé.

Tanári segédkönyvvel, munkáltató kiegészítővel rendelkezik. Érdeemes lenne hozzá szöveg-, hang-, kép-, ill. video-tárat is mellékelni, akár csak QR-kódos megoldással, vagy egy hordozható drive-val, megosztó-felülettel, aloldallal.

2.) Szent István Társulat alsó tagozatos hittankönyvei

2013-2014 között látott napvilágot a Szent István Társulat Dr. Erdő Mária sorozatszerkesztése által gondozott tankönyvsorozat.

Az életkori sajátosságoknak egy rutinos, jól vezető hittanár vezetésével alkalmazható, aki vezeti a gyermekeket a könyv során. A könyv leckefelépítése világos, egységes, szisztematikus. A feladatok mennyisége lehetővé teszi a kifejezett aktív, akár párban, vagy csoportosan történő megoldást, de az otthoni munkát, lévén a feladatok klasszikus szövegértésre, vagy egyéni, helyzetre adott válaszokra épülnek. Általában olyan feladatokkal operál, amelyek pl. az olvasásórákról is jól ismertek, e tekintetben alkalmazkodik az ezekben az életkorban kijelölt és más tárgyakkal is ismert struktúrákhoz.

Bőséges képanyaggal szolgál, a tördelése is strukturált, egyszerűsége törekszik, amely plaszticitásában kiegészíti a szöveget, segít annak megértésében. A formák letisztultak, jól kontúrozottak, egyszerűségük által némiképp elvonatkoztatottak, szín-, és formaviláguk befogadható, a színek élénkek, a primer közlések előnyére didaktikusan tárják elő a tematikát. Heti 2, évi 72 órás tervezéshez alkalmas, és bőséges anyagot kínál. Szövegválasztékában kiemelkedő. Mivel tartalmazza a teljes idézhető szövegmennyiséget ezért elegendő ezt használni – pótolja pl. a Biblia használatát a szöveg citálása által. Egyes részek otthoni, önálló feldolgozásra is alkalmasak lehetnek, ha órán nem került volna sor rájuk.

Meglévő, stabil ismeretekre, támogató, hitét megalapozó környezetre alapoz, ezért azon iskolák számára ajánlott, amelyek tradíciókkal és stabil hitélettel rendelkeznek.

Szerető, gondoskodó, ugyanakkor a történelemben jelen lévő, törvényeket adó, de az ember felé forduló Istent, Atyát mutat. Az emberek sikereikkel, döntéseikkel, vagy éppen

gyarlóságaikkal példaként szolgálnak. Némiképp sztereotípnak is értékelhető ez a megfogalmazás, ugyanakkor hű marad a közel-keleti parabolák eredeti műfajához.

A hit megismerését tekinti alapvető célnak, ugyanakkor a kifejtőbb jellegű kérdésekben vagy rajzokban lehetőséget nyújt az erkölcsi nevelésre. Az imádságra külön figyelmet fordít a feladatokban. Sokszor találni ennek dedikált „feladatot”.

A beavatást a sokrétű, bőséges ismeretanyag és feladatok is célozzák, de mint már említett volt, nem nélkülözheti a könyv az előzetes ismereteket, élményeket, és a támogató, pozitív attitűddel rendelkező háttérrel, ismeretekben jártas szülőket, felnőtteket. A KEK-kel összhangban a precizításra törekszik, rá meri bízni a hittanár a lelki élet kibontakoztatását.

Hitében élő, meggyőződéses, vallását természetesnek vevő egyházképet vázol fel.

A bőséges szöveganyag jól illusztrálható néhány megfelelő orgánumú, jó előadóképességgel megáldott hanganyaggal, mintegy hangoskönyv-szerűen, de egy variábilis kép-galéria, médiatár is hasznos kiegészítő tud lenni, amely támogatná a többféle vizuális elem használatát.

3.) Szent István Társulat felső tagozatos hittankönyvei

A Szent István Társulat által 2010-ben, a felső tagozat számára kiadott hittankönyvei¹¹² kifejezetten a tradíciókkal és tudatos választás alapján oda íratott, hittant szervezeten tanuló diákok számára készült. Életkori sajátosságait tekintve szinte csak azok számára ajánlható, akiknek megbízható stabil irodalmi, történeti, liturgikus és hitbéli ismereteik vannak, méghozzá magas szinten. Kifejezetten lexikális, bőséges, szakmailag korrekt, ugyanakkor nagytudású tanárok által előadott, „akadémiai” stílust képvisel.

Képanyaga tradicionális, a témákhoz illeszkedő, tördelésében a szövegnek veti alá magát. Szerencsésebb lenne a tábla-szerű tördelés, ugyanakkor az oda-vissza keresgélés megnehezítené az értelmezést. Formavilága funkcionális, strukturális elrendezést követ. Olvasója-használója számára azt sugallja, hogy ez nem egyszerűen tankönyv, hanem annál több, már-már kézikönyv, ami az interdiszciplinaritást is szem előtt tartja. Bőséges anyagával kimeríti az átadható tudást, inkább azt a kihívást tárja pedagógus és tanuló elé, hogy ezt a tudást szűkíteni lehessen. Tananyagának feldolgozása egyértelműen heti két, kifejezetten szakóra jellegű oktatását követeli meg. A leckék felépítése egységes, rutinszerű felépítést követ, ami segítheti a tanulót az ismeretek szintén rutinszerű elrendezésében, tanítva a jegyzet-készítést, lényeg-kiemelést, a tartalmak összekapcsolását. Kis túlzással akár gimnáziumban is használható anyag lenne.

¹¹² SZÉKELY János (5.évf.), BERNOLÁK Éva (6. évf.), NEMES György – MÁCSIK Mária (7. évf.), GALLAY LÁSZLÓNÉ (8. évf.)

Istenképe a történelmi, ugyanakkor az emberrel a világban együtt élő Istent jeleníti meg, aki az ember fölött áll, és akit a tudomány, a művészetek egyaránt megpróbálnak megközelíteni, de elsősorban a hittudomány szemszögéből vizsgálódik. Magas szintű, tudományos egzaktságra, emelkedettségre törekszik, ugyanakkor próbálja ötvözni az közérthetőséget, ami azonban megköveteli a képzett pedagógus közreműködését, egyéni tanulásra csak biztos háttérrel rendelkezők számára alkalmas.

A hit megismerését az éves tematika szerint részletesen és precízen teljesíti. Az erkölcsi nevelést különösen a 8. évfolyam kötete teljesíti meg. Az imádságra nevelést a fejezetek végén található szempontok segítik.

Mivel ez már stabil hitbéli ismeretekre épít, az ismeretbővítésre koncentrál, feltételezi a tudatos hitválasztást, keresztény értékrendet. A beavatást is az ismeretbővítés spektrumának kiszélesítésével közelíti meg. E tekintetben a pontos háttér, biztos tudás van a háttérben, ami a tanítás hűségét igazolja.

A tudásával, képességeivel az egyházat szolgáló, tradicionális modellt vesz alapul, a hitvalló „boomer”, X-generációk meggyőződésével és igényességével.

Alkalmazását tekintve kifejezetten (vagy szűken értelmezve: szinte kizárólag) kiművelt, tudatos, nagy hagyományokkal rendelkező oktatási intézmények tanulói számára ajánlott kiadvány. Olyanok számára, akiknél erősen és joggal feltételezhető, hogy latinos műveltségük és jó képességeik segítségével az elsajátított ismereteket a későbbiekben kamatoztatni kívánják klasszikusan gimnáziumi, s majdan bölcsészeti vagy hitéleti szakokon. Tudásanyaga bőséges, inkább 72 órára méretezett, képzett, nagy tudású, alapos és rutinos tanárt kíván, aki tudja, hogy mennyi az éppen szükséges és lehetséges átadható anyag, mivel könnyű ebben a bőségben elsodródni.

A tördelés, a képek arányának grafikai megvalósítását ajánlott megfontolni korszerűbb elhelyezéssel, a primer, ill. szekunder közlési funkciók elemzésével. Érdeemes egy strukturált, hasonlóképp bőséges interaktív tárat is megalkotni.

4.) Szent István Társulat gimnáziumi sorozata

A Szent István Társulat gimnáziumi sorozata rendkívül neves, nagy múltú szerző-gárdája a biztosítéka annak, hogy ez is magas színvonalú, kifejezetten az érettségit szem előtt tartó, akár hittudományi képzésre is alkalmasság tévő sorozatot tarthat kezébe a tanuló-ifjúság.

Vizuális megjelenésében, struktúrájában, a leckék tartalmában, időtartamában, ismeretközlésében és tradícióiban méltó és koherens folytatása a felsős sorozatnak.

5.) (t)rend-sorozat a felső tagozat számára

A rendkívül változatos alkotói közösséggel¹¹³ fémjelezhető, útkereső, a klasszikus műveltséget az egyéni reflexiókkal és a megszólítással ötvöző (t)rend-tankönyvsorozat szintén az általános iskolák felső tagozata számára lett megalkotva 2016 és 2020 között, mint legújabb tagja a hittankönyvek családjának.

Ez a sorozat az általános, hitben nem kifejezetten elmélyült, de előzetes ismeretekkel, passzív tudással többé-kevésbé rendelkező, a hittel szimpatizáló, a megismerés felé pozitív attitűddel forduló tanulók számára készült.

A tananyag felosztása szintén heti két órás, évi 72 tanórás kialakításra készült. Az egyes leckék kizárólag ismeretátadás szintjén ugyan elvégezhetők, de bőven akadnak olyan reflexiós kérdések, feladatok, amelyek segítik az egyéni véleményformálást, ill. megosztást és érdemes a leckénkénti 2-2 órás időtartam.

Alapvetően alapoz az előismeretekre, de olyan osztályok számára is alkalmas, amelyek új, belépő tanulói még csak most ismerkednek szervezett, iskolai körülmények között megvalósuló hitoktatásra. Istenképe ember-közeli, aki „kíváncsi” az ember válaszára, igényli a visszajelzést, véleményt, egyéni Isten-kép kialakítására is ösztönöz, mind amellet, hogy előtárja a tanítás szerinti formát is. Emberképe a megismerő, kérdező, válaszoló, véleményformáló embert idézi, akinek rendeltetése, hogy megismerje az Istent és a boldogságra törekszik¹¹⁴.

Mivel nem csak meggyőződéssel rendelkező, hanem most a hittel ismerkedők is sokszor részesei a hittanoktatásnak (pl. 8 osztályos gimnáziumok újonnan érkező, általános iskolai nomenklatúra szerint véve felsős tanulói), így a hit megismertetése és elfogadása döntő szerepet játszik. Reflexiók segítségével, a véleményformálás által – sugallva a disputa/dialogus

¹¹³ JUHÁSZ Pál Balázs, Dr. KÁPOSZTÁSSY Béla, LEJTÉNYI Emánuel, PAVEZLAK-MAJOR Dorina, Dr. TÖRÖK Csaba, Dr. UDVARDY Tamás.

¹¹⁴ XVI. BENEDEK, KOMPENDIUM, 1-2.

módszerét – vezet az elfogadás felé. Egyúttal ez a erkölcsi rendszer interiorizálásának is az útja, az imádságra nevelés a könyv szellemisége által is valósul meg folyamatosan.

A már említett kialakítás segíti a megtérésre való felkészítést. Nem kifejezetten beavató, hanem ismeretbővítő sorozat. A reflexiók, beszélgetési témák, napi nyelvre, praktikumra lefordított, ugyanakkor igényes, érthető, némi segítséggel önálló tanulásra is alkalmassá tehető kiadvány, ami elgondolkodtat, így a tanúságtételre is felkészít, ugyanakkor nem nélkülözheti a megfelelő és elhivatott tanár jelenlétét. A KEK tanításával összhangban van, különösen az életkori sajátosságok figyelembevétele okán.

Olyan új nép egyházát vetíti elő, amelyik saját választása alapján tér meg, de fontos eleme ennek a tradíció is. Már használ interaktív lehetőségeket is, ajánl forrásokat, de itt is elképzelhető egy folyamatosan gondozott és bővülő háttértár.

Üde színfolt, amely reális alternatíva a kifejezetten egyetemes tudást átadó és hagyományokkal rendelkező hitoktatás mellett azok számára, akik még most jelennek meg az Egyház életében.

6.) PAX-sorozat

A PAX-sorozat (Korda, ill. Márton Áron Kiadó) hittankönyvei a Szent István Társulat kiadványai mellett felölelik 1-12. osztályig az összes korosztályt. A 2014 és 2019 között megújult kiadások felsős és gimnazista anyagai még eredetileg 1999 és 2003 között lettek engedélyezve. Habár a menzúraként használható 1996-os hittantanterv alapján készült, de nagy előnye, hogy mind a plébániai, mind az iskolai hitoktatásra is felhasználhatóvá tették. Az alsó tagozat markánsan elkülönül az egységes tömböt alkotó felsős és gimnazista könyvektől.

Az alsó tagozatos kiadások is leginkább hit-tankönyvek, amelyekhez a hitoktató/hittanár saját belátása és praxisa alapján tud kiegészítést, feladatokat választani. Az első osztályos könyv természete szerint még szinte képeskönyv, folyamatosan válik a 3-4. osztály felé egyre komolyabb tankönyvvé, amely nyelvezetében az iskolai hitoktatásban könnyebben, a plébániai oktatásban némi egyszerűsítést, redukciót követően alkalmazható. Olyan környezetben lehet vele jól boldogulni, ahol a helyi közösségben bevett gyakorlatok, tradíciók vannak mind a hitoktatást, mind a hit megélését vonatkozóan, ahol az egyes generációk jó és hagyományozódó mintájukkal tudják segíteni a tanulókat ezzel megjelenítve az állandóságot. Nyelvezetében törekszik az egyszerűbb kimondásra, pozitív értelemben véve dogmatikus, egyfajta sorvezetőt ad. Reális követelményt támaszt és kifejezetten a régebbi, bevett gyakorlatokat alkalmazó oktatók számára alkalmas kiadvány a felsős ill. a gimnazista tankönyv, mivel terjedelmében és nyelvezetében a plébániai hitoktatás keretei között is értelmezhető, azaz lazább és időben

szűkebb keretek között, megfelelő tipográfiai kiemelésekkel áttekinthetővé teszi az anyagot, amit tovább segít az eleve A/5 méretű kiadás.

Az alsós tömb egy megközelíthető, de inkább ikon-szerű Isten-képet ad, amely tartamában illeszkedik az idősebb generációk hitéhez, tehát számukra jól megfogalmazható, átadható, ugyanakkor a zsinati szellemben jól formálható, alakítható. A 3-4. osztály Istenképe a történelemben és a személyes életben jelenlévő Istent mutatja be. Tevékeny, fejlődő, megragadható emberképpel rendelkezik, amely hibáit is felvállalja és vállalni tudja istengyermekségét, amit a könyv inkább kötelesség-szerűen fogalmaz, ugyanakkor az erkölcsi parancs fogalma még nem elvonatkoztatható ilyen mélységig, különösen a felső tagozatban.

Mivel plébániai hitoktatás kereteire is készült, ezért a szentségekbe való beavatást is szem előtt tartja. Nem annyira a misszió, hanem az ott lévők oktatása, gondozása, vezetése áll a kiadvány homlokterében.

Egyházmodellje a hagyományos, '90-es években ébredő Egyház, amiben egyszerre van jelen a „népegyházi” „veterán” és „Boomer” tradícióban ugyanakkor a zsinati szellemben is. Mind ezek mellett megjelent az X-nemzedék nyomán már a nyitottság, könnyedebb, szerető és szerethető Isten képe is. Az Egyház tevékeny, hatalommal és felelősséggel felruházott entitás, ugyanakkor mégis emberi, törekvő, amely személyekből áll, és amelyet az emberi munka és Szentlélek közösen épít.

Használható alternatíva, ahol nem lehet kifejezetten kiművelt, stabil, magas szintű háttértudásról beszélni, ahol bizonytalan az időkeret, nagyon vegyes a csoport összetétele, viszont egyszerűen kell felvázolni az ismereteket. Jó megoldás olyan területeken, ahol az idő és a lehetőségek szűkössége miatt nincs lehetőség a kísérletezésre, mert az előző generációknak még van emléke ahhoz, hogy ennek a használatát támogassa, segítse.

II. sz. Melléklet: „Hitem a világban” - a gyerekeknek szóló kérdőív

Kedves Gyerekek! Kedves Tanítványok!

A segítségeket szeretném kérni!

Egy olyan kutatáson dolgozom, ami arra keresi a választ, hogy mennyire fontos az emberek számára a hitük, hogyan élik meg azt. Szeretnék a válaszok segítségével egy olyan utat találni, amivel az emberekkel meg lehet értetni, hogy a hit jó dolog, a hittan nem felesleges és hogy nagyon életszerű, sőt, még segít is. A válaszod éppen ezért nagyon fontos.

Biztos lehetsz benne, hogy nincs rossz válasz, sőt, az a legjobb, ha nagyon őszinte vagy. Nem jegyzek meg sem nevet, sem címet, pontosan azért, hogy biztos lehess benne, hogy a véleményedet szabadon felvállalhasd.

Próbáltam kevés kérdést feltenni - persze lehetne több - de kérlek, hogy szánjatok rá pár percet! Előre is nagyon köszönöm!

Zsolt bácsi

1.) Hány éves vagy?

2.) Mennyire szívesen jársz misére

- (1) Nagyon nem szívesen megyek.
- (5) Nagyon szívesen megyek misére.

3.) Mennyire érthető, amit a miséző atya mond vagy tesz?

- (1) Egyáltalán nem érthető.
- (5) Teljesen érthető.

4.) Mennyire fontos számodra, hogy hittant tanulj?

- (1) Egyáltalán nem számít.
- (5) Nagyon fontos, hogy hittant is tanulhatok.

5.) Van-e olyan dolog, amit hittanon tanultál, és otthon is tudod használni (néhány mondatban)?

6.) Hogy érzed, mennyire szól Neked a hittankönyv?

(1) Mintha nem is nekem írták volna, nem értem.

(5) Az én nyelvemen írták, úgy érzem, nekem szól.

7.) Szoktál-e olyan könyvet vagy újságot olvasni, ami hittanról vagy Istenről vagy Jézusról vagy a szentekről szól?

Igen.

Nem.

Néha.

8.) Szoktál-e olyan filmet, vagy rajzfilmet nézni, ami hittanról vagy Istenről vagy Jézusról vagy a szentekről szól?

Igen.

Nem.

Néha.

9.) Szoktál-e olyan zenét, hanganyagot hallgatni, ami hittanról vagy Istenről vagy Jézusról vagy a szentekről szól?

Igen.

Nem.

Néha.

10.) Jársz-e a hittanon kívül bármilyen más vallásos foglalkozásra (hittan-szakkör, ministráns-közösség, kórus, közösség, tábor)?

Igen.

Nem.

Néha.

11.) Érzel-e büszkeséget, hogy keresztény vagy, hogy hittant tanulhatsz, hogy személyesen is ismersz papokat, hogy sok szép épülethez és ünnephez, szokáshoz közödsz?

Igen.

Nem.

Nem gondolkodtam még ezen.

III. sz. Melléklet – „Hit – szülőként” - a szülőknak szóló kérdőív

Kedves Szülők!

Ezúton is köszönöm, köszönjük, hogy gyermekük számára a hit oktatását szem előtt tartó, vallásos szemléletű intézményt választottak!

De mi is indokolhatta a választást? Mi adta a bizalmat? Honnét volt a meggyőződés, hogy ez jó választás lesz?

Ezekre a kérdésekre keresi az a kutatás is a választ, amelyben dolgozom.

Miért adja tovább az ember a hitét? Mi indítja arra, hogy hívő legyen? Van-e jövője a hitnek és ha igen, hogyan? Hogyan lehetne ezt közelebb vinni, befogadhatóbbá, tisztábbá és aktuálisabbá tenni?

Ehhez szeretném kérni az őszinte válaszukat.

Mind a mellett, hogy minden választ köszönet illet, pontosan az őszinteség zálogaként szeretnék biztosítani mindenkit, hogy sem nevet, sem email-címet nem jegyzek meg, nem is lesz figyelembe véve az értékelésnél. Minden kért adat kizárólag statisztikai céllal kerül megkérésre.

Ez kicsit több kérdésből áll, cserébe sok esetben csak értékelni kell (lehet 1-est is adni...), és van néhány rövidebb, kifejtő jellegű kérdés. Kérem, hogy segítsék meg a feltett kérdés megválaszolását, hogy lehessen változtatni, amin szükséges, hogy ne csak tradíció, hanem élő tett legyen.

Köszönve minden segítséget, tisztelettel és üdvözlettel:

Csima Zsolt

***Kötelező**

1.) Nem

Nő

Férfi

2.) Életkor

30-35 éves
36-40 éves
41-45 éves
46-50 éves
51-55 éves
56-60 éves
61-65 éves
66-70 éves
70 év fölött

3.) Végzettség

Általános iskola
Érettségi
Főiskola
Egyetem
Több diploma
Tudományos fokozat

4.) Mennyire érzi vallásosnak magát?

(1) Egyáltalán nem.
(5) Kifejezetten meghatározó a vallás számomra.

5.) Mennyire érzi intenzívnek, bensőségesnek a hitéletét?

(1) Egyáltalán nem. Nem szoktam gondolni rá.
(5) Alapvető élmény, szükségem van rá.

6.) Jár-e szentmisére?

Hetente akár többször is.
Hetente 1-szer.
Néhány hetente.
Havonta.
Évente néhányszor (vagy csak egyszer).
Néhány nagyobb ünnepen.

7.) Mennyire gyakorol hatást hite a hétköznapi életére, cselekedeteire, döntéseire?

(1) Nem igazán. A hit belső dolog, nem kell látszania.

(5) Erősen. A hitnek meg kell nyilvánulnia az életen, a tetteken.

8.) Mennyire érzi hívőnek a környezetét?

(1) Egyáltalán nem.

(5) Igen, egyértelműen érezhető.

9.) Mennyire érzi hívőnek a társadalmat?

(1) Egyáltalán nem.

(5) Igen, egyértelműen érezhető.

10.) Soroljon fel kérem, néhány, az Ön számára fontos értéket a keresztény vallásból!

11.) Sorolja fel kérem, az Ön számára három legfontosabb személyes (erkölcsi/etikai) értéket!

12.) Nevezze meg kérem azt a három (erkölcsi/etikai) értéket, amelyen véleménye szerint a társadalomnak ma javítania kell!

13.) Érezteti-e az Egyház, hogy hívei fontosak a számára?

(1) Egyáltalán nem érezni.

(5) Érezni, hogy fontosak a hívek.

14.) Megszólítja-e az (átlagos) embereket Egyház kommunikációja a sajtóban / médiában?

(1) Egyáltalán nem.

(5) Kifejezetten.

15.) Megszólítja-e az (átlagos) embereket Egyház kommunikációja az oktatásban?

(1) Egyáltalán nem.

(5) Kifejezetten.

16.) Szimpátiát, érdeklődést kiváltó-e az Egyház kommunikációja a sajtóban / médiában?

(1) Nem, inkább ellenszenves.

(5) Igen, kifejezetten rokonszenvessé teszi.

17.) Szimpátiát, érdeklődést kiváltó-e az Egyház kommunikációja az oktatásban?

(1) Nem, inkább ellenszenves.

(5) Igen, kifejezetten rokonszenvessé teszi.

18.) Mivel lehetne az előző 4 kérdésben (14-17.) foglaltakon javítani? Kérem, javasoljon néhány ötletet!

19.) Mennyire tartja ösztönzőnek az egyházi / vallásos médiát, megnyilatkozásokat?

(1) Egyáltalán nem. Nem kellene erőltetni.

(5) Kifejezetten ösztönző, jelen kell lenni.

20.) Mennyire tartja korszerűnek az egyházi / vallásos médiát, megnyilatkozásokat?

(1) Egyáltalán nem. Nem kellene erőltetni.

(5) Kifejezetten modern, úttörő, jól követi a trendeket.

21.) Mennyire tartja kreatívnak az egyházi / vallásos médiát, megnyilatkozásokat?

(1) Egyáltalán nem. Nem kellene erőltetni.

(5) Kreatív, ötletes, kihasználja a lehetőségeit, kezdeményező.

22.) Mennyire teszi szimpatikussá az Egyház saját magát a hívek szemében?

(1) Egyáltalán nem. Nem kellene erőltetni.

(5) Teljes mértékben.

23.) Mennyire teszi szimpatikussá az Egyház saját magát az átlagemberek (nem kifejezetten vallásosak) szemében?

(1) Egyáltalán nem. Nem kellene erőltetni.

(5) Teljes mértékben.

24.) Mennyire közvetíti az Egyház Istent?

(1) Egyáltalán nem. Inkább taszító ez az Isten-kép.

(5) Teljes mértékben. Térítő erejű a megnyilatkozás.

25.) Mennyire közvetíti az Egyház a kereszt(y)ény vallást?

(1) Kicsit, gyengén, sőt, inkább ellen-reklám.

(5) Hitelesen és hatékonyan, térítő erővel.

26.) Hogyan viszonyul Ön szerint az Egyház híveihez?

(1) Hűvösen, távolságtartással, protokollárisan.

(5) Szeretetteljesen, őszinte, személyes odafigyeléssel.

27.) Mit javasolna az Egyház kommunikációjára és az előbbi témakörök fejlesztésére vonatkozólag?

IV. sz. Melléklet: „Hitre – hogyan?” – a hittanároknak szóló kérdőív

Kedves Hittanár-Kollégák!

Szeretném a segítségeket kérni!

Egy olyan témában dolgozom, ami azt kutatja, hogy a jelenlegi érték-válságban hogyan lehetne hatékonyabb, személyre-szabottabb hitoktatást és kommunikációt elérni, hogyan és mit lehet fejleszteni az Egyház megnyilvánulásain, megítélésén.

Kifejezetten kérem és igénylem az őszinte válaszokat. Ennek érdekében úgy állítottam be, hogy se email-címet, se nevet ne jegyezzen meg a rendszer, és bármi más adatot is kérnék, csak és kizárólag statisztikai célból fogom kérni. Bárki, bármilyen választ is adjon, köszönöm és igyekszem tehetségem és lehetőségeim szerint a legjobban használni.

Előre is köszönöm!

Üdvözlettel:

Zsolt

1.) Mennyire elégedettek a rendelkezésre álló hittankönyvekkel?

- (1) Egyáltalán nem. Megközelítőleg sem.
- (5) Van olyan, amelyikből lehet tanítani.

2.) Önök szerint mennyire elégedettek a tanulók a rendelkezésre álló hittankönyvekkel?

- (1) Egyáltalán nem. Megközelítőleg sem.
- (5) Van olyan, amelyikből lehet tanulni.

3.) Mennyire van esély a tankönyv-választáson változtatni?

- (1) Egyáltalán nincs esély.
- (5) Abszolút van esélye. Csak szólnunk kell.

4.) Pedagógiai szempontból mennyire megfelelők a jelenleg rendelhető kiadványok?

- (1) Egyetlen megfelelő sincs.
- (5) Van olyan, amelyik pedagógiailag korrekt.

5.) Esztétikai szempontból mennyire megfelelők a jelenleg rendelhető kiadványok?

(1) Egyetlen megfelelő sincs.

(5) Van olyan, amelyik kifejezetten szemrevaló.

6.) Mennyire alkalmazhatók adott korosztályokra a jelenleg rendelhető kiadványok?

(1) Nem lehet testre (korosztályra) szabni.

(5) Van olyan, amelyik kifejezetten alkalmazható.

7.) Mennyire illeszkednek a jelenleg rendelhető kiadványok a tanulók nyelvi képességeihez, az órákon megfigyelhető aktív szókincséhez?

(1) Nem lehet testre (korosztályra) szabni.

(5) Van olyan, amelyik kifejezetten alkalmazható

8.) Mennyire informatívak a jelenlegi kiadványok?

(1) Alig lehet valamit megtudni.

(5) Szinte sok is az információ.

9.) Mennyire rendszerezett a tudásanyag a jelenlegi kiadványokban?

(1) Kaotikus, átláthatatlan.

(5) Kiválóan rendszerezett, kvázi enciklopédia.

10.) Áll-e rendelkezésre az Önök által használt kiadványokhoz hivatalos, kifejezetten ezekhez készült segédanyag, vezérkönyv, tanári kézikönyv?

Igen.

Nem.

Van, de nehezen használható.

11.) Mennyi többletmunkát igényel a jelenleg használt kiadványok használata a diákok számára?

(1) Nagyon sok többletmunkát igényel.

(5) Minden magától értetődő.

12.) Mennyi többletmunkát igényel a jelenleg használt kiadványok használata a tanárok számára?

- (1) Nagyon sok többletmunkát igényel.
- (5) Minden magától értetődő.

13.) Kit képvisel inkább a kiadvány képviselte kommunikáció?

- (1) Az Egyházat, mint intézményt.
- (5) Isten művét, Isten szeretetét, a hitet.

14.) Mennyire kor-adekvát az Egyház kommunikációja társadalmi kérdésekben?

- (1) Egyáltalán nem. Mintha nem erről a korról lenne szó.
- (5) Teljes mértékben naprakész, sőt...

15.) Mennyire kor-adekvát az Egyház kommunikációja morális / etikai kérdésekben?

- (1) Egyáltalán nem. Mintha nem erről a korról lenne szó.
- (5) Teljes mértékben naprakész, sőt...

16.) Mennyire kor-adekvát az Egyház kommunikációja a média-használatban?

- (1) Egyáltalán nem. Mintha nem erről a korról lenne szó.
- (5) Teljes mértékben naprakész, sőt...

17.) Mennyire kor-adekvát az Egyház kommunikációja a különböző generációk megszólításában?

- (1) Egyáltalán nem. Mintha nem erről a korról lenne szó.
- (5) Teljes mértékben naprakész, sőt...

18.) Mennyire kor-adekvát az Egyház kommunikációja a különböző generációk megszólításában? (Mennyire látszik a szándék, hogy az Egyház valamennyi korcsoportot próbál elérni?)

- (1) Egyáltalán nem. Mintha nem erről a korról lenne szó.
- (5) Teljes mértékben naprakész, sőt...

19.) Mennyire kor-adekvát az Egyház kommunikációjának retorikai stílusa, eszközkészlete?

- (1) Egyáltalán nem. Mintha nem erről a korról lenne szó.
- (5) Teljes mértékben naprakész, sőt...

20.) Mennyire kor-adekvát az Egyház kommunikációjának vizuális stílusa, eszközkészlete (beleértve a video-tartalmakat, filmeket, grafikus megjelenéseket, kiadványokat is)?

- (1) Egyáltalán nem. Mintha nem erről a korról lenne szó.
- (5) Teljes mértékben naprakész, sőt...

21.) Mennyire képviseli az Egyház Isten szeretetét, működését, műveit?

- (1) Kicsit, csak amennyire muszáj.
- (5) Teljes mértékben áthatja, nyilvánvalóvá teszi.

22.) Mennyire tudja az Egyház elmagyarázni, közvetíteni Isten szeretetét, működését, műveit?

- (1) Kicsit, kevés sikerrel, kis hatékonysággal.
- (5) Hatékonyan, kreatívan, leleményesen, hitelesen.

23.) Mennyire személyes az Egyház kommunikációja?

- (1) Szinte semmennyire. Csak amennyire egy nagy cég a formalevélben tenné.
- (5) Kifejezetten személyesen, testreszabottan.

24.) Mennyire érdekes az Egyház kommunikációja?

- (1) Szinte semmennyire. Hidegen hagy.
- (5) Figyelemfelkeltő, meglepő, megragadó. Mindig tud valami újat mutatni.

25.) Hogyan tudna az Egyház figyelemfelhívóbb lenni? Hogyan tudna az Egyház a kommunikáció hatékonyságán javítani?

26.) Milyen problématerületre kellene most az Egyháznak inkább koncentrálnia? Kérem, hogy soroljon fel néhányat!

27.) Mennyire teszi szimpatikussá magát az Egyház? (Függetlenül a befektetett munka minőségétől, mennyiségétől; mi lett az eredmény?)

(1) Ellenszenves, bármit is tesz.

(5) Kifejezetten szimpatikus, hibáival együtt is.

28.) Mennyire teszi szimpatikussá az Egyház Istent? (Függetlenül a befektetett munka minőségétől, mennyiségétől; mi lett az eredmény?)

(1) Ellenszenves, bármit is tesz.

(5) Kifejezetten szimpatikus, hibáival együtt is.

29.) Mennyire teszi szimpatikussá az Egyház a kereszt(y)ény vallást? (Függetlenül a befektetett munka minőségétől, mennyiségétől; mi lett az eredmény?)

(1) Ellenszenves, bármit is tesz.

(5) Térítő erejű, meggyőző és hiteles.

30.) Hogy viszonyul Ön szerint az Egyház híveihez?

(1) Hűvös, távolságtartó.

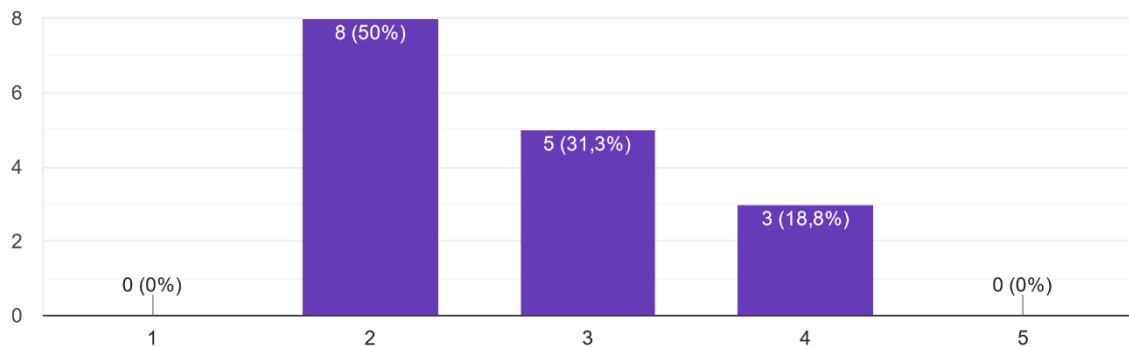
(5) Személyes, szeretetteljes.

31.) Mit javasolna fejlesztésként, útmutatóként az utolsó négy kérdés témakörében?

32.) Hogyan tudna az Egyház kor-adekvátabb lenni? Van-e erre javaslata, meglátása?

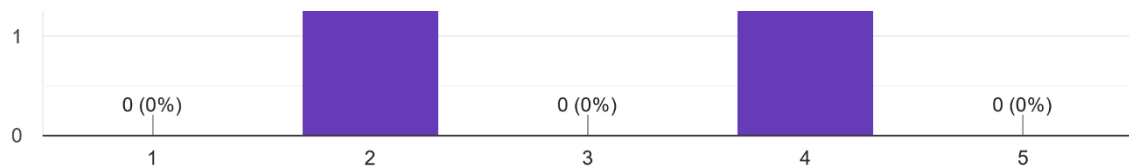
33.) Hogyan tudna az Egyház hatékonyabban kommunikálni? Van-e erre javaslata, meglátása?

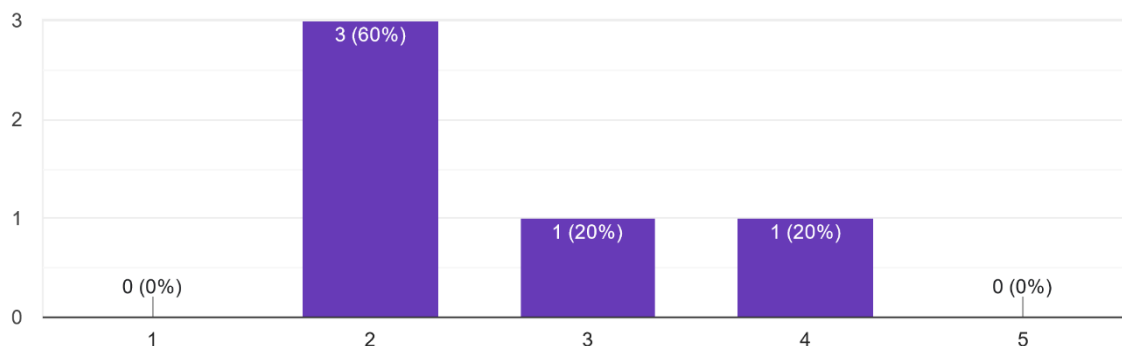
V. sz. Melléklet: a kérdőívek néhány kiemelt grafikonja

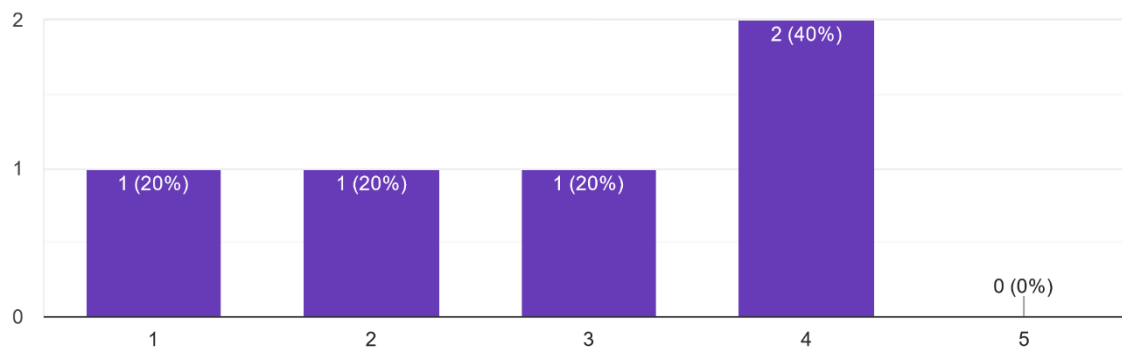
V. sz. melléklet, 1. ábra: 3.2.2.) 15. kérdés grafikonja *Megszólítja-e az emberek az Egyház kommunikációja az oktatásban? Ez a grafikon azért aggasztó, mert ezt a lelkes válaszadók adták.*

V. sz. melléklet, 2. ábra: 3.3.2.) 17. kérdés grafikonja: *Mennyire kor-adekvát az Egyház kommunikációja a különböző generációk megszólításában? Ez a hittant tanító, az egyházban, sőt, az egyháznak dolgozó értelmiségiek véleménye.*

V. sz. melléklet 3. ábra: 3.3.2.) 18. kérdés grafikonja: Mennyire kor-adekvát az Egyház kommunikációja a különböző generációk megszólításában? (Mennyire látszik a szándék, hogy az Egyház valamennyi korcsoportot próbál elérni?) Szintén nem túl pozitív véleményt tükröz. Az eredmény értelmezhető úgy is, hogy a valaminél több történik, de épphogy elégséges.

V. sz. melléklet 4. ábra: 3.3.2.) 21. kérdés grafikonja: Mennyire képviseli az Egyház Isten szeretetét, működését, műveit

Avilai Szent Teréznek tulajdonítják a szállóigévé vált mondást: „Ha egy szent szomorú lenne, szomorú egy szent lenne.” Sajnos ez a válasz-arány nem azt tanúsítja, hogy vonzó lenne az Egyház renoméja a saját képviselésének tükrében.